

OTDK-DOLGOZAT

2015

**A fiatalok pénzügyi kultúrája:
Pénzügyi tudatosság vagy pénzügyi tudatlanság?**

Financial Literacy among the Young:
Financial Awareness or Financial Ignorance?

Kézirat lezárása:
2014. november 5.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	1
1. A pénzügyi kultúra: fogalmi megközelítések és kutatások.....	3
1.1. A pénzügyi kultúra fogalma	3
1.2. A pénzügyi kultúra fontossága	7
1.3. A fiatalok pénzügyi kultúrája	8
1.4. A pénzügyi kultúra kutatása Magyarországon	9
1.4.1. A Magyar Nemzeti Bank és a pénzügyi kultúra.....	9
1.4.2. Az Econventio Kerekasztal Közhasznú Egyesület és az Econventio teszt módszertana	10
2. Az egyetemisták és középiskolások pénzügyi kultúrájának összehasonlítása.....	13
2.1. Az elemzés háttere.....	13
2.1.1. Primer kutatásom módszertana.....	13
2.1.2. Hipotézisek	14
2.1.3. Primer kutatás demográfiai jellemzői	15
2.2. Általános gazdasági ismeretek, megtakarítás és befektetés témaköre.....	17
2.2.1. A fiatalok eredményei az általános gazdasági témakörben.....	17
2.2.2. A fiatalok eredményei a megtakarítás és befektetés témakörében.....	21
2.3. Bankokkal és hitelezéssel kapcsolatos ismeretek témaköre	24
2.3.1. A fiatalok eredményei a bankokkal kapcsolatos témakörben	24
2.3.2. A fiatalok eredményei a hitelek témakörében.....	26
2.4. A munka világával, nyugdíjjal és biztosítással kapcsolatos ismeretek témaköre.....	36
2.4.1. A fiatalok eredményei a munka világának témakörében	36
2.4.2. A fiatalok eredményei a nyugdíj és biztosítás témakörében	40
2.5. Legfontosabb következtetések	43
2.5.1. Átlagteljesítménnyel kapcsolatos következtetések	43
2.5.2. Pénzügyi attitűddel kapcsolatos következtetések.....	47
2.5.3. Nemek közti különbségek.....	48
Összegzés	51
Felhasznált irodalom.....	53
Mellékletek.....	56

Ábrajegyzék

1. ábra	A válaszadók életkor szerinti megoszlása	16
2. ábra	A válaszadók kar szerinti megoszlása	16
3. ábra	Legfőképpen honnan merítetd a pénzügyi ismereteid? (Középiskolások).....	17
4. ábra	Legfőképpen honnan merítetd a pénzügyi ismereteid? (Egyetemisták)	18
5. ábra	Hányasra értékelnéd pénzügyi tudásodat? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)	19
6. ábra	Mennyi ma a havi bruttó minimálbér Magyarországon? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)	20
7. ábra	Mi a Magyar Nemzeti Bank elsődleges célja? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)	20
8. ábra	Melyik elv áll hozzád a legközelebb? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)	22
9. ábra	Mit gondolsz a lakástakarék-pénztári megtakarításokról? (Közzgazdász és nem közzgazdász hallgatók összehasonlítása)	22
10. ábra	Van 50.000 forintod, amit nehezebb időkre akarsz félretenni: mihez kezdesz vele? (Közzgazdász és nem közzgazdász hallgatók összehasonlítása)	23
11. ábra	Mi alapján választottál bankot? (Egyetemisták)	24
12. ábra	Új bankszámlát szeretnél nyitni. Havonta kétszer veszel fel készpénzt és háromszor vásárolsz bankkártyával. Az alábbi ajánlatok közül melyiket választanád? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)	25
13. ábra	Mikor kéri el a megbízható internetes áruházak a bankkártya adatainkat e-mailben? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása).....	26
14. ábra	Vennél fel hitelt? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)	27
15. ábra	A hitelcélok az egyetemisták körében	28
16. ábra	Hogyan szeretnéd finanszírozni a továbbtanulást? (Középiskolások)	29
17. ábra	Rendelkezel diákhitellel? (Egyetemisták)	29
18. ábra	Mit gondolsz a diákhitelről? (Egyetemisták).....	30
19. ábra	Mi a fő oka, hogy nem vagy elégedett a hiteleddel? (Egyetemisták)	31
20. ábra	Rendelkezel hitelkártyával? (Egyetemisták)	32
21. ábra	Bankod felajánlja, hogy egy évig díjmentesen rendelkezhetsz hitelkártyával. Mire használnád? (Egyetemisták)	32
22. ábra	Bankod felajánlja, hogy egy évig díjmentesen rendelkezhetsz hitelkártyával. Mire használnád? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása).....	33
23. ábra	Mit gondolsz a hitelkártyáról? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása).....	33
24. ábra	Rendelkezel diákhitellel? (Egyetemisták)	34

25. <i>ábra</i> Ha a mindennapokra gondolsz, ki finanszírozza a megélhetésedet? (Egyetemisták)...	35
26. <i>ábra</i> Rendelkezik-e valamilyen hitellel? (Egyetemisták)	35
27. <i>ábra</i> Alkalmazott vagy vállalkozó szeretnél lenni? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)	36
28. <i>ábra</i> Szerinted milyen esetben elfogadható adót csalni? (Egyetemisták)	37
29. <i>ábra</i> Kimennél-e külföldre dolgozni? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)	38
30. <i>ábra</i> Két állásajánlatot kapsz. Melyik ajánlattal keresel több pénzt? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)	39
31. <i>ábra</i> Megkapod a fizetésed: 200.000 forint szerepel a bérpapírodon, ebből kézhez kapsz kb. 134.000 forintot, mindez a közterhek miatt a munkáltatónak kb. 254.000 forintba kerül. Mekkora ebben az esetben a bruttó béréd? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)	39
32. <i>ábra</i> Megkapod a fizetésed: 200.000 forint szerepel a bérpapírodon, ebből kézhez kapsz kb. 134.000 forintot, mindez a közterhek miatt a munkáltatónak kb. 254.000 forintba kerül. Mekkora ebben az esetben a bruttó béréd? (Egyetem mellett dolgozók és nem dolgozók összehasonlítása).....	40
33. <i>ábra</i> Mit gondolsz a biztosításokról? (Egyetemisták).....	41
34. <i>ábra</i> Casco biztosítást kötsz az 1 millió forintot érő autódra, 10%, minimum 200.000 forint önrésszel. Mennyi pénzt kapsz a biztosítótól, ha az autódat ellopják? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása).....	41
35. <i>ábra</i> Az állami nyugdíjrendszer fenntartásához a munkavállalók fizetéséből 10%-os nyugdíjjárulékot elvon az állam. Hogy használják fel ezeket a befizetéseket? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)	42
36. <i>ábra</i> A közgazdász és nem közgazdász egyetemisták átlagteljesítményeinek összehasonlítása	43
37. <i>ábra</i> Az átlagteljesítmény a különböző mértékű pénzügyi önállóság esetén.....	45
38. <i>ábra</i> Az egyetemisták átlagteljesítménye a vélt pénzügyi ismeret mértéke esetén külön-külön.....	46
39. <i>ábra</i> Az egyetemisták átlagos átlagteljesítménye jövedelmi kategóriánként	46
40. <i>ábra</i> Hányasra értékeled pénzügyi tudásodat? (Férfiak és nők összehasonlítása).....	48
41. <i>ábra</i> Az egyetemisták átlagteljesítménye nemenként külön-külön	49
42. <i>ábra</i> Mit gondolsz a hitelkártyáról? (Férfiak és nők összehasonlítása)	49

Bevezetés

Dolgozatomat a fiatalok pénzügyi kultúrájáról írom. Több okból esett erre a témára a választásom. Egyrészt nagyon meglepő volt számomra az, amikor a kollégiumban egyetemista társaimtól többször tájékozatlanságot és érdektelenséget tapasztaltam a pénzügyekkel kapcsolatban, vagy éppen sokszor hoztak a körülöttem élő kollégisták megalapozatlan, vagy külső szemlélő számára is nyilvánvalóan rossz pénzügyi döntéseket. Másrészt lehetőségem volt közelebbről megismerni az Econventio teszt módszertanát és kutatási eredményeit, ahol hasonló problémák rajzolódtak ki a középiskolások alacsony pénzügyi kultúrájával kapcsolatban. Így a dolgozatom célja az, hogy a hallgatók pénzügyi jártasságáról egy alapos leírást adjon főként a primer kutatásom elemzése által, illetve a mérési dimenziók mentén feltárja az egyetemisták és középiskolások pénzügyi ismeretszintje és attitűdje közti hasonlóságokat és különbségeket. Kutatásom célcsoportjának a Szegedi Tudományegyetem hallgatóit választottam.

Általánosan elfogadott álláspont, hogy a pénzügyi kultúra világszerte az elvártnál alacsonyabb, ez az ismeretszint különböző programokkal javítható. Ehhez viszont meg kell ismerni az egyének pénzügyi kultúráját, lehetőség szerint minél specifikusabban, hogy az erre épülő beavatkozások jobb eredmény tudjanak elérni. Mivel az Econventio teszt évek óta megfelelően felméri a középiskolások pénzügyi jártasságát, ezért érdemesnek tartottam az egyetemisták körében is alkalmazni a kérdőívet. Az egyetemisták életkori sajátosságait figyelembe véve kisebb módosításokat végeztem: a korábbi évek tesztjeiből válogattam össze a kérdéseimet, illetve néhány saját kérdés is belekerült a kérdőívbe (többek közt a lakástakarék-pénztárral, hitelkártyával, diákhitellel és biztosítással kapcsolatban).

A téma feldolgozásához primer és szekunder forrásokat is felhasználtam. A primer kutatásom egy online kérdőív volt, amit 2014. szeptember 12-től szeptember 22-ig 201 szegedi egyetemista töltött ki, az adathalmazt pedig az IBM SPSS programmal elemeztem. Legjelentősebb szekunder forrásaim az Econventio teszt eredményeit összefoglaló tanulmányok, amikre a következő módon hivatkoztam: Kovács és szerzőtársai (2011, 2012, 2013 és 2014). Emellett Béres és szerzőtársai (2013a és 2013b¹) is nagy segítséget nyújtottak a dolgozatom megírásához, hiszen a szerzők a felsőoktatásban tanulók pénzügyi kultúráját

¹ A Béres és szerzőtársai (2013b) tanulmánya egy még nem publikált kézirat, ami a 18-25 év közötti magyar fiatalok hitelekhez való hozzáállását vizsgálja, különös tekintettel a diákhitelre. A tanulmány többek közt arra az eredményre jutott, hogy a fiatalok többsége hitelképtelen és a hitelekhez negatívan áll hozzá.

vizsgálják. A fent említett források segítettek eligazodnom a problémakörben, és eldöntennem, milyen témákat érdemes érintenem a fiatalok pénzügyi jártasságának feltérképezése során.

A dolgozatom két részből épül fel. Az első fejezetben a pénzügyi kultúra fogalmi háttérét, a téma fontosságát mutatom be, továbbá kitérek a fiatalok pénzügyi kultúrájára, majd röviden a magyarországi pénzügyi jártasságot elemző legfontosabb kutatásokra. A második fejezetben ismertetem a kutatásommal kapcsolatos módszertani tudnivalókat, majd a mérési dimenziók mentén bemutatom az egyetemisták pénzügyi kultúráját, és összevetem a középiskolások eredményeivel. Az elemzés során pedig az is kiderül, hogy az előzetesen felállított hét hipotézisemből melyiket fogadhatom el, illetve melyiket kell elvetnem. Először az általános gazdasági ismeretek, megtakarítás és befektetés témakörét járom körül, majd a bankokkal és hitelezéssel kapcsolatos ismereteket mutatom be, ezután rátérek a munka világához, nyugdíjhoz és biztosításhoz fűződő ismeretekre. Végül az egyetemisták átlagteljesítményével és pénzügyi attitűdjével kapcsolatban mutatom be a legfontosabb következtetéseimet, továbbá röviden kitérek a pénzügyi kultúrában a nemek közt tapasztalható különbségekre.

A dolgozatomban olyan kérdésekre igyekszem választ találni, amik a fiataloknak és a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó programok szervezőinek is hasznosak lehetnek. A kérdőívet kitöltő egyetemisták nemcsak a teszten elért saját eredményeikre voltak kíváncsiak, hanem többen jelezték, hogy a kutatásom eredményeit is szeretnék megismerni. Néhány válaszadótól az a visszajelzés érkezett, hogy a kérdőív kitöltése közben döbbentek rá, hogy mennyire nincsenek birtokában alapvető pénzügyi ismereteknek, és mindenképpen tenni szeretnének ez ellen.

1. A pénzügyi kultúra: fogalmi megközelítések és kutatások

Dolgozatomban először arra a kérdésre keresem a választ, hogy a szakirodalomban ki mit ért pénzügyi kultúra alatt. Emellett elengedhetetlen a szervesen kapcsolódó fogalmak áttekintése is, így ebben a fejezetben a téma körüljárása a célom. Mindenek előtt a pénzügyi kultúrát igyekszem definiálni, ezután kifejtem azt, hogy miért fontos a pénzügyi kultúra megismerése és feltérképezése, majd a fiatalok pénzügyi kultúrájával kapcsolatban ismertetem a legfontosabb jellegzetességeket, végül a magyarországi kutatásokról esik szó.

1.1. A pénzügyi kultúra fogalma

A pénzügyi kultúra fogalmát sokan sokféleképpen használják, ezért fontosnak vélem a különböző definíciókat ismertetni, és a hasonló – vagy éppen eltérő – tényezőket kiemelni, hogy összetettebb képet kapjunk a témáról. Ez a fogalom napjainkban a gazdasági, üzleti élet egyik legdivatosabb, legtöbbet említett kifejezése, hiszen fontosságát sokan említik, illetve gyakran mutatják be általános hiányának társadalmilag is súlyos következményeit (Magyar 2012).

A pénzügyi kultúra az angol „financial literacy” kifejezés magyar megfelelője. Ezt tükörfordításban pénzügyi műveltségnek nevezhetjük, amely véleményem szerint árnyaltabban tükrözi a fogalom jelentését, de dolgozatomban a pénzügyi kultúra és pénzügyi jártasság elnevezéseket fogom használni, mert a magyar szakirodalomban ezek a kifejezések terjedtek el. A „pénzügyi műveltség” viszont jól magában foglalja a fogalom kettősségét: a személyes pénzügyek megértését és azok megfelelő használatát.

Azt is érdemes megjegyezni, hogy a fogalom tartalma a célcsoport függvényében mindenképp változik. Nem mindegy, hogy az adott kutatás a gazdaság pénzügyi kultúráját makroszinten elemzi és makrogazdasági tényezők mentén vizsgálódik, vagy az egyének felől közelít. Az utóbbi esetben is változó lehet az elvárt ismeretanyag attól függően, hogy a vállalkozók/vállalkozások vagy a lakosság a célcsoport.

Nemzetközileg sincs egy egységesen elfogadott definíció arról, hogy mi tartozik szervesen a pénzügyi kultúra témakörébe. A „financial literacy” szinonimájaként használják sok esetben a „financial knowledge” (pénzügyi tudás) és a „financial education” (pénzügyi nevelés, mint a pénzügyi kultúra fejlesztése) kifejezéseket (Huston 2010). A szakirodalom

használja még a „financial capability” (pénzügyi képesség) kifejezést is szinonimaként. Habschick és szerzőtársai (2007) jelentésében azt olvashatjuk, hogy a „financial awareness” (pénzügyi tudatosság) alatt is ugyanezt a fogalmat értik. A pénzügyi tudatosság kifejezés nagyon találóan jelzi azt, hogy mit várhatnánk el a társadalmat alkotó egyénektől: hogy tudatosan irányítsák pénzügyeiket, a pénzügyi döntéseiket lehetőség szerint minél racionálisabban és kellő tájékozottsággal hozzák meg. Az angolok pénzügyi kultúra definíciója a pénzügyi képességet hangsúlyozza, de a németek fogalommagyarázata inkább a pénzügyek megértését, és a pénzügyekkel kapcsolatos felelősséget emeli ki (Habschick és szerzőtársai 2007).

A hétköznapi tapasztalatok azt igazolják, hogy a pénzügyi ismeretek megléte nem eredményezi automatikusan a felelős, racionális pénzügyi döntéshozatal képességét. Éppen ezért a pénzügyi kultúra nem azonos a pénzügyi tudás meglétével, annál egy tágabb fogalom (Botos és szerzőtársai 2012).

Süge (2010) szerint azok a tényezők sorolhatók a pénzügyi kultúra kérdéskörébe, amelyek a pénzügyi kérdésekben való eligazodásunkat és az anyagi jólétünk megteremtését segítik elő. A pénzügyi jártasságunk kedvezően befolyásolhatja az anyagi jólétünket, vagyis érdemes több figyelmet fordítunk a pénzügyeink megismerésére, elemzésére és tervezésére. Magyar (2012) megfogalmazása szerint a pénzügyi kultúra egy összetett folyamat, ami a jó pénzügyi döntések meghozatalához szükséges információk beszerzését és értékelését foglalja magában. A fentebb megismert fogalommagyarázatokból megfigyelhetjük, hogy a pénzügyi kultúra fontos jellemzője az, hogy a pénzügyekkel kapcsolatban a gyakorlatiasságra összpontosít. Nem elvont gazdasági elméletek ismeretére, hanem a mindennapokban használható és használandó tudás meglétére irányul – ennek a tudásnak a megszerzése pedig akár tapasztalati úton is történhet, megkerülve az iskolapadokat.

Süge (2010) úgy definiálja a pénzügyi kultúrát, hogy a pénzügyi ismeretek és képességek olyan szintje, amelynek segítségével az alapvető pénzügyi információkat az egyének értelmezni tudják, ezáltal tudatos döntéseket képesek hozni, felmérve ezek lehetséges jövőbeni pénzügyi következményeit. A szerző fontosnak tartja kiemelni azt, hogy a pénzügyi döntések jövőre vonatkozó hatásait is figyelembe kell vennie egy megfelelő pénzügyi kultúrával rendelkező egyénnek.

Mint korábban említettem, a pénzügyi jártasság összefonódhat a pénzügyi nevelés fogalmával. Az MNB (2008) szerint a pénzügyi kultúra fejlesztése egy összetett folyamat,

amely során az egyének egyre inkább meg tudják érteni a pénzügyi fogalmakat és termékeket, megfelelően hasznosítják a pénzügyi információkat, és tudatosabban kezelik a kockázatokat. Emellett a pénzügyi döntések előtt kellően tájékozódnak, és tudják, hogyan javítható pénzügyi helyzetük, továbbá megismerik a panaszkezelés lehetséges fórumait (MNB 2008). Ez nagyon összecseng a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) által a pénzügyi nevelésről alkotott definícióval: az a folyamat, amelyben az egyének a pénzügyi termékekkel és fogalmakkal kapcsolatos információjukat fejlesztik. Az oktatás és az objektív tanácsok által képességeik javulnak, így a pénzügyi kockázatokat és lehetőségeket is jobban fel tudják mérni, ezáltal tájékozott döntéseket tudnak hozni (OECD 2005). Továbbá azt is tudják, hova fordulhatnak segítségért és mit tudnak tenni annak érdekében, hogy hatékonyan növeljék pénzügyi jólétüket és védelmüket (OECD 2005). A fent leírtak alapján megállapítható, hogy a pénzügyi nevelés a társadalom számára is egy meglehetősen hasznos tevékenység. Habschick és szerzőtársai (2007) is fontosnak tartják azt, hogy a fogyasztók és a kisvállalatok tulajdonosai meg tudják ismerni a pénzügyi termékeket annak érdekében, hogy rálátásuk legyen a pénzügyi döntésekre. A definícióban megjelenik a vállalkozási és lakossági oldal is.

A pénzügyi kultúra fogalmának szakirodalmi megközelítéseit Hung és szerzőtársai (2009) rendszerezték, és az alábbi legjellemzőbb pénzügyi jártassági dimenziókat fedezték fel:

- maga a pénzügyi tudás,
- egyszerű, alapvető pénzügyi fogalmak ismerete,
- pénzügyi folyamatok megértési készsége,
- pénzügyi tudás alkalmazási készsége és a megszerzett tapasztalatok,
- pénzügyi összefüggések és definíciók ismerete,
- egyszerű/megalapozott/tudatos pénzügyi döntések meghozatalának képessége.

Minden megközelítés a pénzügyi kultúra fontos része, de nagyon sokrétűek lehetnek az erről szóló tanulmányok azáltal, hogy mely összetevőre mekkora hangsúlyt fektetnek a szerzők. Hamar beláthatjuk, hogy az előbb említett dimenziók közül több esetben szükség van alapvető számolási készségre, így ez sem elhanyagolható tényező a pénzügyi jártaság szempontjából. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a számolási készség szükséges, de nem elégséges feltétele a pénzügyi kultúrának. Például az is a pénzügyi jártasság része, hogy két vagy több egyszerű konstrukció közül el tudjuk-e dönteni, hogy számunkra melyik a

kedvezőbb, ennek megválaszolásához az említett fogalmakra, összefüggésekre és számolási készségekre egyaránt szükség van.

Az OECD (2012) tanulmánya alapján a pénzügyi kultúra kutatásának és értékelésének az alábbi dimenzióit vázolhatjuk fel:

- Tartalom: a legfontosabb pénzügyekkel kapcsolatos tudás és megértési képesség megléte (például a pénz és különböző tranzakciók, a pénzügyi tervezés és a kockázat értékelése).
- Folyamatok: a pénzügyi folyamatok megismerésének, elemzésének, megértésének és megoldások keresésének a képessége.
- Környezet: az egyén mennyire tudja értelmezni és értékelní az őt körülvevő világban zajló mindennapi helyzeteket, és ezek iránt mennyire érdeklődő.
- Egyéb befolyásoló tényezők: amik még hatással lehetnek a pénzügyi kultúrára (például a motiváció vagy a különböző attitűdök).

Fontosnak tartom megemlíteni azt is, hogy Zsótér és Nagy (2012) a pénzügyi kultúra definícióját szintén kiegészítette a pénzügyi attitűddel, aminek figyelembevételével még pontosabb képet kaphatunk a fogalomról. Atkinson és Messy (2012) szerint az attitűdök és preferenciák azért fontos elemei a pénzügyi kultúrának, mert nagy valószínűséggel magatartásunkra is hatással van. Kovács és szerzőtársai (2013) és én is hasonlóan vélekedem az attitűd fontosságáról, így dolgozatomban mind a pénzügyi tudással kapcsolatos képességeket, mind a pénzügyi attitűdöt vizsgálom.

Magyar (2012) azt is kiemeli, hogy nemcsak a pénzügyekre vonatkozóan hozunk döntéseket, és a legtöbb döntésünknek van valamilyen pénzügyi hatása. Ezzel a megközelítéssel még inkább kibővíti a pénzügyi kultúra témakörét, így nem csupán a pénzügyi döntések tartozhatnak a témához, hanem az összes olyan döntés, amelynek van pénzügyekre gyakorolt hatása.

Huston (2010) a pénzügyi kultúrát vizsgáló tanulmányok közti hasonlóságot kutatva a pénzügyi ismeretek négy különböző területét határozta meg:

- alapvető pénzügyi fogalmak (pénz időértéke, vásárlóerő),
- hitelfelvétel (hitelkártyák, fogyasztási hitelek, jelzáloghitelek),
- megtakarítás és befektetés (megtakarítási számlák, részvények, kötvények, befektetési jegyek),
- védekezési formák (biztosítások, más kockázatkezelési technikák).

Összegezve az előbb leírtakat azt mondhatjuk, hogy a pénzügyi kultúra sok részterületet foglal magában, így a kutatások a vizsgált dimenziók miatt eltérőek lehetnek. A kutatás módját és az elvárt ismeretszintet a célcsoport is nagymértékben befolyásolja, például hogy a lakosság vagy a vállalatok szempontjából közelítünk a téma felé. Ha a lakosság pénzügyi jártasságát kutatjuk, akkor az is meghatározó, hogy melyik társadalmi szegmens megismerése és pénzügyi nevelése a cél. Például a fiatalok pénzügyi kultúrájának vizsgálata és fejlesztése az élethelyzeti sajátosságok miatt a pénzügyi kultúra jól körülhatárolható részterülete. Az is eltérő lehet a beavatkozások szempontjából, hogy a felmért alacsony pénzügyi jártasságot oktatás által kívánják növelni, vagy az egyén figyelmét akarják felhívni arra, hogy önállóan fejlessze a pénzügyi kultúráját.

1.2. A pénzügyi kultúra fontossága

Mint már említettem, a pénzügyi jártasság nagyon divatos és aktuális fogalomként vált az utóbbi időben. A pénzügyi kultúra iránti érdeklődés az elmúlt harminc évben folyamatosan növekedett, de a téma fontosságára leginkább a 2008-as pénzügyi világválság hívta fel a figyelmet (Botos és szerzőtársai 2012). A válság kialakulásában kétségtelenül nagy szerepet játszott a pénzügyi szektorban lezajló gyorsütemű termékinnováció, amelynek következtében jelenleg is a pénzügyi termékek egyre szélesebb körével találkozhat a lakosság (Botos és szerzőtársai 2012). A 2008-as gazdasági világválság pozitív hatásai közé sorolható az, hogy a kedvezőtlen gazdasági helyzet ösztönzőleg hatott a pénzügyi kultúra fejlődésére, mert Székely (2010) szerint a válság hatására egyre többen tudatosan állnak a pénzügyekhez.

A pénzügyi kultúra nemzetközileg is kiemelt fontosságú témának számít, ezt az is bizonyítja, hogy az OECD 2005-ben publikált egy tanulmányt, ami problémaelemzést és pénzügyi kultúra növelésére irányuló politikát tartalmaz (OECD 2005). Az Európai Bizottság is lehetséges jövőbeli beavatkozási területnek tartja a pénzügyi oktatást a fogyasztók védelme érdekében (Habschick és szerzőtársai 2007). Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság álláspontja szerint a pénzügyi rendszer szabályozását, felügyeletét és átláthatóságát elengedhetetlen fejleszteni, de ez nem menti fel a polgárokat az alól a kötelezettségük alól, hogy életük során pénzügyi ismereteiket bővítsék, így megalapozott döntéseket hozzanak, és felelős módon fogyasszák a pénzügyi termékeket (Magyar 2012.). Fontos lenne tudatosítani mindenkiben, hogy a pénzügyi jártasság fejlesztése nem csupán számunkra hasznos és megtérülő tevékenység, hanem ez a társadalom iránti kötelezettségeink egyike.

A társadalom szempontjából azért is nagyon fontos a pénzügyi kultúra fejlettsége, mert a magasabb pénzügyi kultúrájú háztartások és vállalkozások jobban mérlegelni tudják helyzetüket és nagyobb valószínűséggel kerülnek el a számukra hátrányos pénzügyi döntéseket (IRBD – OECD – DFID – CGAP 2009). Az alacsony pénzügyi kultúrájú embereknek nagyobb valószínűséggel van problémájuk az adósságaikkal, további kutatások szerint kisebb valószínűséggel halmoznak fel megtakarításokat, kevésbé jelennek meg a tőzsdén, kevésbé hatékonyan kezelik a vagyonukat, és ritkán fektetnek hangsúlyt az öngondoskodásra és nyugdíj-előtakarékosságra (Lusardi – Mitchell 2011).

Ezek alapján azt emelném ki, hogy több bizonyítékot is láttunk arra vonatkozóan, hogy az egyén, társadalom és gazdaság szempontjából is egyaránt kedvező a pénzügyi kultúra megfelelő szintje, ennek fejlesztése minden gazdasági szereplő együttes érdeke (Luksander és szerzőtársai 2014). A pénzügyi kultúra fejlesztésére irányuló programok eredményességéhez viszont elengedhetetlen annak ismerete, hogy az egyének pénzügyi ismereteit milyen tényezők befolyásolják (Luksander és szerzőtársai 2014).

1.3. A fiatalok pénzügyi kultúrája

Mind a pénzügyi kultúra kutatása, mind a kutatás eredményeit felhasználó fejlesztése életkor-specifikus feladat. Ezért gondoltam úgy, hogy helytálló kifejezetten csak a fiatalok pénzügyi kultúráját elemezni, hiszen ez egy viszonylag jól körülhatárolható csoport, és tagjai sok életkori sajátossággal rendelkeznek. A fiatalok pénzügyi kultúrájával kapcsolatban kifejezetten hasznosnak tartom azt, ha a pénzügyi tudatosság már akkor kialakul, amikor még ritkábban fordul elő, hogy jelentős pénzügyi döntéseket kell egyedül meghozniuk. Botos és szerzőtársai (2012) által megfogalmazott kritika a pénzügyi kultúra kutatásával kapcsolatban, hogy legtöbbször figyelmen kívül hagyják az aktuális élethelyzetek sajátosságait. Attól még, hogy egy diák nem rendelkezik saját jövedelemmel (így feltehetőleg általa finanszírozott hosszú távú befektetési formákkal sem) a pénzügyi kultúrája nem feltétlenül rosszabb egy egyedülálló, keresettel rendelkező egyénhez képest, akinek a megtakarítási és öngondoskodási hajlandósága jelentősen elmarad a hozzá hasonló élethelyzetűek átlagos szintjétől (Botos és szerzőtársai 2012).

A nehéz eligazodás a pénzügyekben nemcsak a gazdasági oktatásban nem részesülő fiatalokat érinti, hiszen – mint már korábban említettem – a pénzügyi kultúra nem csupán a pénzügyi alapfogalmak ismeretét jelenti, hanem a gyakorlati alkalmazás képességét is, amivel a gazdasági képzésben részesülőknek is akadhat problémájuk. Luksander és szerzőtársai

(2014) például az egyetemisták pénzügyekkel kapcsolatos elméleti és gyakorlati tudása közt viszonylag gyenge korrelációt mutattak ki, tehát ha valakinek az elméleti tudása jónak mondható, nem jelenti feltétlenül azt, hogy a gyakorlati tudása is magas. Az is könnyen előfordulhat, hogy az elméleti tudás birtokában a személyes érdeklődés hiánya miatt nem sikerül megismerni a pénzügyi folyamatokat, összefüggéseket, vagy megalapozott pénzügyi döntéseket hozni.

Lusardi és szerzőtársai (2010) szerint azért is nagyon fontos a fiatalok pénzügyi kultúrájának megismerése és fejlesztése, mert ebben a korai életszakaszban egy rossz pénzügyi döntés sokba kerülhet. A szerzők azt is megállapították, hogy az Egyesült Államokban a fiatalok sokszor nagy összegű diákhitel- és hitelkártya-adósságban találhatják magukat. Azért is fontos ez az időszak, mert ekkor alakul ki a szülőktől való fokozatos pénzügyi függetlenedés, és egyáltalán nem mindegy, hogy ekkor milyen hatások érik a fiatalokat. Attól a tényről se tekintsünk el, hogy amikor a fiatalokat említjük, akkor a jövő vállalkozóiról és a jövő családalapítóiról beszélünk (Kovács és szerzőtársai 2011).

1.4. A pénzügyi kultúra kutatása Magyarországon

Magyarországon a pénzügyi kultúra kutatása, sőt a fiatalok pénzügyi jártasságának felmérése sem számít új kezdeményezésnek, több tanulmány készült már a témáról az elmúlt évtizedben. Viszont a pénzügyi kultúra szociodemográfiai ismérvek mentén történő elemzése – a fiatalok körében is – a kevésbé kutatott témák közé tartozik (Luksander és szerzőtársai 2014). Az alábbiakban a Magyar Nemzeti Bank és az Econventio Kerekasztal Közhasznú Egyesület kutatásaival kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat említem.

1.4.1. A Magyar Nemzeti Bank és a pénzügyi kultúra

A Magyar Nemzeti Bank (MNB) 2006-ban indította el a pénzügyi kultúrát fejlesztő kezdeményezését, és 2007-ben már a fő prioritású intézményi célok között is megjelent. Amint az MNB honlapjáról is kiderülnek a lentebb részletezett információk², a kiemelt stratégiai célok (többek közt az árstabilitás megőrzése, pénzügyi stabilitás támogatása, korszerű fizetési módok használatának ösztönzése) eléréséhez az MNB számára indokolt a szélesebb lakossági rétegek felé történő nyitás. A jegybank egy önálló projektet (Pénzügyi Kultúra Kiemelt Projekt) hozott létre és a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó tevékenységek megerősítése, a szakmai programok egységes kialakítása és végrehajtása érdekében.

² http://www.mnb.hu/Penzugyi_kultura/kutatasok

Az MNB fontosnak tartotta, hogy részletes és átfogó kutatás készüljön a fiatalok pénzügyi ismereteiről, pénzügyekkel kapcsolatos magatartásáról. Ezért a jegybank a pénzügyi kultúra témakörében közvélemény-kutatás végzésével bízta meg a Magyar Gallup Intézetet, ami a pénzügyi stabilitás szempontjából kiemelt három témára (hitelezés, nyugdíj-előtakarékosság, pénzforgalmi szolgáltatások és bankkártya) fókuszált (MNB 2006b). A kutatásban résztvevők életkora a 14-15 évtől 30 évig terjedt, tehát a középiskolásokat és fiatal felnőtteket foglalta magában. Az elemzés számos területen hiányosságra mutatott rá a fiatalok a pénzügyi jártasságában. 2011-ben pedig a Magyar Nemzeti Bank és a Pénziránytű Alapítvány átfogó alapkutatást végzett, melynek célcsoportja már nem csak a fiatalokra korlátozódott. A jegybank a pénzügyi kultúra fejlesztésében is lépéseket tett. Tájékoztató jellegű cikkek jelentek meg a kutatott témakörökben, például a Metropol pénzügyi rovatában, és több teljes PestiEst különszám Pénziránytű címmel.

1.4.2. Az Econventio Kerekasztal Közhasznú Egyesület és az Econventio teszt módszertana

Az Econventio Kerekasztal Közhasznú Egyesület 2010 őszén alakult. Az Econventio honlapján³ megtalálhatjuk az alábbi legfontosabb információkat a tevékenységével, céljával és működésével kapcsolatban. A tevékenységének kiemelten fontos területe, hogy a közoktatásban markánsan megjelenjen a pénzügyi ismeretek oktatása, így az életbe kilépve minél többen rendelkezzenek megfelelő pénzügyi ismeretekkel. A cél megvalósításához a szervezet feladata kettős: egyrészt a Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Karának közreműködésével a középiskolások pénzügyekkel kapcsolatos tájékozottságának felmérése, másrészt pénzügyi vetélkedők és egyéb játékos programok (illetve nyári tábor) szervezése által a felmért alacsony pénzügyi jártasság fejlesztése.

Az Egyesület azt kívánja elérni, hogy a pénzügyek minden középiskolás számára érthetőek legyenek. Sokszor jelent problémát a pénzügyi információk sokasága, viszont gyakran hiányoznak az értelmezéshez és átlátáshoz szükséges ismeretek. A pénzügyi kultúra fejlesztéséről 2013. november 14-én együttműködési szándéknyilatkozatot írt alá Domokos László (Állami Számvevőszék elnöke), Hoffmann Rózsa (Emberi Erőforrások Minisztériumának köznevelésért felelős államtitkára), Varga Árpád (Nemzeti Adó- és Vámhivatal elnökhelyettese), Vilmányi Márton (Szegedi Tudományegyetem

³ <http://econventio.hu/#bemutakozas>

Gazdaságtudományi Karának dékánja) valamint Sági Ákos (Econventio Kerekasztal Közhasznú Egyesület elnöke).

Az egyesület 2011 februárja óta minden tavasszal meghirdeti a középiskolások számára – értékes nyeremények reményében – az Econventio teszt kitöltését. Az elektronikusán kitölthető tesztet 2012-ben 10 429, 2013-ban 12 023, idén pedig 9 605 középiskolás fiatal töltötte ki.

Az Econventio teszt módszertanával kapcsolatban az alábbi információkat tartottam fontosnak kiemelni. A kutatócsoport a magyarországi középiskolákból egyszerű véletlenszerű mintavétellel választotta ki a kutatásban résztvevő iskolákat, és a minta reprezentativitásának köszönhetően az alapsokaságra – vagyis a magyarországi középiskolásokra – statisztikai tesztek segítségével következtetéseket tudott levonni. Az elemzés statisztikai módszertanát a változók mérési szintje határozza meg. A kategorikus változók miatt a leíró statisztika, kereszttábla-elemzés, továbbá hipotézisvizsgálat és becslésmélet alkalmazható (Kovács és szerzőtársai 2011).

Mint már említettem, a pénzügyi kultúra nem a pénzügyekkel kapcsolatos elméleti tudás ismeretét foglalja magában, ezért a kutatások célja a cselekvőben lezajló döntéshozatal folyamatának megismerése (Kovács és szerzőtársai 2011). Ez az anonim adatokat tartalmazó kutatás tartalmazza a középiskolások pénzügyi attitűdjét és a konkrét pénzügyi termékek és témakörök ismeretével kapcsolatos pénzügyi tudását.

A kutatás 2012 óta hat mérési dimenzió köré épül (Kovács és szerzőtársai 2012):

- banki ismeretek,
- megtakarítások és befektetések,
- hitelezés,
- biztosítás és nyugdíj,
- munka világa,
- általános gazdasági ismeretek.

A fent felsorolt témakörök lefedik a korábban kifejtett Huston (2010) pénzügyi ismeretek dimenzióit, kiegészítve a munka világáról szóló kérdésekkel. A kitöltők mindegyik témakörben találkozhattak pénzügyi attitűdöt és tudást mérő kérdésekkel is. A pénzügyi attitűddel kapcsolatos kérdések legfőbb célja a középiskolások pénzügyi termékekkel kapcsolatos hozzáállásának megismerése, továbbá annak feltárása, hogy a diákok milyen

forrásból szerzik pénzügyi információikat, és ezek meglétét fontosnak tartják-e. E kérdéseknél több válaszlehetőség közül egy alternatívát kell választaniuk a kitöltőknek (szinte minden esetben állásfoglalás az elvárt, itt nincs „nem tudom” alternatíva). A tudást mérő kérdések gyakorlatcentrikusak, a kutatók több válaszalternatívát ajánlottak fel, melyek közül minden esetben egy helyes válasz van. Mivel a válaszlehetőségek száma változó, ezért kevesebb alternatíva esetén tippeléssel nagyobb a valószínűsége a helyes válasz eltalálásának (Kovács és szerzőtársai 2011). E torzító hatás minimalizálása céljából ezeknél a kérdéseknél a „nem tudom” válaszlehetőség felkínálásával nincsenek rákényszerítve a tippelésre azok, akik nem tudják a helyes választ (Kovács és szerzőtársai 2011).

Tavaly az Econventio teszt elemzői kialakítottak egy Econventio-indexet és egy attitűd-indexet. A mutatók 0-tól 100 százalékig terjedő skálán vesznek fel értékeket, és az előbbi a tudásszint mértékét, az utóbbi a pénzügyi attitűd pozitivitásának mértékét mutatja (Kovács és szerzőtársai 2013).

Az előbbieken ismertetett Econventio teszt szolgált a primer kutatásom alapjául, így a módszertan és a mérési dimenziók is megjelennek a kutatásomban, azzal a különbséggel, hogy az általam vizsgált célcsoport nem a középiskolások, hanem az egyetemisták.

2. Az egyetemisták és középiskolások pénzügyi kultúrájának összehasonlítása

Dolgozatom elsődleges célja az, hogy a fiatalok pénzügyi kultúrájáról egy átfogó képet ábrázoljak, és kitérjek az egyetemisták legfontosabb jellegzetességeire, amit a pénzügyi jártasságuk felmérése során tapasztaltam. Emellett az is célom, hogy a középiskolások és egyetemisták közt felszínre kerülő különbségeket bemutassam. A második fejezetben először ismertetem a kutatásommal kapcsolatos módszertani tudnivalókat, majd a mérési dimenziók és a hipotéziseim mentén bemutatom a fiatalok pénzügyi kultúráját. Végezetül levonom a legfontosabb következtetéseket.

2.1. Az elemzés háttere

Általánosságban elmondható az, hogy a primer kutatásom megvalósításához az Econventio teszt módszertanát alkalmaztam, illetve a megfelelőbb eredmények érdekében – az egyetemisták életkori sajátosságai miatt – ezektől néhol eltértem. Az elemzés háttereként először a kutatásom rövid módszertanát ismertetem, ezután az előzetes hipotéziseimet fejtem ki, végül a kutatásom legfőbb demográfiai jellemzőit mutatom be.

2.1.1. Primer kutatásom módszertana

A primer jellegű kutatásom célcsoportja a Szegedi Tudományegyetem (SZTE) hallgatói, akiknek a pénzügyi kultúráját igyekeztem felmérni, pénzügyi sajátosságukat elemezni és lehetőség szerint összehasonlítani a középiskolások eredményeivel. A továbbiakban az egyetemisták kifejezés alatt a 18 és 30 év közötti szegedi egyetemistákat értem, a fiatalok alatt pedig az Econventio teszt és a saját kutatásom célcsoportját, vagyis a középiskolásokat és egyetemistákat egyaránt. Az egyes kérdéseknél érvényes válaszadónak azt tekintettem, aki a „nem tudom” választól eltérő alternatívát jelölte meg.

A kérdőívemet a korábban ismertetett Econventio teszt mintájára készítettem el a hat mérési dimenzió mentén. A kérdések többségét korábbi évek Econventio tesztjeiből merítettem, de előfordultak saját kérdések is (ezeket értelemszerűen nem tudtam összehasonlítani a középiskolások eredményével), továbbá akadt olyan kérdés is, ahol – az Econventio tesztben megengedett egy megjelölhető alternatívával ellentétben – többszörös választás is lehetséges volt (hogy árnyaltabb képet kapjunk az adott problémával kapcsolatban, de így az eredmények összehasonlítása korlátozottan lehetséges).

A kérdőívem elemzésére az IBM SPSS statisztikai szoftvert használtam. A csoportosító tényezők és az egyes kérdésekre adott válaszok kapcsolatának vizsgálatára kereszttábla-elemzést végeztem. A két kategorikus változó közt akkor van szignifikáns kapcsolat, ha a vizsgálat szignifikanciaszintje (sig) 0,05 alatti. Ha a kereszttábla kapcsolatvizsgálata során nem teljesült az előfeltétel (vagyis a cellák több mint 20 százalékában az elvárt gyakoriság 5 alatti), akkor összevontam az egyes összevonható kategóriákat, ha pedig erre nem volt lehetőség, akkor a Valószínűségi hányados (Likelihood ratio) sig értéke alapján döntöttem, ami a nagy minta miatt alkalmazható volt.

A primer kutatásban 19 olyan kérdés szerepelt, amire volt helyes vagy helytelen válasz (az úgynevezett pénzügyi tudást mérő kérdések). Az egyes válaszadók helyes válaszainak összegzésére egy új változót hoztam létre. Így a pénzügyi tudás (ezt átlagteljesítménynek neveztem) és a demográfiai tényezők közti kapcsolatot független T-próbával vagy varianciaanalízissel vizsgáltam, az előfeltételek (minden csoportban nagy minta vagy normális eloszlás) teljesülésének hiányában nem-parametrikus teszteket futtattam (2 Independent Samples – Mann-Whitney teszt, K Independent Samples – Kruskal-Wallis teszt). Öt olyan attitűdöt mérő kérdés szerepelt a kérdőívemben, amelynél voltak kifejezetten negatív és/vagy kifejezetten pozitív válaszlehetőségek is. Ezek előfordulási gyakoriságát külön-külön egy 0-tól 5-ig terjedő skálán mértem, és az előbb ismertetett módokon elemeztem az egyéb tényezők és az attitűd közt fennálló kapcsolatot.

2.1.2. Hipotézisek

Az első hipotézisem szerint az egyetemisták pénzügyi tudása és ennek alkalmazási képessége jobb, mint a középiskolásoké. Nem csupán az lehet az oka, hogy az egyetemisták idősebbek és több saját tapasztalattal rendelkezhetnek, hanem az is, hogy az egyetemre az érettségizetteknek csupán egy hányada nyer felvételt, míg a középiskolai felvételnél nincs ilyen típusú szűrés. Például a szakiskolások (akik jellemzően nem jelennek meg később az egyetemisták közt) pénzügyi tudásteszten elért átlagteljesítménye szignifikánsan rosszabb a többi középiskoláshoz képest (Kovács és szerzőtársai 2013). A kutatás során arra is fényt szeretnék deríteni, hogy az egyetemisták attitűdje egyes kérdések tekintetében pozitívabb-e, mint a középiskolásoké.

Második hipotézisem szerint a közgazdász egyetemisták a többi kar hallgatóinál szignifikánsan magasabb pénzügyi tudással és pozitívabb pénzügyi attitűddel rendelkeznek.

Harmadik hipotézisem szerint az önellátó, szüleiktől pénzügyileg függetlenedett egyetemisták jártasabbak a pénzügyekben, mint az eltartottak, hiszen az előbbi csoportba tartozók valószínűleg több és fontosabb pénzügyi döntést hoznak meg a mindennapok során.

Negyedik hipotézisem szerint az albérletben lakók és kollégisták pénzügyi kultúrája közt nincs szignifikáns különbség. Hiszen nem csupán a jövedelmi helyzet, hanem a személyes preferenciák és egyéb tényezők is közrejátszhatnak abban, hogy a továbbtanuló albérletben vagy kollégiumban él.

Ötödik hipotézisem szerint az egyetemisták körében a jövedelmi helyzet alapján képzett csoportok közt szignifikáns különbségek vannak a pénzügyi kultúra és pénzügyi attitűd tekintetében.

Hatodik hipotézisem szerint a fiatalok a családban levő devizahitelek hatására elutasítóbbak a hitelekkel szemben, vagyis körükben alacsonyabb azoknak az aránya, akik már rendelkeznek hitellel.

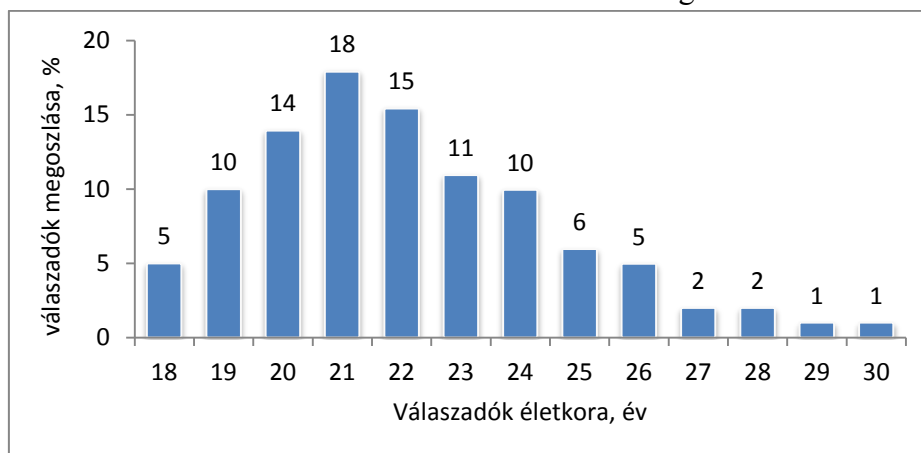
Hetedik hipotézisem szerint az egyetemista férfiak pénzügyi kultúrája szignifikánsan magasabb, mint a nőké. Általánosságban az mondható el, hogy a nemek közt szignifikáns különbséget vélnek felfedezni a pénzügyi kultúra szintjében a férfiak javára (Lusardi – Mitchell 2014). Azzal kapcsolatban már megoszlik a szakirodalom véleménye, hogy ez a különbség fiatal korban is megjelenik-e a nemek közt, de Luksander és szerzőtársai (2014) a felsőoktatásban tanulók közt is azt tapasztalták, hogy a férfiak pénzügyi kultúrája szignifikánsan jobb. Kovács és szerzőtársai (2012) is hasonló különbséget tapasztaltak már a középiskolások közt is a nemek tekintetében.

2.1.3. Primer kutatás demográfiai jellemzői

A szegedi egyetemistákat célzó online kérdőívemet 201 fiatal töltötte ki. Minden kérdés kötelezően kitöltendő volt, kivéve az egyetemista saját és háztartásának jövedelméről szóló kérdés. A helyes-helytelen válaszlehetőséggel rendelkező kérdéseknél a „nem tudom” alternatívát választók hiányzó értéként vannak definiálva, és az ábrák csak az érvényes kitöltők válaszainak megoszlását szemléltetik (a „nem tudom” választ jelölők száma a mellékelt SPSS kimenetben megtalálhatóak). Az attitűdöt mérő kérdéseknél nem volt „nem tudom” alternatíva az állásfoglalásra késztetés miatt, így ott szinte minden esetben 201 elemszámon értelmezendők az ábrákon közölt megoszlások. A mintámról elmondható, hogy a 201 válaszadónak 57 százaléka nő és 43 százaléka férfi. Kutatásom célcsoportjául a szegedi, 18 és 30 év közötti egyetemistákat választottam, az alsó korhatár adott volt, a felső határt pedig azért is választottam, mert több, a témában vizsgálódó tanulmány a harmincas

maximum életkort használja (Pillai és szerzőtársai 2012, MNB 2006b). A kitöltők életkorának eloszlását az 1. ábrán láthatjuk.

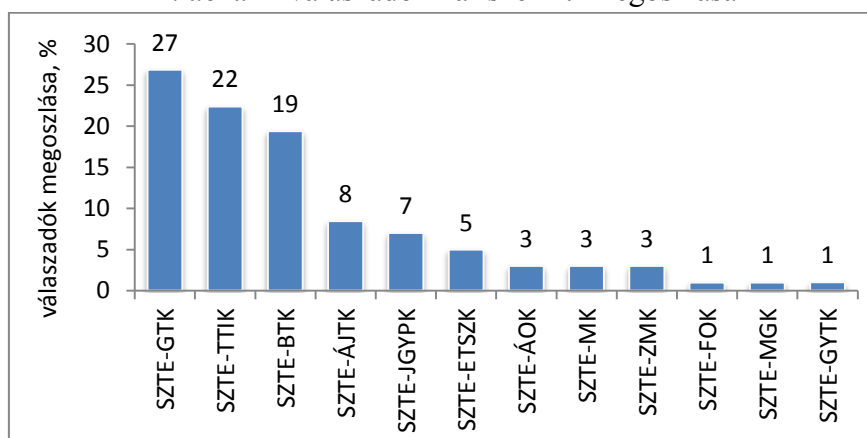
1. ábra A válaszadók életkor szerinti megoszlása

Forrás: saját szerkesztés; n=201

A fent ábrázolt életkorok eloszlása nem tekinthető normális eloszlásúnak. A kitöltők átlagos életkora 22,2 év volt, és ettől az egyes kitöltők életkorai átlagosan 2,6 évvel tértek el. Az egyetemista kitöltők karonkénti megoszlását a 2. ábra mutatja.

2. ábra A válaszadók kar szerinti megoszlása

Forrás: saját szerkesztés; n=201

Az SZTE (2012) statisztikai adatai alapján a hallgatók karonkénti megoszlásához közel hasonló arányokat figyelhetünk meg az ábrán, azzal a különbséggel, hogy a Gazdaságtudományi Karon (GTK) tanulók túlréprezentáltak a mintában. A statisztika szerint a szegedi egyetemisták 7,35 százaléka tanult közgazdásznak 2012-ben, de a mintában a kitöltők több mint egynegyede (27 százaléka) GTK-s hallgató. A túlréprezentált közgazdász hallgatók korrigálása azért nem szükséges, mert a közgazdász és nem közgazdász hallgatók válaszait és eredményeit külön vizsgáltam, vagyis a nem GTK-s egyetemisták kontrollesoportként funkcionálnak.

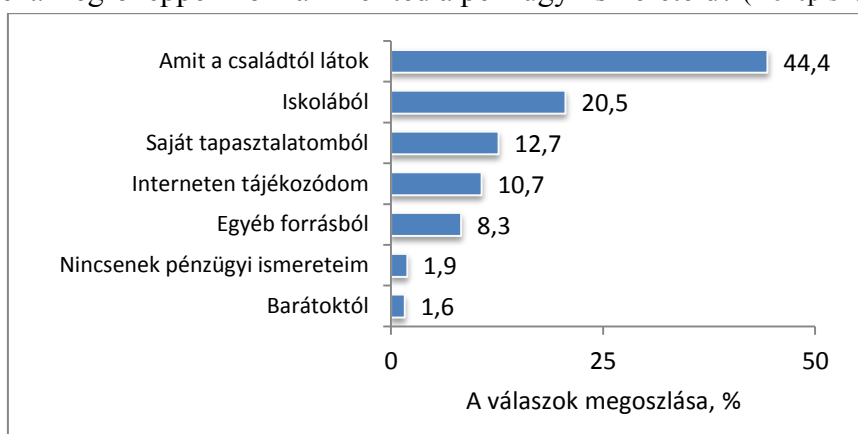
2.2. Általános gazdasági ismeretek, megtakarítás és befektetés témaköre

A fiatalok pénzügyi jártasságának elemzését, pontosabban az egyetemisták és középiskolások közti hasonlóságok, vagy éppen eltérések megjelenítését három témakörre osztottam: először az általános gazdasági ismereteket, a megtakarításokkal és befektetésekkel kapcsolatos tájékozottságot elemzem; majd a bankok és hitelezés témakörét bontom ki; végül a munka világának ismeretét, továbbá a nyugdíjjal és biztosításokkal kapcsolatos jártasságot tanulmányozom. Minden témakörben kitérek az általam legfontosabbnak vélt eredményekre és azok lehetséges magyarázataira.

2.2.1. A fiatalok eredményei az általános gazdasági témakörben

Alapvető fontosságú megismernünk azt, hogy milyen forrásból származnak azok a pénzügyi ismeretek, amit a kutatásban felmérünk. A középiskolások pénzügyi információforrásait láthatjuk a 3. ábrán.

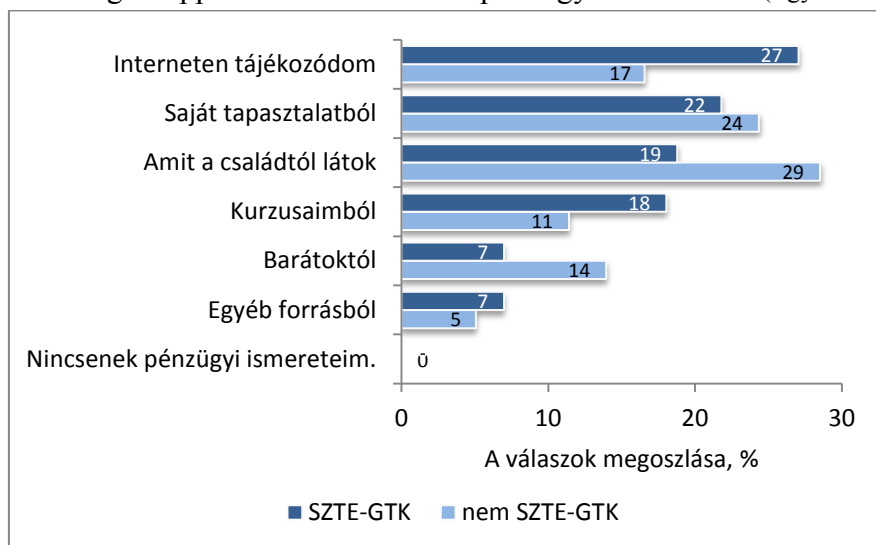
3. ábra Legfőképpen honnan merítet a pénzügyi ismereteid? (Középiskolások)

Forrás: Kovács és szerzőtársai (2013)

A fiatalok pénzügyi tudását és tudatosságát kétségtelenül erősen befolyásolja a családi háttérük, és az ott tapasztalt minták (Lusardi és szerzőtársai 2010). Amint az a fenti ábrán kirajzolódik, a legtöbb középiskolás válaszadó a pénzügyi ismereteit családjától meríti (44,4 százalék). A középiskolások több mint ötöde (20,5 százalék) pénzügyekről az iskolából tájékozódik, és 12,7 százalékuknak saját tapasztalatból ered a pénzügyi információja. Ezután az egyetemisták pénzügyi információforrásainak gyakoriságát láthatjuk a 4. ábrán.

4. ábra Legfőképpen honnan merítetd a pénzügyi ismereteid? (Egyetemisták)

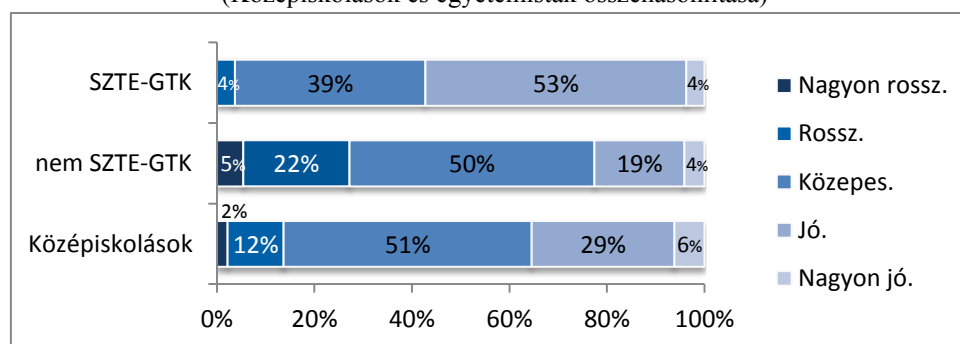

Forrás: saját szerkesztés

Fontos megemlíteni, hogy a középiskolás felméréssel ellentétben itt a válaszadók több alternatívát is megjelölhettek. A kérdésre összesen 527 válasz érkezett, így azt mondhatjuk, hogy a kitöltők átlagosan 2,6 választ jelöltek meg. A legszembetűnőbb különbség a középiskolásokhoz viszonyítva, hogy a családnak a pénzügyi ismeretek forrását betöltő szerepe jelentősen alacsonyabbnak mondható, de a nem GTK-s válaszadóknál még mindig ez számít a legmeghatározóbb pénzügyi ismeretforrásnak. Érdekes eredmény, hogy a közgazdász válaszadók esetében az internetről történő tájékozódás volt a leggyakoribb válasz (27 százalék). Bár a kurzusokból a közgazdászok a többi karon tanulóknál nagyobb arányban nyerik pénzügyi ismereteiket, ez nem sorolható a legmeghatározóbb ismeretforrások közé. Bár a nem közgazdászok kicsit magasabb arányban támaszkodnak a saját tapasztalataikból eredő ismereteikre, mindkét csoportban ez számít a második legfontosabb forrásnak. Szerencsére mindkét csoportban elhanyagolható azoknak a száma, akiknek saját bevallásuk szerint semmiféle pénzügyi ismeretük nincsen. Összességében elmondhatjuk, hogy a családnak a fiatalok pénzügyi ismereteire gyakorolt hatása az egyetemisták körében jóval alacsonyabb, viszont a nem közgazdász hallgatóknál még mindig ez a legmeghatározóbb ismeretforrás. Azért lehet kockázatos, ha a fiatal felnőttek jelentős részének pénzügyi döntéseit elsődlegesen a szülők befolyásolják, mert öröklük a szülők rossz berögződéseit (amik sok esetben nem felelnek meg a hatékony öngondoskodás kritériumainak), továbbá a szülők kockázatvállalása élethelyzetükből adódóan alacsonyabb szintű, így a fiatalabb generációra is az elvártnál alacsonyabb kockázatvállalás lehet jellemző (Béres és szerzőtársai 2013b).

A pénzügyi ismeretek fontosságáról pedig az mondható el, hogy a fiatalok elengedhetetlennek vélik a pénzügyekben való tájékozottságot a mai világban, leginkább azért, hogy ki tudják használni pénzügyi lehetőségeiket, és hogy ne tudják átverni őket (MNB 2006b). Azonban az is jelentős információt hordozhat, hogy ezeket a különböző forrásból megszerzett ismereteket a fiatalok mennyire vélik megfelelőnek. Ezzel kapcsolatban az 5. ábrán láthatjuk a középiskolások és egyetemisták saját bevallásuk szerinti pénzügyi tudását.

5. ábra Hányasra értékelnéd pénzügyi tudásodat?
(Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)

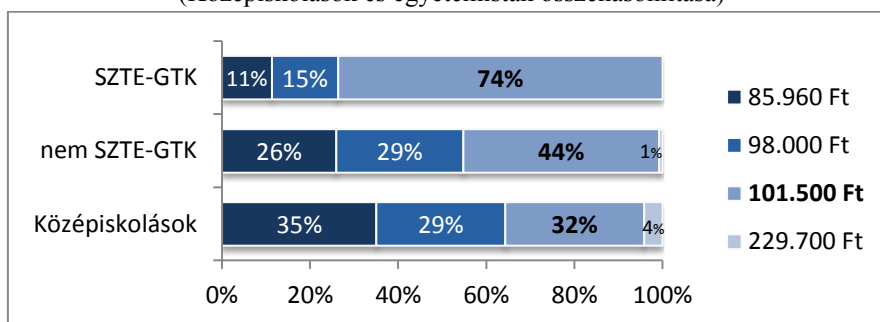

Forrás: saját szerkesztés Kovács és szerzőtársai (2013) alapján

A szubjektív pénzügyi ismeret és a fent ábrázolt csoportok közt szignifikáns különbséget ($\text{sig} < 0,05$) találtam. A középiskolások és a nem közgazdász egyetemisták fele közepesnek véli pénzügyi ismereteit, és az utóbbi csoportban nagyobb arányban gondolják rossznak a pénzügyi tudásukat, mint a középiskolások közt. Ez ellentmond azzal, hogy az egyetemisták a középiskolásoknál szinte minden kérdés esetén nagyobb arányban válaszoltak jól. Ez viszont azzal magyarázható, hogy ha egy egyetemistát megkérdezzük a pénzügyi ismereteiről, valószínűleg nem egy középiskolához hasonlítja magát, hanem saját korosztályához. A közgazdász hallgatók több mint fele jónak ítélte tudását, és nem akadt egy GTK-s sem, aki azt válaszolta volna, hogy nagyon rossz a pénzügyi ismerete. Viszont mindkét csoportban azonos arányban vélték nagyon jónak pénzügyi tudásukat a hallgatók.

Az általános gazdasági témakörben kíváncsi voltam arra, hogy mennyire ismert a bruttó minimálbér értéke 2014-ben a fiatalok körében. Az eredményről a 6. ábrán találhatunk információt.

6. ábra Mennyi ma a havi bruttó minimálbér Magyarországon?
(Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)

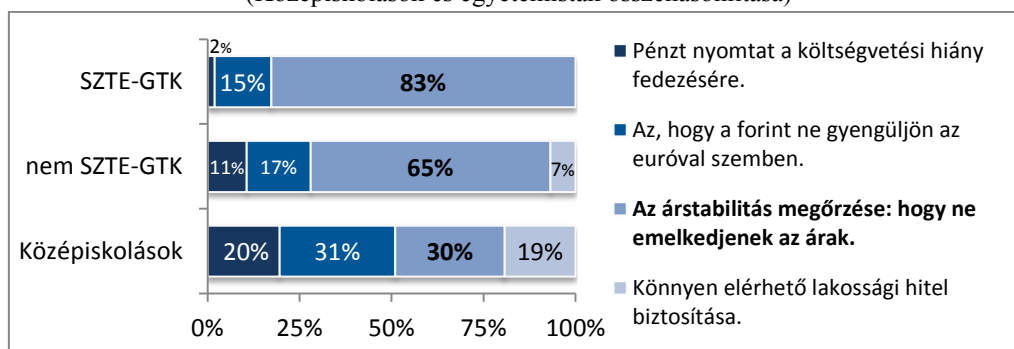

Forrás: saját szerkesztés Kovács és szerzőtársai (2014) alapján

Amint az a fenti ábráról is kiderül, a középiskolás válaszadók (elképzeltetők tartom, hogy a bruttó – nettó bérek közti különbség ismeretének hiányában) 35 százaléka szerint 85.960 Ft az aktuális bruttó minimálbér, és csak 32 százalékuk tudta a helyes választ (101.500 Ft). A közgazdász kitöltők közel háromnegyede válaszolt helyesen, ami szignifikánsan magasabb ($\text{sig} < 0,05$) a többi karra járó egyetemista körében jól válaszolók arányánál. Meglepő eredmény lehet, hogy a dolgozó és nem dolgozó egyetemisták közt nem volt szignifikáns különbség a helyes válaszok arányának tekintetében ($\text{sig} = 0,468$).

Ezután a Magyar Nemzeti Bank elsődleges céljára vonatkozó kérdésre adott válaszokat vizsgálva is hasonló eredményt tapasztalhatunk (7. ábra).

7. ábra Mi a Magyar Nemzeti Bank elsődleges célja?
(Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)

Forrás: saját szerkesztés Kovács és szerzőtársai (2013) alapján

Az árstabilitást, mint az MNB elsődleges célját a középiskolás válaszadók alig egyharmada ismerte fel, a nem GTK-s szegedi egyetemista kitöltők közel kétharmada, és a GTK-sok 83 százaléka. A válaszok tekintetében az előbb említett három csoport közt szignifikáns különbség figyelhető meg ($\text{sig} < 0,05$).

2.2.2. A fiatalok eredményei a megtakarítás és befektetés témakörében

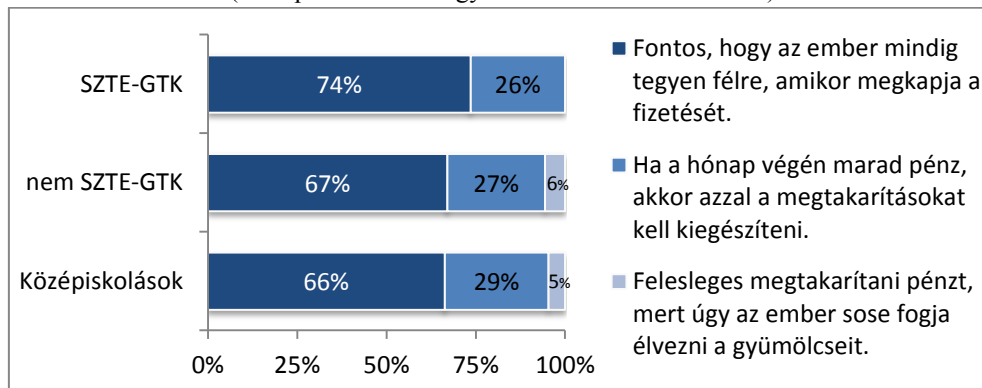
Nagyon fontos a pénzügyi kultúra szempontjából a megtakarítás, mert összefüggésben van az öngondoskodással, a biztonsággal, a hosszú távú gondolkodással, a kockázatviseléssel és a jövedelmezőséggel (Botos és szerzőtársai 2012). Az egyéni megtakarítás mértéke legfőképpen a rendelkezésre álló jövedelemtől, a fogyasztástól, az aktuális élethelyzettől és a szubjektív preferenciáktól függ. Szomorú és meglepő tény az, amelyre Székely (2010) kutatása rávilágít, miszerint a magyar lakosság jelentős részének egyáltalán nincs megtakarítása (1000 fős mintából 54 százalék 2010-ben azt állította, hogy egyáltalán nincs megtakarítása, további 11 százalék pedig nem tudta, hogy rendelkezik-e egyáltalán megtakarítással). Atkinson és Messy (2012) kutatása a megtakarítási tevékenység gyakorlására kérdezett rá, és még rosszabb eredmény született: 2012-ben a magyarországi válaszadók 71 százaléka mondta azt, hogy az elmúlt egy évben nem takarított meg aktívan, további 2 százalékuk pedig nem tudott válaszolni. A megtakarítások és a pénzügyi kultúra közti kapcsolatot a szakirodalom általában úgy állítja fel, hogy minél magasabb az egyén pénzügyi kultúrája, annál összetettebb pénzügyi termékekben tartja a megtakarításait és annál hosszabb távúak a befektetései.

Pillai és szerzőtársai (2012) közel-keleti kutatása arra a megállapításra jutott, hogy az egyetemisták hajlamosabbak a rendelkezésükre álló jövedelmet az azonnali szükségleteik kielégítésére felhasználni, mint a továbbképzésükre félretenni. Az EverFi⁴ tanulmánya szerint a megtakarítással kapcsolatos attitűdre is nagyon nagy hatással van közvetlen környezetünk: az Egyesült Államokban a középiskolás fiatalok 71 százaléka a szülők mintáját követi a megtakarításaiban. A megtakarításhoz fűződő attitűdöt vizsgáltam a fiatalok közt, amit a 8. ábra szemléltet.

⁴ Az EverFi egy 2008-ban alapított washingtoni székhelyű cég, aminek egyik célja megismertetni a mai digitális generációval a bonyolult pénzügyi fogalmakat a legújabb technológia segítségével (videók, animációk, 3D-s játékok). Az általános iskolásoktól a felnőttekig a honlapon mindenki megtalálhatja a számára megfelelő módot a pénzügyi ismeretei bővítésére. (<http://www.everfi.com/financial-education>)

8. ábra Melyik elv áll hozzád a legközelebb?

(Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)

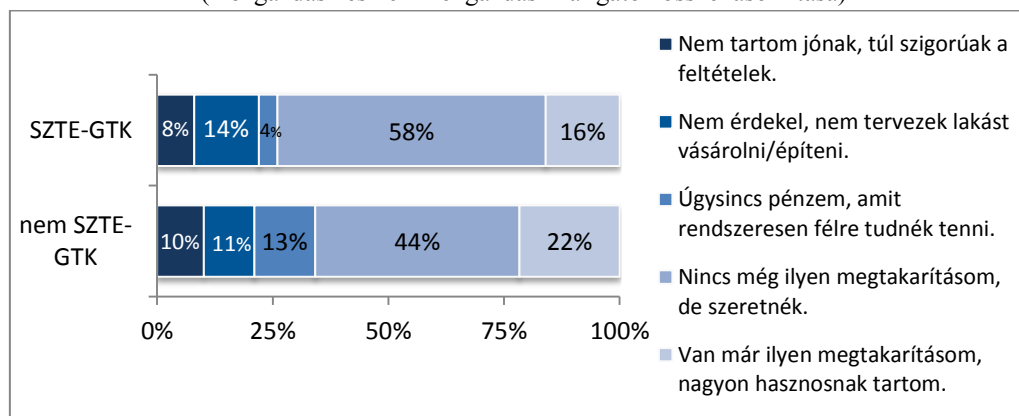
Forrás: saját szerkesztés Kovács és szerzőtársai (2012) alapján

A megtakarítással kapcsolatos hozzáállásban nincs szignifikáns különbség a fent látható csoportok között ($\text{sig}=0,509$). Megállapítható, hogy a fiatalok többsége fontosnak tartja a rendszeres megtakarítást. A nem közgazdász egyetemisták megtakarítási attitűdje nagyon hasonlít a középiskolásokéra. A közgazdász válaszadók ezzel szemben nagyobb arányban döntöttek a rendszeres megtakarítás mellett, de ez a különbség sem szignifikáns a többi karra járó egyetemista válaszaihoz képest ($\text{sig}=0,207$).

A megtakarításokon belül kíváncsi voltam a fiatalok lakástakarék-pénztárakról kialakult véleményére, hiszen e termékeknek a célcsoportja főként a már rendszeres megtakarításra képes, lakásvásárlás vagy lakásépítés előtt álló fiatalok. Korábban említettem, hogy a kérdőívemben található saját kérdések is (mint például a következő). Ezeknél a kérdéseknél nem jelennek meg a válaszadók közt a középiskolások, tehát csak az egyetemisták lakástakarék-pénztárakhoz fűződő attitűdjét jeleníti meg a 9. ábra.

9. ábra Mit gondolsz a lakástakarék-pénztári megtakarításokról?

(Közgazdász és nem közgazdász hallgatók összehasonlítása)

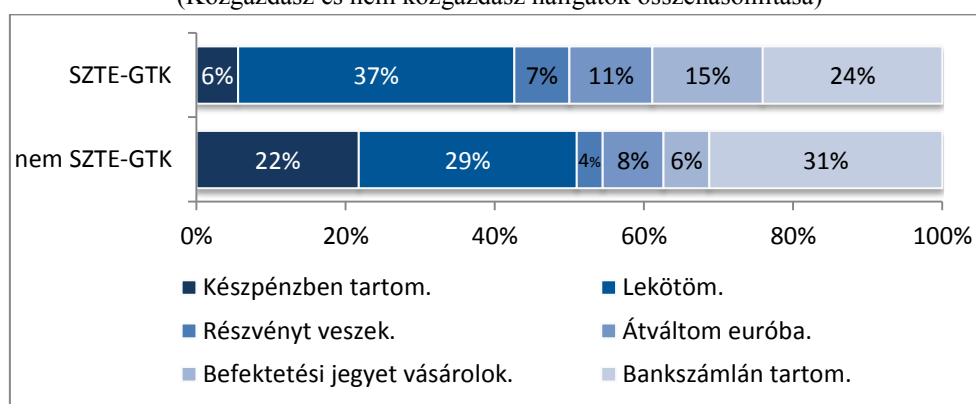
Forrás: saját szerkesztés

Összességében a megkérdezett egyetemisták körülbelül ötöde rendelkezik lakástakarék-pénztári megtakarítással, továbbá a közgazdász és nem közgazdász hallgatók közt a válaszok megoszlásának tekintetében nincs szignifikáns különbség ($\text{sig}=0,254$). Azt viszont érdemes lehet megemlíteni, hogy a GTK-sok közt 32 százalékkal magasabb azoknak a válaszadóknak az aránya (58 százalék), akik szeretnék ilyen megtakarítást, mint a nem GTK-sok körében (44 százalék).

Azt is érdemes feltérképezni, hogy milyen megtakarítási formák iránt érdeklődnek az egyetemisták, és mibe lennének hajlandók befektetni megtakarításukat (10. ábra).

10. ábra Van 50.000 forintod, amit nehezebb időkre akarsz félretenni: mihez kezdesz vele?

(Közgazdász és nem közgazdász hallgatók összehasonlítása)

Forrás: saját szerkesztés

Sokrétű érdeklődés mutatkozik a megtakarítási formákkal kapcsolatban. A GTK-sok egy kis összegű megtakarítás esetén legnagyobb arányban a betéti lekötés mellett foglaltak állást (37 százalék) és csak 24 százalékuk hagyná az összeget szabadon a bankszámláján. A nem közgazdászok körében a bankszámlán tartás volt a népszerűbb alternatíva (31 százalék), és 29 százalékuk kötné le a megtakarítását. A készpénzben tartás – ami többek közt a bankokkal szembeni negatív attitűdre, bizalmatlanságra is utalhat – a nem közgazdász hallgatók körében sokkal népszerűbb (22 százalék), mint a közgazdászok közt (6 százalék).

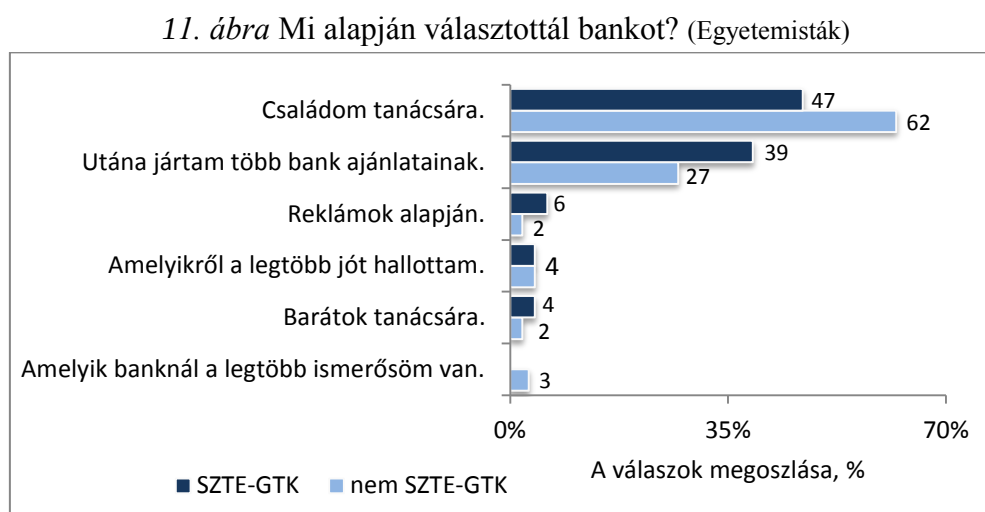
Összegezve a leírtakat, az általános gazdasági ismeretek és megtakarítás témakörben azt mondhatjuk, hogy azoknál a kérdéseknél, amik a pénzügyi tudásra irányultak, az egyetemisták jobban teljesítettek a középiskolásoknál. A helyes és helytelen válaszok arányát tekintve a közgazdász és nem közgazdász egyetemisták közt nem minden esetben fedezhetünk fel szignifikáns különbséget. Az attitűddel kapcsolatos kérdéseknél pedig alig volt megfigyelhető szignifikáns kapcsolat.

2.3. Bankokkal és hitelezéssel kapcsolatos ismeretek témaköre

Ez az a témakör, ami szerintem a legérdekesebb a kutatásban, amelyben arra keresem a választ, hogy a fiatalok milyen véleménnyel vannak a bankokról és a különböző banki hitelekéről, illetve milyen ismeretanyaggal gazdálkodnak. Azért is említésre méltó ez a témakör, mert a kutatás célcsoportját képező fiatal középiskolások és egyetemisták néhány éven belül – vagy már most – megfelelő jövedelemmel rendelkező, hitelképes potenciális ügyfelek lesznek a bankok és egyéb pénzügyi szervezetek számára.

2.3.1. A fiatalok eredményei a bankokkal kapcsolatos témakörben

Véleményem szerint világszerte egyre könnyebben hozzászokhatnak a fiatalok ahhoz, hogy a megtakarításaikat ne a párnájuk alatt vagy befőttes üvegben tartsák. Ezután pedig csak az egyén igényeitől, lehetőségeitől és a bankokba vetett bizalmától függ, hogy milyen mélységben ismerkedik meg a kínált pénzügyi termékekkel. Bevezetésképpen figyeljük meg, hogy mi alapján történik a bankválasztás az egyetemisták körében (11. ábra).

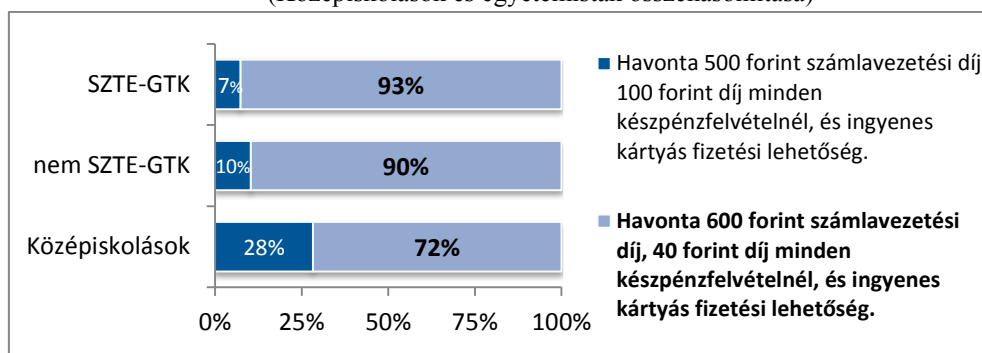
Forrás: saját szerkesztés

Ha ezt az ábrát összevetjük az egyetemisták pénzügyi ismereteinek forrásáról szóló ábrával (4. ábra), akkor azt is megállapíthatjuk, hogy bár a család szerepe a pénzügyi ismeretek forrásaként az egyetemisták körében alacsonyabb arányt mutat a középiskolásokéhoz képest, a döntéshozatalban viszont még mindig vezető szerepe van, ami a nem közgazdászok körében erősebben megmutatkozik. Viszont arról se feledkezzünk meg, hogy a bankszámlanyitás sok esetben megelőzi az egyetemista éveket, így nem meglepő, hogy a család ilyen meghatározó mértékben befolyásolja a bankválasztást, például Béres és szerzőtársai (2013a) azt találták, hogy a hallgatók közel háromnegyede rendelkezett bankkártyával egyetemi évei megkezdése

előtt. Az MNB (2006b) kutatása pedig arról számol be, hogy kifejezetten a szülők kezdeményezik a fiatalok pénzügyi intézetekkel kötött kapcsolatát, a fiatalok ezt a döntést csupán elfogadják, és a továbbiakban is a passzív hozzáállás jellemző rájuk. Azt viszont érdemes megemlíteni, hogy a tranzakciós díjak minimalizálása érdekében gyakran kifejezetten praktikus a családtagokkal azonos banknál számlát nyitni.

Amint arra már korábban kitértem, a pénzügyi kultúra fogalma alatt azt a részterületet is értjük, hogy két vagy több egyszerű konstrukció közül el tudjuk-e dönteni, hogy számunkra melyik a kedvezőbb. A következőkben egy ilyen döntési képesség felmérésének eredményét láthatjuk (12. ábra).

12. ábra Új bankszámlát szeretnél nyitni. Havonta kétszer veszel fel készpénzt és háromszor vásárolsz bankkártyával. Az alábbi ajánlatok közül melyiket választanád?
(Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)

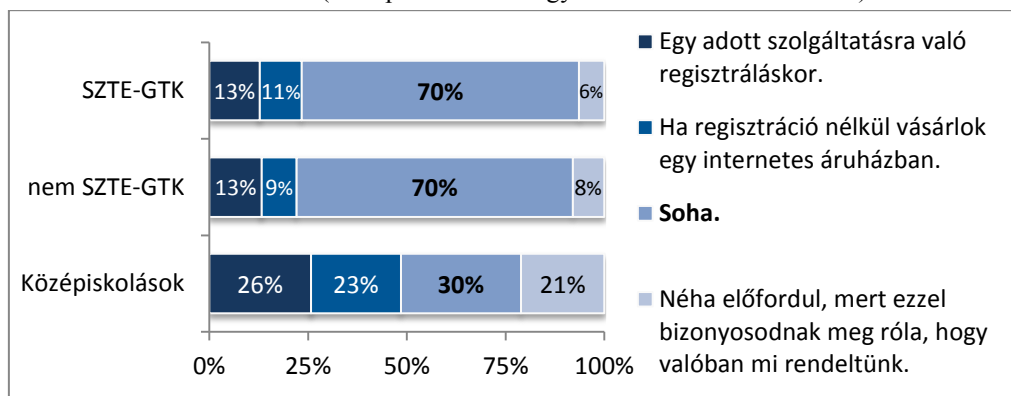
Forrás: saját szerkesztés Kovács és szerzőtársai (2012) alapján

Amint az az ábráról is jól észrevehető, a fiatalok többsége – mind a középiskolások, mind az egyetemisták közt – ki tudta választani a számára kedvezőbb számlacsomagot, amihez kis számolási készségre is szükség volt. A számolási készséget is igénylő feladatok a középiskolások számára kifejezetten problematikusnak mutatkoznak (Kovács és szerzőtársai 2013). Ennél a kérdésnél is szignifikáns különbség tapasztalható a fenti csoportok közt ($\text{sig} < 0,05$). Amíg a középiskolás válaszadók alig háromnegyede tudta kiválasztani a kedvezőbb ajánlatot, addig az egyetemisták több mint 90 százalékának sikerült (a közgazdász és nem közgazdász hallgatók válaszai közt nem volt szignifikáns különbség, $\text{sig} = 0,373$).

A saját biztonságunk érdekében nagyon óvatosan kell kezelnünk a bankkártya adatainkat, mert ha nem vagyunk körültekintőek, a bankkártya-adatok megszerzésére specializálódott weboldalak megrövidíthetik bankszámlánkat. Mivel az online áruházak egyre inkább elterjednek Magyarországon a fiatalok körében is, fontos tudnunk, hogy e-mailben

sosem szabad megadnunk bankkártyánk adatait. Arra viszont kíváncsi voltam, hogy ezzel a fiatalok mennyire vannak tisztában (13. ábra).

13. ábra Mikor kéri el a megbízható internetes áruházak a bankkártya adatainkat e-mailben? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)

Forrás: saját szerkesztés Kovács és szerzőtársai (2012) alapján

Az ábráról is jól látható, hogy a közgazdász és nem közgazdász egyetemisták közt nem volt szignifikáns különbség a helyes válasz tekintetében ($\text{sig}=0,564$). A középiskolások és egyetemisták között viszont szignifikáns különbség figyelhető meg ($\text{sig}<0,05$): a középiskolások körében a kitöltők 30 százaléka válaszolt helyesen, míg ez az arány az egyetemisták körében 40 százalékponttal magasabb volt (70 százalék). A nagy különbséghez az is hozzájárulhat, hogy a középiskolások megkérdezése 2012-ben történt, amikor még kevésbé terjedtek el az internetes áruházak.

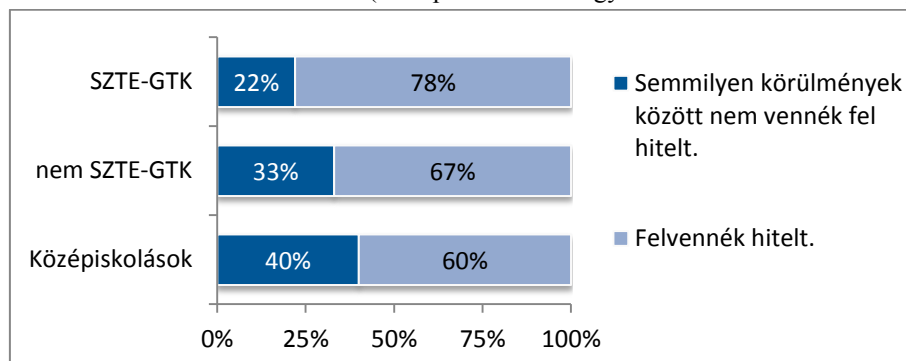
2.3.2. A fiatalok eredményei a hitelek témakörében

A lakossági hitelezéssel kapcsolatban nagyon fontos a fiatalok hozzáállásának és jártasságának a felmérése, hiszen a most még inaktív fiatal előbb-utóbb megjelenik majd a munkaerőpiacon, és a bankok hiteltermékeinek is potenciális ügyfeleként. A hitelek ismeretének elmélyítése azért lehet kedvező a fiataloknak, mert Lusardi és Tufano (2009) kapcsolatot véltek felfedezni az alacsony pénzügyi kultúra valamint a magasabb kamat- és díjfizetés között. Tehát ha a fiatal tájékozottabb a hitelekkel kapcsolatban, akkor nagyobb valószínűséggel tud szükség esetén számára kedvezőbb kondíciójú hitelt felvenni. E tájékozottság kialakulását viszont egyértelműen gátolja a túlzottan negatív attitűd. A fiatalok hitelekhez fűződő negatív attitűdjét az is mutatja, hogy az MNB (2006a) kutatásában a megkérdezett fiatalok egyharmada teljesen elutasította a hiteleket. A konzervatívnak is mondható negatív magatartás viszont nem csak a fiatalok életkori sajátossága, Botos és szerzőtársai (2012) hasonlóan ellenséges hozzáállást figyeltek meg a közép-alföldi

háztartásokban. Fontos azt meglátnunk, hogy az elutasító magatartás kedvezőtlen lehet, hiszen elvakíthatja a fiatalokat akár egy nagyon kedvező hitelfelvételi lehetőségtől. Botos és szerzőtársai (2012) szerint Magyarország hitelezés alapján megítélt pénzügyi kultúrája nem minősül jónak, főként a kockázatok nem megfelelő megítélése miatt. Emellett azt is érdemes megemlíteni, hogy az EverFi honlapján közzétett kutatás szerint elsősorban az angolszász országokban ellenkező problémával szembesülnek a gazdaságok: olyan célokra is hitelt vesznek fel a fiatalok, amire nem kellene, mert nem érzékelik megfelelően a kockázatokat.⁵ Azt azonban kijelenthetjük, hogy egyik véglet sem a legjobb magatartás.

A hitelekkel kapcsolatban tehát azt mindenképp érdemes megvizsgálni, hogy a fiatalok mennyire hajlandóak hitelfelvételre vagy mennyire zárkóznának el bármiféle hitelfajtától. Ezzel kapcsolatban látható a 14. ábrán az egyetemisták és a középiskolások közti különbség.

14. ábra Vennél fel hitelt? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)

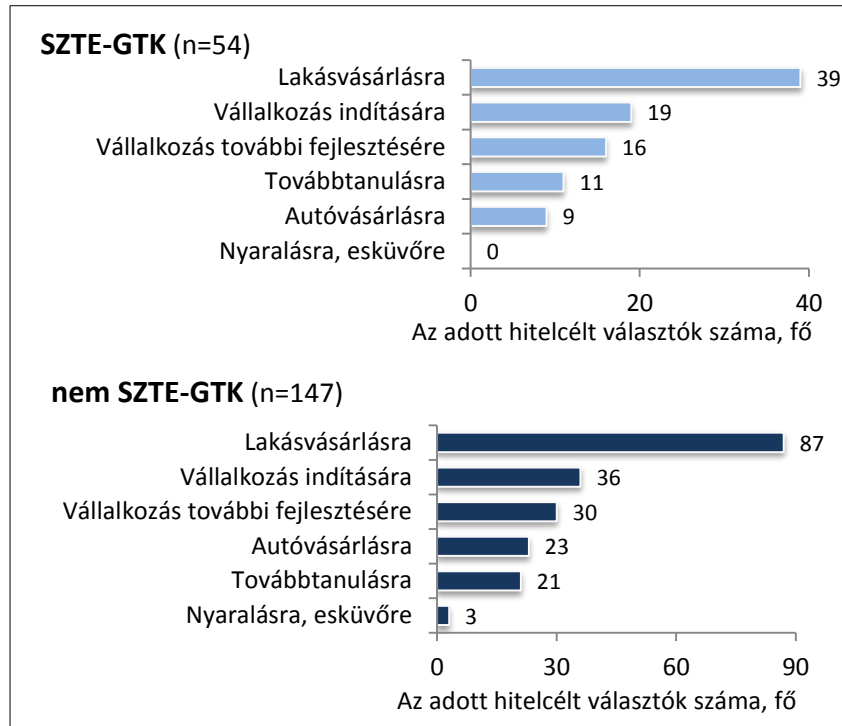

Forrás: saját szerkesztés Kovács és szerzőtársai (2012) alapján

Amint az ábrán jól látható, az egyetemista kitöltők közt alacsonyabb azon válaszadók aránya, akik semmilyen körülmények közt nem vennének fel hitelt, mint a középiskolások körében. Hasonló eredményre jutott az MNB (2006b) felmérése is, ahol a fiatalok körülbelül egyharmadánál figyeltek meg kifejezetten elutasító, gyanakvó attitűdöt, akik „elvből” nem vennének fel hitelt, mert túl sokba kerül és kiszolgáltatottá tenné őket. Béres és szerzőtársai (2013a) két fő okot találtak arra, hogy a felsőoktatásban tanulók nem vesznek fel hitelt: egyrészt hogy az életvitelükhöz szükséges pénzt máshonnan teremtik elő, másrészt nem szeretnék eladósítani magukat. Ha az egyetemisták hitelfelvételi hajlandóságáról a képet tovább szeretnénk árnyalni, akkor tekintsük át, hogy milyen céllal vennének fel hiteleket a fiatalok (15. ábra).

⁵http://www.everfi.com/system/resources/BAhbBlsHOGzSSi7MjAxMy8wNC8wMS8wMS8xMi8xOC84MC9Tb2NpYWxpemF0b25GaW5MaXRGSU5BTDNfMjgucGRmBjoGRVQ/SocializatonFinLitFINAL3_28.pdf, Letöltve: 2014. október 10.

15. ábra A hitelcélok az egyetemisták körében

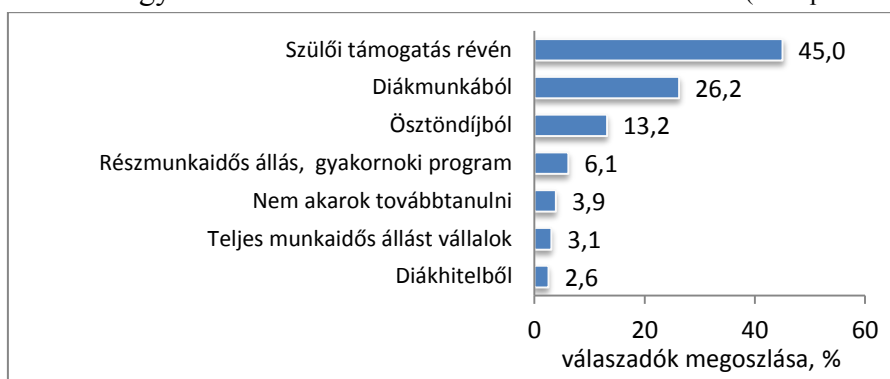
Forrás: saját szerkesztés

A válaszadók több alternatívát megjelölhettek, ha több célra is felvennének hitelt, ennek tükrében kell a fenti ábrát elemeznünk. A 201 megkérdezett egyetemista összesen 294 választ jelölt meg. A közgazdászok és nem közgazdászok közt a hitelcélok rangsora hasonlóan alakult, csak az autóvásárlás és továbbtanulás sorrendje cserélődött fel. Azt érdemes megemlíteni, hogy a közgazdászok 72 százaléka (39 fő) felvenne lakáshitelt, a nem közgazdász válaszadóknak pedig 59 százaléka (87 fő). A közgazdászok nagyobb arányban vennének fel vállalkozás indítására vagy fejlesztésére hitelt, mint a többi karon hallgatók. Azoknak a száma elhanyagolhatóan alacsony volt mindkét csoportban, akik hajlandóak lennének nyaralásra vagy esküvőre hitelt felvenni.

Fontosnak tartom a fiatalok pénzügyi kultúrájának vizsgálatakor a hitelek közül kiemelni azt a konstrukciót, amelynek célcsoportja – azonos az általam vizsgált csoporttal – a felsőoktatásban tanulók. A diákhitel célját a 2001-ben azt létrehozó kormányrendelet fogalmazta meg: „A hallgatói hitelrendszer célja, hogy minden fiatal számára esélyt teremtsen a felsőoktatásban való részvételre, függetlenül az egyén, illetve családja anyagi teherviselő képességétől, valamint hogy a Kormány hosszú távon biztosítsa az általánosan hozzáférhető, tömeges és minőségi felsőoktatás fenntarthatóságának feltételeit a magyar

gazdaság fejlesztése érdekében.”⁶ A témában először a középiskolások elképzeléseit érdemes megfigyelnünk a továbbtanulás tervezett finanszírozásával kapcsolatban (16. ábra).

16. ábra Hogyan szeretnéd finanszírozni a továbbtanulást? (Középiskolások)

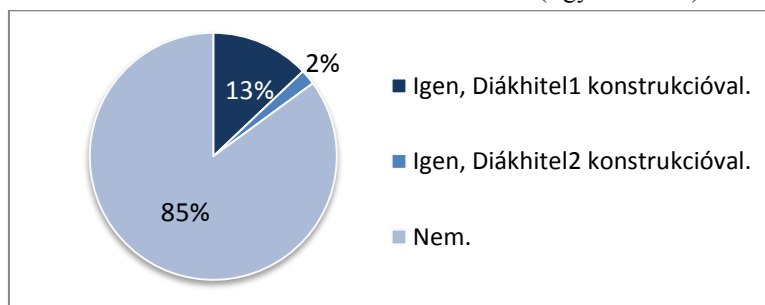

Forrás: saját szerkesztés Kovács és szerzőtársai (2011) alapján

Érdemes azt kiemelni, hogy diákhitelt mindösszesen a válaszadó középiskolások 2,6 százaléka tervez felvenni. Ez a középiskolások éppen aktuális elképzeléseit és várakozásait mutatja, ami nem feltételen jelenti azt, hogy a későbbiekben ilyen alacsony lenne a diákhitel felvevők aránya (Kovács és szerzőtársai 2011).

A Diákhitel Központ (2012) statisztikája szerint a hallgatók közel egyötöde (18,8 százaléka) élt 2012-ben a diákhitel lehetőségével. Először is arra voltam kíváncsi, hogy a szegedi egyetemisták közt mennyire jellemző a diákhitel felvétele. (A témakörben alapjában véve nem mutatkozott különbség a közgazdász és nem közgazdász hallgatók közt, így több esetben összevontan kezeltem a két csoportot.) A 17. ábrán az egyetemisták diákhitellel rendelkezésével kapcsolatban juthatunk információhoz.

17. ábra Rendelkezel diákhitellel? (Egyetemisták)

Forrás: saját szerkesztés; n=201

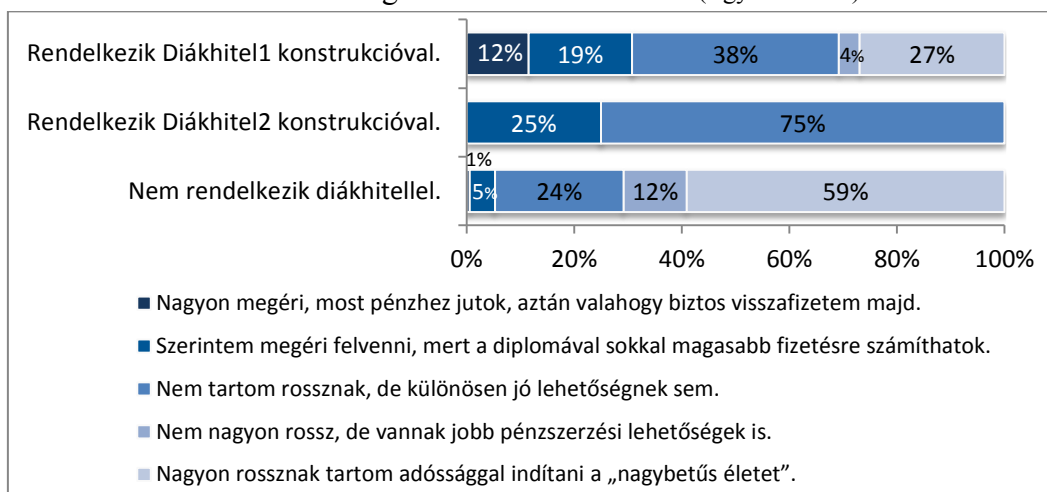
A fenti ábrán látható, hogy a megkérdezett egyetemisták jelentős többsége (85 százaléka) nem rendelkezik diákhitellel, 13 százalékuk szabadon felhasználható „Diákhitel 1” konstrukcióval rendelkezik, és 2 százalékuk rendelkezik kizárólag tandíjra fordítható „Diákhitel 2”

⁶ 119/2001. (VI. 30.) Kormányrendelet a hallgatói hitelrendszerről és a Diákhitel Központról, 1 §

konstrukcióval. Azt is érdemes megemlíteni, hogy az utóbbi diákhitel csak 2012 óta létezik, így nem meglepő az alacsonyabb elterjedtsége az egyetemista kitöltők körében. Béres és szerzőtársai (2013b) kutatása azt mutatja, hogy Medgyesi (2005) felméréséhez képest a hallgatók nagyobb arányban fordítják kizárólag tandíjra fogyasztási javak helyett a felvett diákhitelüket (2013-ban a felvett hitelek 56,29 százaléka kizárólag a tandíj fizetésére szolgált). A szerzők szerint ez egyrészt annak köszönhető, hogy 2005-höz képest lényegesen kevesebb államilag támogatott hely van a felsőoktatásban, illetve a tandíj összege is magasabb, másrészt 2012 óta létezik a „Diákhitel 2” konstrukció, amit a diákok csak a tandíjra fordíthatnak. Ezzel a változtatással úgy tűnik, közelebb jutottunk a 2001-es kormányrendeletben meghatározott célhoz.

A diákhitellel kapcsolatban nem csak az a lényeges, hogy hány egyetemista rendelkezik vele, hanem az is, hogy milyen véleménnyel vannak róla. A 18. ábra az egyetemista válaszadók diákhitellel kapcsolatos attitűdjét mutatja be az alapján csoportosítva, hogy a kitöltő fiatal rendelkezik-e diákhitellel.

18. ábra Mit gondolsz a diákhitelről? (Egyetemisták)

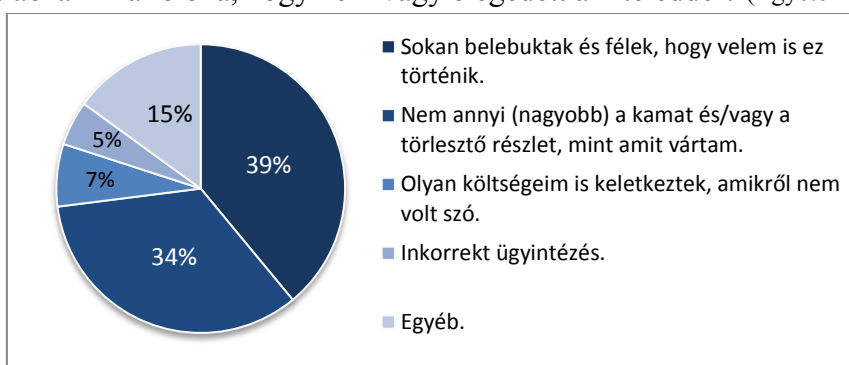
Forrás: saját szerkesztés

Nem meglepő módon annak függvényében, hogy valaki rendelkezik-e diákhitellel, az ehhez fűződő véleményeknél szignifikáns különbségek figyelhetők meg ($\text{sig} < 0,05$). Az ok-okozati kapcsolat viszont nem határozható meg egyértelműen. Azok a fiatalok mutatnak leginkább elutasító magatartást a diákhitellel szemben, akik nem rendelkeznek ilyen hitellel. Ebben a csoportban 59 százalékuk nagyon rossznak tartja azt, ha már egyetemistaként eladósodik az ember. A „Diákhitel 1” konstrukcióval rendelkező kitöltők véleménye meglehetősen vegyesnek mondható. Alig egyharmada érzi úgy, hogy megéri diákhitelt felvenni, tehát ők azok, akik valószínűleg nem bánták meg a diákhitel-felvételt. Viszont több mint egynegyedük

szerint nagyon rossz adóssággal indítani a „nagybetűs életet”, ezért nem elképzelhetetlen, hogy közülük már többen megbánták a hitelfelvételt. Az is előfordulhat, hogy a hitel felvételekor is ilyen véleménnyel voltak róla, de rá voltak kényszerülve a pénzösszegre, és más módon nem tudták előteremteni. A „Diákhitel 2” konstrukcióval rendelkező válaszadók csupán négyen voltak a mintában, de közülük is csak egy fő vélte úgy, hogy megéri felvenni, a többi kitöltő szerint nem rossz, de nem is különösen jó lehetőség.

Az előbbieket alátámasztó eredményre jutottak Béres és szerzőtársai (2013b) a diákhittel való elégedettség felmérésekor, mert a hallgatók 29,14 százaléka nem elégedett a diákhitelével. Az 19. ábra pedig az elégedetlenség okait foglalja össze.

19. ábra Mi a fő oka, hogy nem vagy elégedett a hiteleddel? (Egyetemisták)

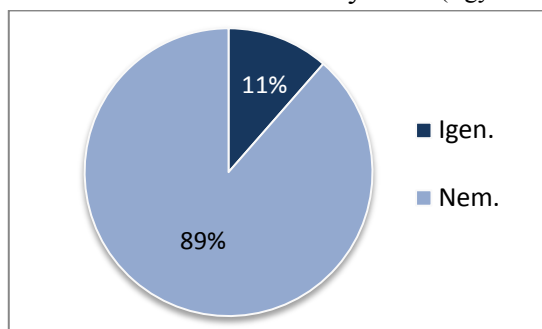

Forrás: saját szerkesztés Béres és szerzőtársai (2013b) alapján

A 19. ábra alapján arra a következtetésre jutottak a szerzők, hogy ezt a nagyfokú elégedetlenséget elsősorban a hitelekkel szemben tanúsított negatív társadalmi attitűd eredményezi (általános félelem attól, hogy nem tudják visszafizetni). Emellett a kutatók szerint jelentős azoknak a hallgatóknak is az aránya, akik valami miatt nem teljesen emlékeznek a hitelszerződésükben foglaltakra. Az MNB (2006b) szerint a magas arányú elégedetlenség és megbánás a diákhittel kapcsolatban azért következik be, mert kevésbé tájékozódnak és mérlegelnek a fiatalok, mint más hitelek esetén, továbbá a törlesztés kezdete a távoli jövőbe tolódik, így nem gondolkodnak azon, hogy fogják majd azt fizetni.

A következő hiteltermék, amivel kapcsolatban felmértem a szegedi egyetemisták véleményét, az a hitelkártya. A hitelkártyával rendelkezés mértékét pedig az 20. ábra mutatja.

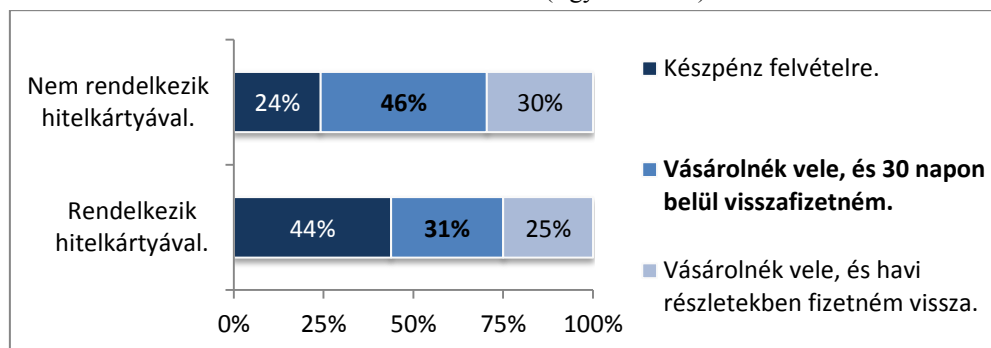
20. ábra Rendelkezel hitelkártyával? (Egyetemisták)

Forrás: saját szerkesztés; n=201

Amint azt az ábrán is láthatjuk, a megkérdezettek 11 százaléka mondta azt, hogy rendelkezik hitelkártyával. Amikor viszont a hitelkártya megfelelő használatára kérdezett rá a kérdőív, akkor érdekes eredménnyel találkoztam. A hitelkártya megfelelő használata az, ha lehetőség szerint csak vásárlásra használjuk (a készpénzfelvételre nagyon magas tranzakciós díjat számítanak fel a bankok), és ha a türelmi időn belül visszafizetjük, akkor kamatmentesen jutunk hitelhez, továbbá különböző párszázalékos jóváírásokat is kaphatunk. A válaszok megoszlását aszerint mutatja a 21. ábra, hogy a megkérdezett rendelkezik-e hitelkártyával.

21. ábra Bankod felajánlja, hogy egy évig díjmentesen rendelkezeshz hitelkártyával.
Mire használnád? (Egyetemisták)

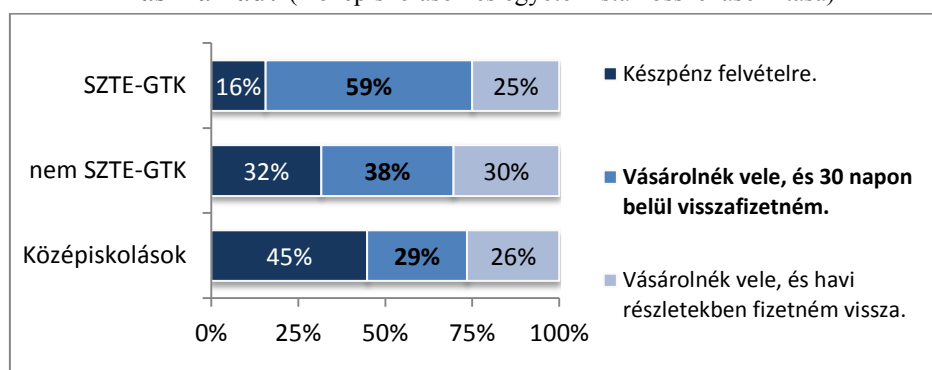

Forrás: saját szerkesztés

A 21. ábrán láthatjuk, hogy a válaszok megoszlása igen meglepően alakul. A hitelkártyával rendelkezés és a hitelkártya helyes használatának ismerete közt nincs szignifikáns kapcsolat ($\text{sig}=0,198$). Sőt, a hitelkártyával rendelkezők alacsonyabb arányban voltak tisztában azzal, hogyan kell helyesen használni hitelkártyájukat. Több magyarázat is lehetséges erre a jelenségre. Elképzelhető az, hogy a hitelkártyával rendelkezők egy hányada tényleg nincs tisztában a hitelkártyáról történő készpénzfelvétel következményeivel, vagy nem törődik azokkal. Olyan eset is lehetséges, hogy tisztában van vele, de rá van szorulva a készpénzre, amit más módon nem tud előteremteni. Emellett azt is valószínűnek tartom, hogy némi fogalomzavar van a fiataloknál, és többen azok közül, akik azt választották, hogy rendelkeznek

hitelkártyával, keverik a hitelkártya és bankkártya fogalmát, tehát ők valószínűleg bankkártyával rendelkeznek, amit ténylegesen készpénzfelvételre használnak. Ha ugyanezt a kérdést az egyetemisták és középiskolások körében vizsgáljuk, az alábbi ábra nyújthat információt számunkra (22. ábra).

22. ábra Bankod felajánlja, hogy egy évig díjmentesen rendelkezhetsz hitelkártyával. Mire használnád? (Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)

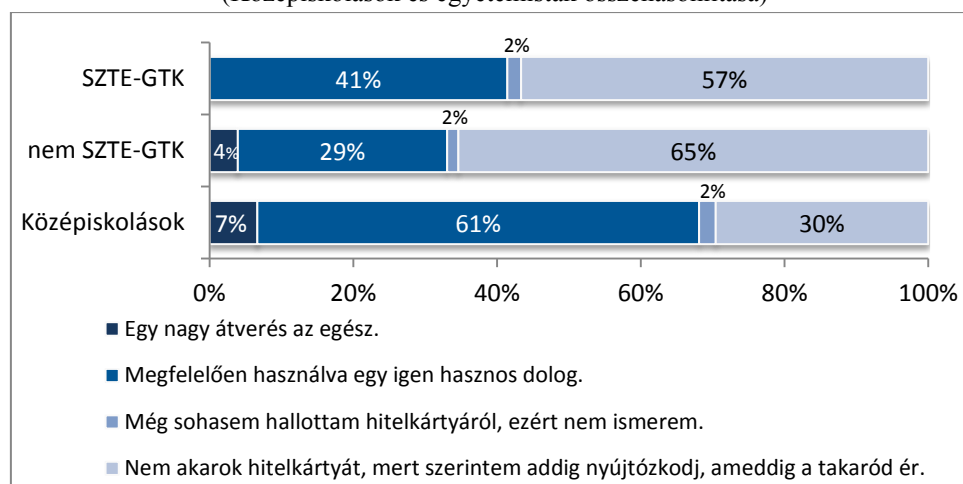

Forrás: saját szerkesztés Kovács és szerzőtársai (2012) alapján

Az ábrán látható csoportok válaszai közt szignifikáns különbség volt felfedezhető ($\text{sig} < 0,05$). Viszont a hitelkártyával kapcsolatos tájékoztatlanságot jól mutatja, hogy bár a közgazdász kitöltők válaszoltak legmagasabb arányban helyesen erre a kérdésre, ez is alig haladta meg a válaszadók felét (59 százalék).

Miután fény derült a fiatalok hitelkártyával kapcsolatos tudáshiányára, érdemes megfigyelnünk a fiatalok hitelkártyához fűződő attitűdjét is (23. ábra).

23. ábra Mit gondolsz a hitelkártyáról?
(Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)

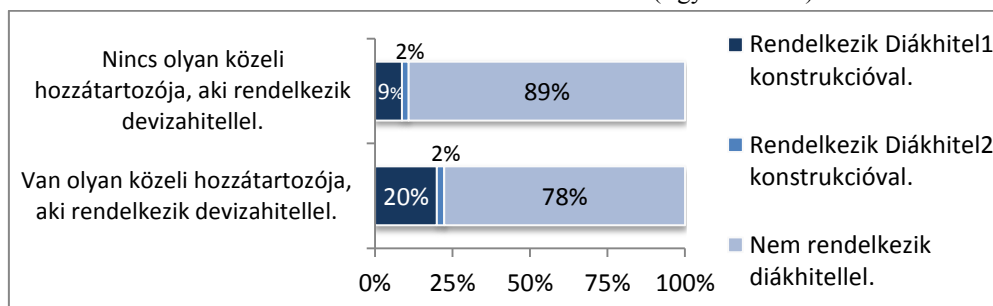

Forrás: saját szerkesztés Kovács és szerzőtársai (2012) alapján

Az ábrán is jól látható, hogy szignifikánsan különböznek az egyes csoportok a hitelkártyával kapcsolatos attitűdök tekintetében ($\text{sig} < 0,05$). Bár a középiskolások vélték legnagyobb arányban hasznosnak a hitelkártyát (61 százalék), elképzelhetőnek tartom azt is – a fent leírtak alapján – hogy a bankkártya hasznosságára gondolnak. A nem GTK-sok körében a válaszadók közel kétharmada (65 százalék) nem akar hitelkártyát, mert úgy gondolja, hogy addig nyújtózkodjon az ember, ameddig a takarója ér. A közgazdász hallgatók közül senki nem gondolja úgy, hogy egy nagy átverés lenne, de a megkérdezettek 57 százaléka nem akar hitelkártyát.

A hitelekhez fűződő attitűddel kapcsolatban az volt a hipotézisem, hogy a fiatalok a családban levő devizahitelek hatására elutasítóbb magatartást mutatnak a hitelek felé, ezért körükben alacsonyabb azoknak az aránya, akik már rendelkeznek hitellel, mint azon egyetemisták közt, akiknek a családjában nem rendelkezik devizahittel. Ezt a hipotézisemet arra a megállapításra alapoztam, hogy a hitelekkel szembeni negatív hozzáállás a magyar társadalomra általánosan igaz, különösen a devizahitelek okozta társadalmi sokknak köszönhetően (Béres és szerzőtársai 2013b). Hogy kiderüljön, vajon a hipotézisem elfogadásra vagy elutasításra kerül, tekintsük át az alábbi ábrákat, először is a 24. ábrát.

24. ábra Rendelkezel diákhittel? (Egyetemisták)

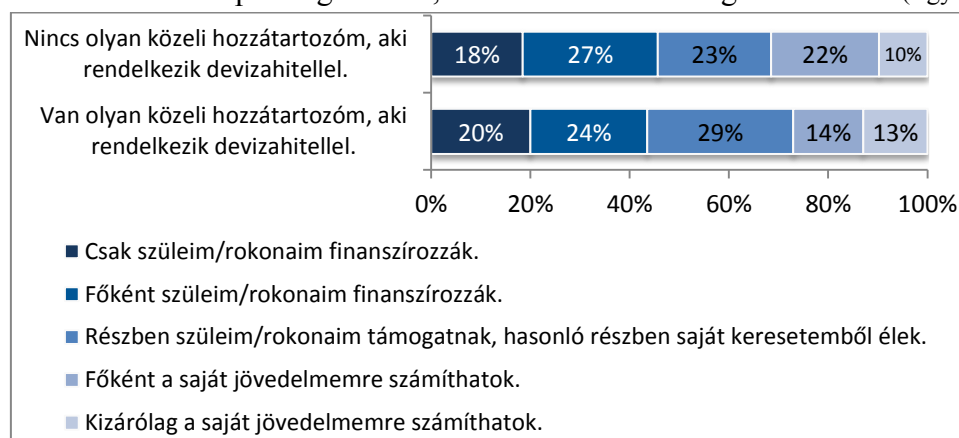
Forrás: saját szerkesztés

Amint az a 24. ábrán látható, a „Diákhitel 1” konstrukcióval rendelkező egyetemisták aránya 122 százalékkal magasabb azok körében, akiknek van devizahittel rendelkező közeli hozzátartozója. A diákhitel és a családban levő devizahitel megléte közt szignifikáns ($\text{sig} = 0,031$) kapcsolat van, viszont ellenkező módon, mint feltételeztem. Azok közt magasabb arányú a diákhitel megléte, akiknek a családjában devizahitel van. Erre a jelenségre véleményem szerint az alábbi magyarázatok lehetségesek: egyrészt ezek a fiatalok a kevesebb otthonról jövő pénzügyi támogatás miatt gyakrabban kényszerülnek megélhetésüket és továbbtanulásukat önmaguk finanszírozni, másrészt pénz hiányában – a családban látott hitelfelvétel iránti nyitottságot követve, ők is – hajlamosabbak hitellel orvosolni a problémát,

harmadrészt előfordulhatnak adósságspirálba kerülő családok is, így a fiatal rá van kényszerülve a diákhitel felvételére.

Az első magyarázatot a kutatásom alapján elvethetjük, mert nem találtam szignifikáns kapcsolatot ($\text{sig}=0,586$) az otthonról érkező támogatás mértéke és a család devizahittel rendelkezése közt (25. ábra).

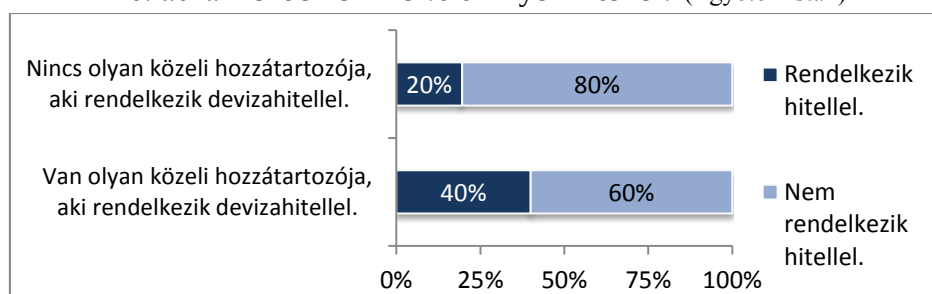
25. ábra Ha a mindennapokra gondolsz, ki finanszírozza a megélhetésedet? (Egyetemisták)

Forrás: saját szerkesztés

Ha a második és harmadik magyarázat érvényességét szeretnénk vizsgálni, érdemes áttekintenünk a 26. ábrát, amely általánosságban ábrázolja a fiatalok hitellel rendelkezését annak függvényében, hogy a családjuk rendelkezik-e devizahittel.

26. ábra Rendelkezik-e valamilyen hitellel? (Egyetemisták)

Forrás: saját szerkesztés

Amint láthatjuk, a hitellel rendelkező egyetemisták aránya pont kétszerese azon kitöltők körében, akiknek van devizahittel rendelkező közeli hozzátartozója. Ez a szignifikáns különbség ($\text{sig}=0,002$) arra a jelenségre utalhat – amit már korábban említettem – hogy a fiatal a családtól látott minta alapján nagyobb hajlandóságot mutathat a hitelfelvételre, vagy rá van szorulva.

Béres és szerzőtársai (2013b) kutatása is azt támasztja alá, hogy a fiatalok hitelekkel kapcsolatos negatív attitűdje független a pénzügyi ismeretszinttől, ennek oka az

eladósodottságtól való félelem, következménye pedig hogy a fiatalok igyekeznek más forrásból biztosítani életvitelük pénzszükségletét. Én fontosnak tartom a fiatalok hitelekhez fűződő negatív attitűdjét egy megfelelő szintig mérsékelni, továbbá a kockázatvállalási hajlandóságukat ösztönözni úgy, hogy a számukra kedvező hitelfelvétel lehetőségével szükség esetén éljenek. Viszont a nagyon alacsony szintű pénzügyi kultúra esetén hasznos lehet a negatív attitűd, és megóvhatja az egyént egy számára kedvezőtlen vagy visszafizethetetlen hitelfelvételtől.

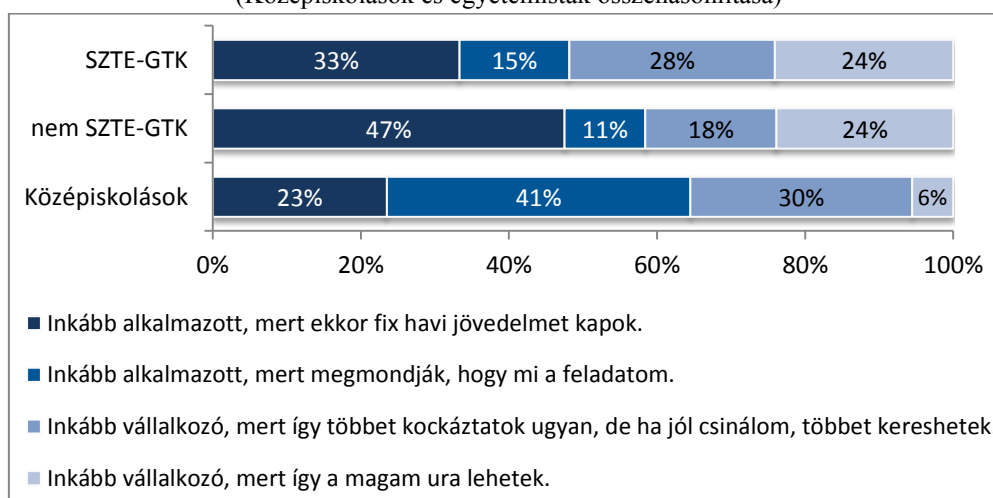
2.4. A munka világával, nyugdíjjal és biztosítással kapcsolatos ismeretek témaköre

A kutatásom harmadik és egyben utolsó nagy témakörében a fiatalok munkával, nyugdíjrendszerrel és biztosításokkal kapcsolatos ismereteinek feltérképezése a cél. Ez a témakör az idő múlásával (az életkori sajátosságok miatt) egyre aktuálisabbá válik, így érdekes lehet a középiskolások és egyetemisták tudásának illetve attitűdjének megismerése a témában.

2.4.1. A fiatalok eredményei a munka világának témakörében

Bevezetésképpen arra kerestem a választ, hogy a fiatalok inkább alkalmazottak vagy vállalkozók szeretnék-e lenni, illetve hogy ezeket az alternatívákat milyen okból találják vonzónak (27. ábra).

27. ábra Alkalmazott vagy vállalkozó szeretnél lenni?
(Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)

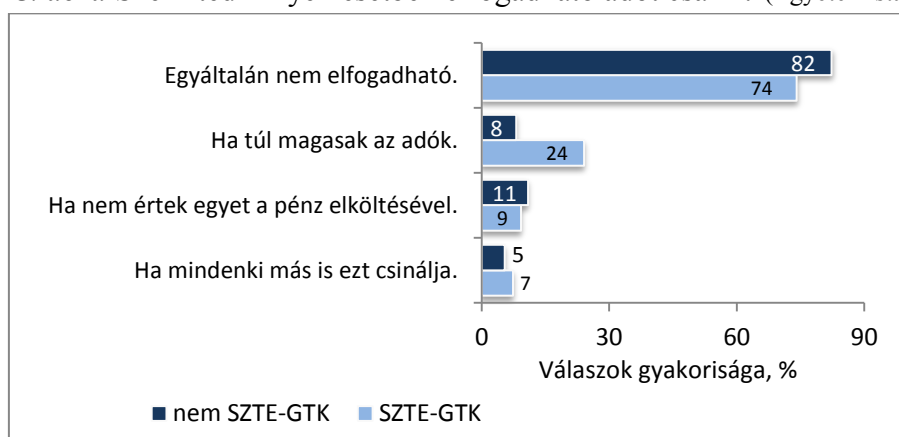

Forrás: saját szerkesztés Kovács és szerzőtársai (2014) alapján

A fenti kérdésben szignifikáns különbségek találhatók az ábrázolt csoportok közt ($\text{sig} < 0,05$). A kitöltők körében a középiskolások közel kétharmada (64 százalékuk), a nem közgazdász egyetemisták 58 százaléka, és a közgazdász válaszadók 48 százaléka inkább alkalmazott szeretne lenni. A képet árnyalva, a középiskolások 41 százaléka azért szeretne alkalmazott lenni, hogy mások megmondják neki, mi a feladata. A nem közgazdász egyetemista válaszadók majdnem felét (47 százalékukat) azonban a havi fix jövedelem motiválja erre, ez az arány a GTK-sok közt csak a kitöltők egyharmada (33 százalék). A nem közgazdász egyetemistákhoz képest a közgazdász hallgatók 10 százalékponttal magasabb arányban vállalkoznának azért, hogy nagyobb kockázatvállalással nagyobb jövedelemre tegyenek szert, de mindkét csoportban ugyanakkora arányban (24 százalék) vonzó az, hogy vállalkozóként a maga ura lehet az ember, ez a középiskolások csupán 6 százalékát motiválja.

A munkavégzéssel összefügg a különféle adók és járulékok megfizetése. Így arra is kíváncsi voltam, hogy a fiatalok általánosságban hogy vélekednek az adófizetésről, és mely esetekben tartják elfogadhatónak az adócsalást (28. ábra).

28. ábra Szerinted milyen esetben elfogadható adót csalni? (Egyetemisták)

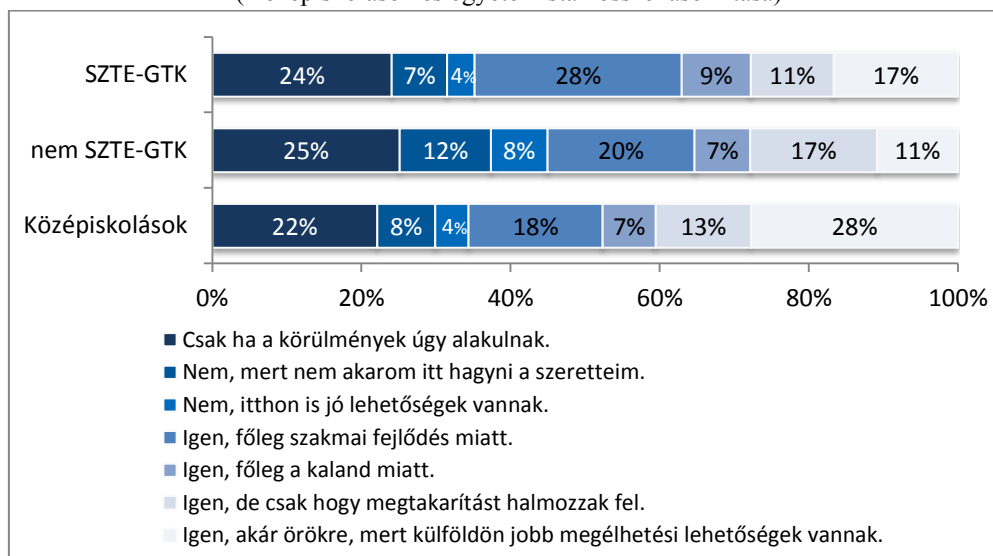

Forrás: saját szerkesztés

Több válaszlehetőséget is megjelölhetett az, aki szerint bizonyos esetekben elfogadható adót csalni. A közgazdász kitöltők 74 százaléka és a nem közgazdászok 82 százaléka szerint egyáltalán nem elfogadható adót csalni (ez az arány a középiskolásoknál 70 százalék volt). Bár a középiskolásoknál nem volt lehetőség több alternatíva megjelölésére, a válaszok sorrendje ugyanúgy alakult, mint ahogy a közgazdászok közt a 28. ábrán látható (Kovács és szerzőtársai 2013). A legjobb adócsalási érvnek a közgazdászok közt a magas adók bizonyultak, a nem GTK-sok közt az, ha nem értenek egyet a pénz elköltésével, míg a leggyengébb érvnek minden csoportban az bizonyosodott, ha mindenki más is ezt csinálja.

A fiatalok körében egyre számottevőbb az a jelenség, hogy nem belföldön tervezik a jövőjüket rövid- vagy hosszútávon. A munka témakörével kapcsolatban tehát fontos lehet annak felmérése, hogy a külföldre vándorlás milyen mértékben jelenik meg a fiatalok gondolkodásában (29. ábra).

29. ábra Kimennél-e külföldre dolgozni?
(Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)

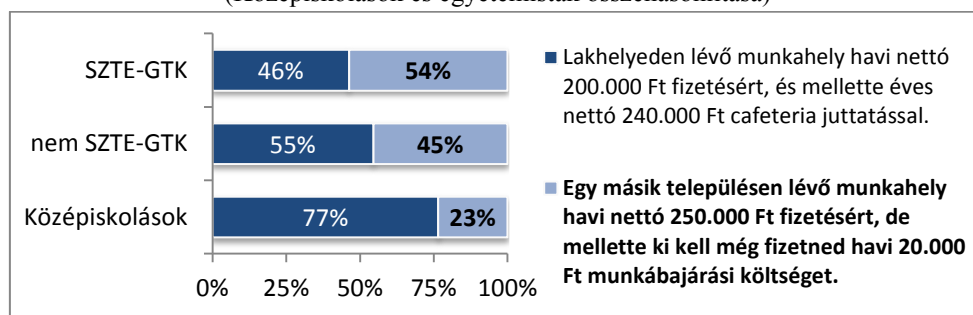

Forrás: saját szerkesztés Kovács és szerzőtársai (2014) alapján

A külföldön dolgozási kedv és a fenti csoportok közt szignifikáns kapcsolat mutatkozik ($\text{sig}=0,003$). A legkisebb arányban a nem közgazdász egyetemisták mennének ki külföldre. Az ábra szerint a legnagyobb különbségek a szakmai fejlődés miatt kivándorlók és örökre kiköltözők tekintetében vannak. A szakmai fejlődés miatt a közgazdász válaszadók mutatnak legnagyobb arányban hajlandóságot az elköltözésre (28 százalék). A középiskolás kitöltők több mint egynegyede (28 százalék) pedig a jobb megélhetési lehetőségek miatt akár örökre is kiköltözne.

A munka témakörében is teszteltem a fiatalok tudását. A számolási készség használatával két ajánlat közül kellett a fiataloknak a számukra kedvezőbbet kiválasztaniuk (30. ábra).

30. ábra Két állásajánlatot kapsz. Melyik ajánlattal keresel több pénzt?
(Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)

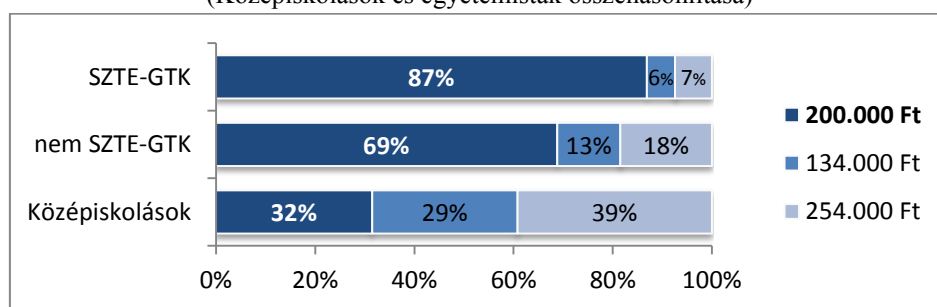

Forrás: saját szerkesztés Kovács és szerzőtársai (2012) alapján

Bár a kérdésre adott válaszok tekintetében a középiskolások és az egyetemisták közt szignifikáns különbség figyelhető meg ($\text{sig} < 0,05$), a GTK-s és nem GTK-s egyetemisták közt ebben az esetben nem tapasztalható szignifikáns különbség ($\text{sig} = 0,191$). Míg az érvényes középiskolás válaszadók alig egynegyede (23 százalék), addig az egyetemista kitöltőknek is csak körülbelül fele (közgazdászok 54 százaléka, egyéb hallgatók 45 százaléka) tudta kiválasztani a kedvezőbb ajánlatot, ami ismét egy bizonyíték arra, hogy a számolási készséget igénylő kérdések a legproblematicusabbak a fiatalok körében (Kovács és szerzőtársai 2013).

Azt is érdemes a munka témakörében megfigyelni, hogy a fiatalok mennyire vannak tisztában a bruttó és nettó bér közötti különbséggel, illetve egy konkrét szituációban azonosítani tudják-e őket. Ezzel a kérdéskörrel kapcsolatos eredményt a 31. ábrán láthatjuk.

31. ábra Megkapod a fizetésed: 200.000 forint szerepel a bérpapírodon, ebből kézhez kapsz kb. 134.000 forintot, mindez a közterhek miatt a munkáltatódnak kb. 254.000 forintba kerül.
Mekkora ebben az esetben a bruttó béréd?
(Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)

Forrás: saját szerkesztés Kovács és szerzőtársai (2014) alapján

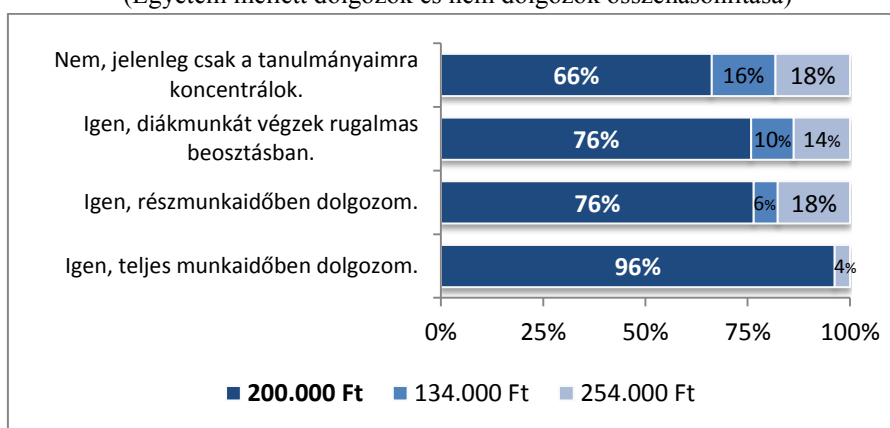
A bruttó bér felismerése és a három csoport közt szignifikáns kapcsolat figyelhető meg ($\text{sig} < 0,05$). A középiskolás válaszadók csupán 32 százaléka, a nem közgazdászok 69 százaléka és a közgazdász kitöltők 87 százaléka válaszolt helyesen erre a kérdésre.

A munkával kapcsolatos kérdéseket annak függvényében is elemeztem, hogy az adott egyetemista dolgozik-e a tanulmányai mellett, és az alábbi említésre méltó eredményekre jutottam. Egyrészt a fentebb említett számolási feladat – melynél két ajánlat közül kellett kiválasztani a kedvezőbbet – esetén a helyes válaszok aránya nem különbözött szignifikánsan ($\text{sig}=0,818$) a dolgozók és nem dolgozók közt, minden csoportban a válaszadók közel felének sikerült kiválasztania a kedvezőbb ajánlatot. Másrészt a bruttó bér beazonosításának képességét is megvizsgáltam az egyetem mellett dolgozók esetén külön-külön (32. ábra).

32. ábra Megkapod a fizetésed: 200.000 forint szerepel a bérpapírodon, ebből kézhez kapsz kb. 134.000 forintot, mindez a közterhek miatt a munkáltatónak kb. 254.000 forintba kerül.

Mekkora ebben az esetben a bruttó béred?

(Egyetem mellett dolgozók és nem dolgozók összehasonlítása)

Forrás: saját szerkesztés

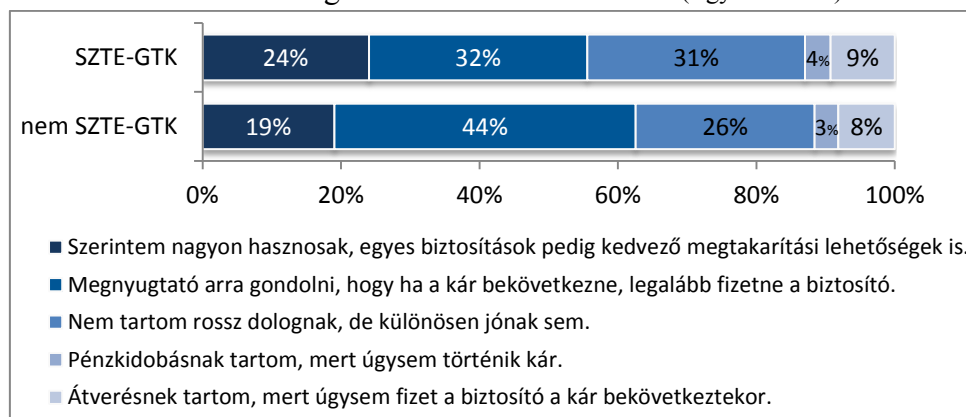
Azt tapasztaltam, hogy a tanulás mellett dolgozó és nem dolgozó egyetemisták közt a helyes válaszok tekintetében szignifikáns különbség van ($\text{sig}=0,017$). A teljes munkaidőben foglalkoztatottak közül szinte mindenki tudta a helyes választ (96 százalék), de az egyetem mellett nem dolgozó fiataloknak csupán kétharmada (66 százalék).

2.4.2. A fiatalok eredményei a nyugdíj és biztosítás témakörében

Bár a fiatalok számára irrelevánsnak és időben távolinak tűnhet a nyugdíj témaköre, az általános tájékozottság a nyugdíjrendszer alapvető működéséről egyaránt elvárható már a középiskolásoktól és egyetemistáktól is. Az MNB (2006b) kutatásában a legkevesebb információval a fiatalok a nyugdíjpénztárakról rendelkeztek, és általában úgy gondolták, hogy az a téma majd 40 éves korukban fogja őket érdekelni. Egyes biztosításokról pedig már nagy valószínűséggel saját tapasztalattal is rendelkeznek a fiatalok, így ennek a témakörnek is van létjogosultsága a fiatalok körében.

A biztosításokkal kapcsolatban elsősorban az egyetemisták attitűdjére voltam kíváncsi, és erről a 33. ábrán tudhatunk meg többet.

33. ábra Mit gondolsz a biztosításokról? (Egyetemisták)

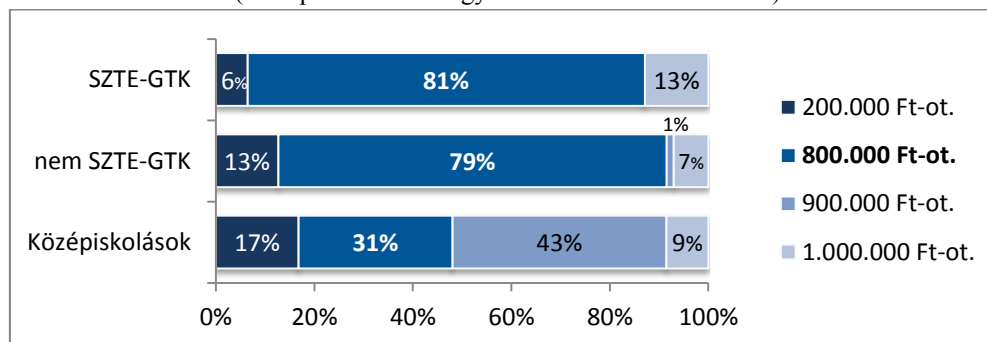

Forrás: saját szerkesztés

Amint az ábrán is kirajzolódik, nem figyelhető meg szignifikáns különbség a biztosításhoz kapcsolódó attitűdben a közgazdász és nem közgazdász hallgatók közt ($\text{sig}=0,656$). Általánosságban elmondható az, hogy a kifejezetten negatív hozzáállás (pénzkidobás, átverés) aránya mindkét csoportban alacsony, illetve gyakori az a hozzáállás, hogy hasznos és megnyugtató a biztosítások megléte az egyetemisták számára.

A biztosításokkal kapcsolatos attitűdök megismerése után tájékozódhatunk arról, hogy a fiatalok mennyire ismerik a biztosítással kapcsolatos fogalmakat, és mennyire tudják alkalmazni azokat a gyakorlatban. Erről a kérdésről a 34. ábrán láthatunk információt, amely minimális számolási készséget is igényelt, de inkább a használt fogalmak értelmezésére volt szükség.

34. ábra Casco biztosítást kötsz az 1 millió forintot érő autódra, 10%, minimum 200.000 forint önrésszel. Mennyi pénzt kapsz a biztosítótól, ha az autódat ellopják?
(Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)

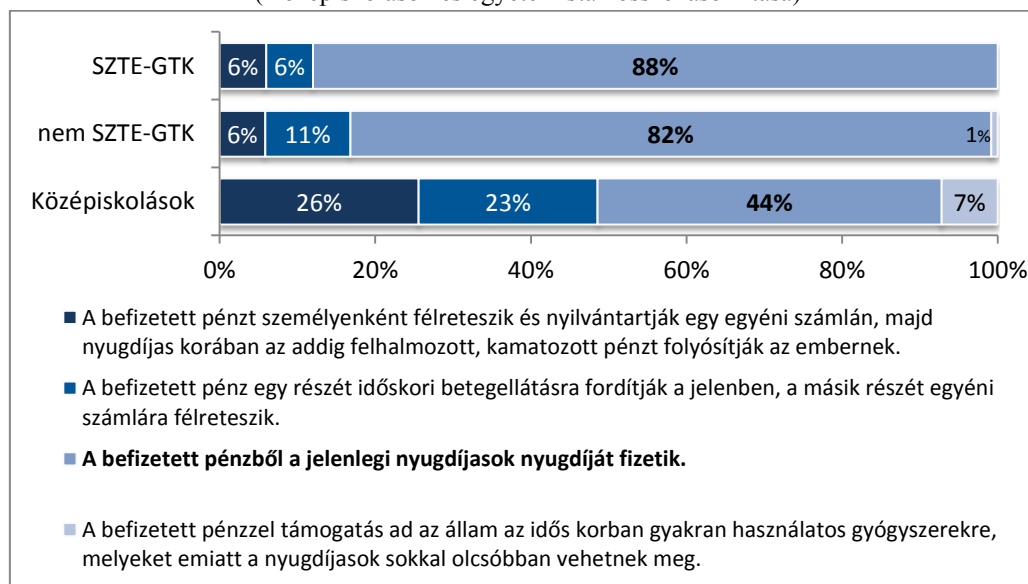

Forrás: saját szerkesztés Kovács és szerzőtársai (2014) alapján

A középiskolások és egyetemisták közt ennél a kérdésnél is szignifikáns különbség volt megfigyelhető ($\text{sig} < 0,05$). A középiskolás válaszadók csupán 31 százaléka, míg az egyetemista válaszadók közel négyötöde jelölte meg a jó eredményt. Ennél a kérdésnél a közgazdász és nem közgazdász egyetemisták válaszai közt nem volt szignifikáns különbség ($\text{sig} = 0,533$).

Végül a nyugdíjakkal kapcsolatos tudás felmérése következett a fiatalok körében. A nyugdíjrendszer felosztó–kirovó működésének ismeretéről kérdeztük meg a fiatalokat, és az alábbi eredményt tapasztaltuk (35. ábra).

35. ábra Az állami nyugdíjrendszer fenntartásához a munkavállalók fizetéséből 10%-os nyugdíjárulékot elvon az állam. Hogy használják fel ezeket a befizetéseket?
(Középiskolások és egyetemisták összehasonlítása)

Forrás: saját szerkesztés Kovács és szerzőtársai (2014) alapján

A nyugdíjrendszer működésének ismeretével kapcsolatban is szignifikáns különbségek voltak megfigyelhetők a középiskolások és egyetemisták közt ($\text{sig} < 0,05$). Az egyetemisták majdnem kétszer akkora arányban válaszoltak helyesen erre a kérdésre, mint a középiskolások.

Összegezve az eddig elmondottakat arra a következtetésre juthatunk, hogy – amint ezt már említettem – a számolási készséget igénylő feladatok bizonyulnak a legproblematicusabbnak nem csak a középiskolások, hanem az egyetemisták körében is. A pénzügyi tudást mérő kérdéseknél ebben a témakörben is magasabb arányban tudtak helyesen válaszolni az egyetemisták a középiskolásoknál.

2.5. Legfontosabb következtetések

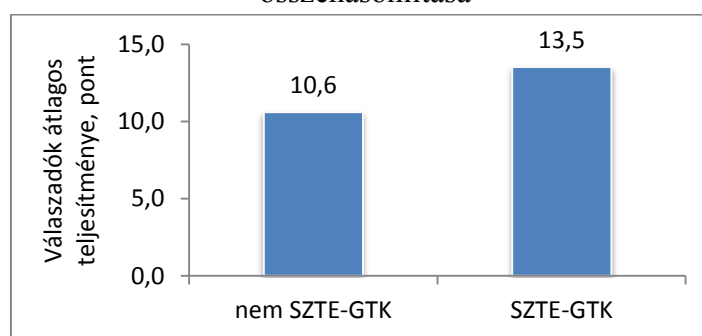
Az előzőekben az egyes kérdéseknél megjelenő különbségeket mutattam be. A következőkben pedig azt vizsgálom, hogy az egyes ismérvek milyen módon befolyásolják az egyetemisták pénzügyi kultúrájának szintjét. Először a különböző változók és az átlagos pénzügyi tudásszint közti kapcsolatot vizsgálom, ezután a pénzügyi attitűdre hatással levő változókat mutatom be, végül kitérek a nemek közt tapasztalható különbségekre.

2.5.1. Átlagteljesítménnyel kapcsolatos következtetések

Kovács és szerzőtársai (2013) arra az eredményre jutottak, hogy a nem gazdasági középiskolába járók átlagteljesítménye csupán 3 százalékponttal rosszabb, mint a gazdasági képzésben résztvevőké, tehát nincs kiugróan nagy különbség a két csoport között. Ez pedig arra utalhat, hogy a diákok jelentős része nem tanult pénzügyi ismereteket, vagy nem tudják tárgyi tudásukat a hétköznapi életben megfelelően hasznosítani (Kovács és szerzőtársai 2013).

Ha az egyetemisták eredményeit nézzük, az mondható el, hogy a közgazdászok szignifikánsan jobban teljesítettek a nem közgazdász szegedi egyetemistáknál, illetve szinte minden kérdésnél (19 kérdésből 2 kivételével) alacsonyabb arányban jelölték meg a „nem tudom” alternatívát. Az egyetemisták átlagteljesítményét tekintve a GTK-sok szignifikánsan jobban teljesítettek ($\text{sig} < 0,05$).⁷ Az előző eredmény szemléltetésére szolgál az 36. ábra.

36. ábra A közgazdász és nem közgazdász egyetemisták átlagteljesítményeinek összehasonlítása

Forrás: saját szerkesztés

Ahogy a fenti ábrán is látható, A GTK-sok átlagosan 13,5 pontot értek el a 19-ből (71 százalékos teljesítmény), és ettől az egyes közgazdász kitöltők átlagosan 3,2 ponttal tértek el. A nem közgazdász válaszadók átlagosan 10,6 pontot értek el a 19-ből (56 százalékos teljesítmény), amitől az egyes eredmények átlagosan 3,7 ponttal tértek el. Luksander és

⁷ Nem teljesült az előfeltétel, így Mann-Whitney sig értéke alapján vizsgáltam a kapcsolatot.

szerzőtársai (2014) tanulmánya szerint is magasabb pénzügyi tudásszinttel jellemezhetők a gazdasági képzésben részt vevő hallgatók az egyéb képzésben részesülő hallgatótársaiknál.

A középiskolások és egyetemisták átlagteljesítményét az eltérő teljesítménymérő módszer miatt nem tudom összehasonlítani, de amint azt a különböző témakörökben az egyes kérdések esetén általánosan tapasztalhattuk, az egyetemisták szinte minden kérdésnél magasabb arányban válaszoltak helyesen, vagyis az első hipotézisemet elfogadjuk. Ezt a különbséget azzal is magyarázhatjuk, hogy a fiatalok az aktuálisan nem használt pénzügyi szolgáltatásokról nagyon kevés információval rendelkeznek, és jellemzően nem is érdeklődnek irántuk (MNB 2006b). Az egyetemisták pedig általánosságban több szolgáltatást használnak a hétköznapiak során.

Az egyetemisták átlagteljesítményének vizsgálatakor megállapítható volt, hogy – ahogyan azt az egyik előzetes hipotézisemben is megfogalmaztam – a pénzügyi tudásban nincs szignifikáns különbség az albérletben lakók és kollégisták közt ($\text{sig}=0,744$).⁸ Ez valószínűleg annak is köszönhető, hogy a jövedelmi helyzeten kívül rengeteg egyéb tényező és személyes preferencia befolyásolja azt, hogy albérletben vagy kollégiumban lakik az egyetemista. Luksander és szerzőtársai (2014) is arra az eredményre jutottak, hogy az egyetemisták lakáskörülménye önmagában nem befolyásolja a pénzügyi ismeretek szintjét.

Az az eredmény sem volt meglepő, hogy az államilag finanszírozott illetve költségtérítéssel/önköltséges hallgatók átlagteljesítménye közt nem volt megfigyelhető szignifikáns különbség ($\text{sig}=0,491$).⁹

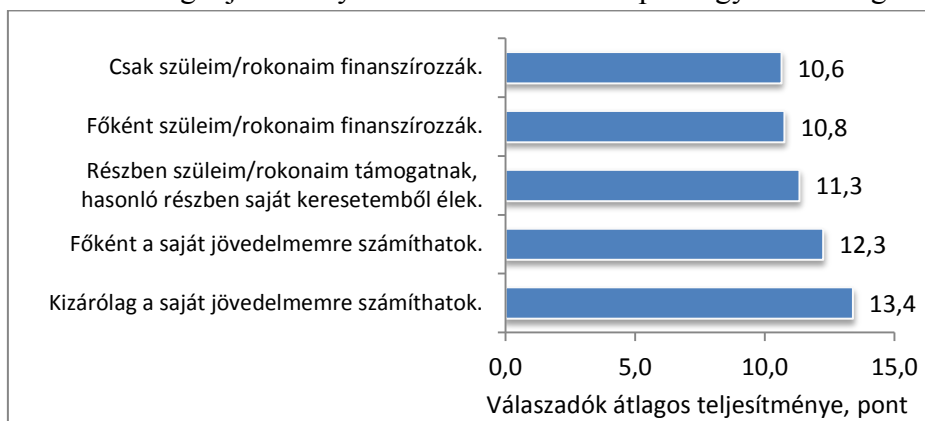
Az átlagteljesítmény és a pénzügyi önállóság mértéke közt szignifikáns kapcsolatot találtam ($\text{sig}=0,025$).¹⁰ Azt a következtetést tudtam levonni, hogy a családtól való pénzügyi függetlenedés hatására a fiatalok pénzügyi tudása is növekszik, vagyis az erről szóló a hipotézisemet is elfogadhatjuk. A 37. ábra a pénzügyi függetlenség foka és az átlagteljesítmény közti kapcsolatot ábrázolja.

⁸ Teljesült az előfeltétel, így független T-próba sig értéke alapján vizsgáltam a kapcsolatot.

⁹ Teljesült az előfeltétel, így független T-próba sig értéke alapján vizsgáltam a kapcsolatot.

¹⁰ Nem teljesült az előfeltétel, így Kruskal-Wallis sig értéke alapján vizsgáltam a kapcsolatot.

37. ábra Az átlagteljesítmény a különböző mértékű pénzügyi önállóság esetén

Forrás: saját szerkesztés

Az ábra alapján megfogalmazhatjuk azt, hogy a pénzügyi függetlenedés egyre nagyobb mértéke magasabb pénzügyi jártasságot eredményez, amit az MNB (2006b) úgy magyaráz, hogy a fiatalok önállóan megkeresett pénzzel való gazdálkodása a pénzügyekkel kapcsolatos felelősséget fokozza. Luksander és szerzőtársai (2014) is ugyanerre az eredményre jutottak kutatásukban, miszerint minél kisebb része származik egy fiatal jövedelmének a családjától, annál magasabb a pénzügyi tudásszintje.

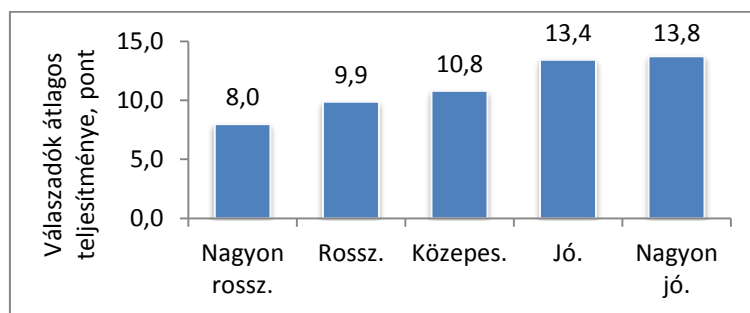
Fontos megjegyezni azt is, hogy maga az otthonról történő elköltözés nem valósítja meg automatikusan a pénzügyi függetlenedést, illetve nem figyelhető meg szignifikáns különbség a még szüleivel lakó és már elköltözött egyetemisták közt a pénzügyi tudás tekintetében ($\text{sig}=0,259$).¹¹ Azzal is alá lehet támasztani azt, hogy a pénzügyi függetlenedés nem feltétlenül jár együtt az elköltözéssel, hogy nem válaszolták szignifikánsan alacsonyabb arányban a már otthonról elköltözöttek azt, hogy pénzügyi ismereteiket a családtól is szerzik ($\text{sig}=0,243$).

Nem meglepő eredmény az, hogy az átlagteljesítmény és a vélt pénzügyi ismeretek közt szignifikáns kapcsolat ($\text{sig}<0,05$) fedezhető fel (38. ábra).¹²

¹¹ Nem teljesült az előfeltétel, így Mann-Whitney sig értéke alapján vizsgáltam a kapcsolatot.

¹² Előfeltétel és variancia-homogenitás teljesült, így az ANOVA sig értéke alapján vizsgáltam a kapcsolatot.

38. ábra Az egyetemisták átlagteljesítménye a vélt pénzügyi ismeret mértéke esetén külön-külön

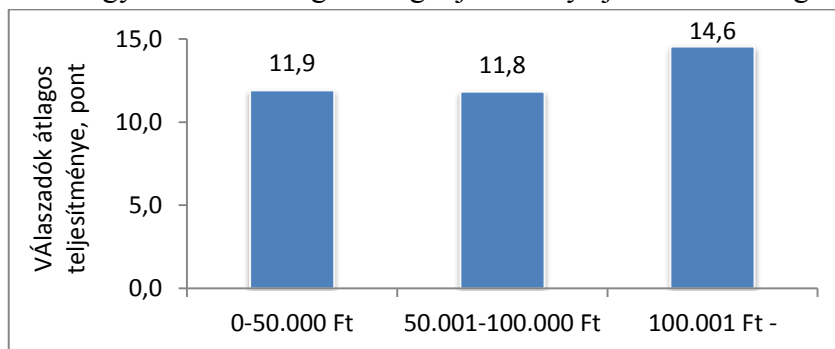

Forrás: saját szerkesztés

Ahogy azt az ábra is szemlélteti, a saját bevallásuk szerint nagyon rossz pénzügyi tudású egyetemisták átlagosan csupán 8 kérdésre tudtak helyesen válaszolni a 19-ből (42 százalékos teljesítmény), addig a saját véleményük szerint nagyon jó pénzügyi ismerettel rendelkezők átlagosan majdnem 14 kérdésre tudták a jó választ (73 százalékos teljesítmény).

Az egyetemisták havi nettó jövedelmének és háztartásuk jövedelmének megadása nem volt kötelező a kérdőívben. Saját jövedelmét a kitöltők 44 százaléka, míg háztartásának jövedelmét 32 százaléka adta meg. Akik érvényes válasszal rendelkeztek a jövedelemmel kapcsolatban, azoknak megvizsgáltam a teszten elért teljesítményüket a jövedelmük függvényében. Ha az egyének szintjén vizsgáljuk a pénzügyi kultúra és a jövedelem közti összefüggést, akkor abban a szakirodalom általánosan egyetért, hogy a pénzügyi kultúra azok körében általában magasabb, akiknek jövedelmük is magasabb, így az élethelyzetük lehetővé teszi azt, hogy megtakarítással rendelkezzenek és el tudják hagyni a rövidtávú szemléletet a pénzügyeikkel kapcsolatban (Botos és szerzőtársai 2012). Az egyetemistákat jövedelmük alapján három kategóriába rendeztem, és így vizsgáltam, hogy a 19 pénzügyi tudásra vonatkozó kérdésből az egyes csoportokba tartozók átlagosan hány kérdésre tudtak helyesen válaszolni (39. ábra).

39. ábra Az egyetemisták átlagos átlagteljesítménye jövedelmi kategóriánként

Forrás: saját szerkesztés

Ahogy az a 39. ábrán is jól látható, szignifikáns kapcsolat figyelhető meg a jövedelem és az átlagteljesítmény közt ($\text{sig}=0,001$).¹³ A szignifikáns különbséget az 50.000 forint alatti és 100.000 forint feletti jövedelemmel rendelkezők pénzügyi tudása közti eltérés okozza. Ezt összefüggésbe lehet hozni azzal a korábbi megállapítással, hogy a családtól pénzügyileg függetlenebb egyetemistáknak magasabb a pénzügyi kultúrája, hiszen a 100.000 forint feletti saját jövedelemmel rendelkező egyetemisták nagy valószínűséggel nem szorúlnak olyan mértékben a szüleik pénzügyi támogatására, mint azok az egyetemisták, akik havonta legfeljebb 50.000 forint jövedelmet szereznek.

2.5.2. Pénzügyi attitűddel kapcsolatos következtetések

Primer kutatásomban 5 olyan attitűdmérő kérdés fordult elő, amelyre kifejezetten pozitív (például a lakástakarék-pénztárakat nagyon hasznosnak tartja) vagy éppen kifejezetten negatív alternatíva (például a biztosításokat pénzkidobásnak vagy átverésnek tartja) is választható volt. Az általánosságban elmondható, hogy a pozitív attitűd gyakrabban volt megfigyelhető a fiatalok körében, mint a negatív. Ez összefüggésbe hozható azzal, hogy az Econventio teszt szerint a középiskolások pénzügyi attitűdje is alapvetően pozitív (Kovács és szerzőtársai 2013). A jövedelem függvényében vizsgáltam azt külön-külön, hogy az 5 kérdésből hány esetben választott az egyetemista kifejezetten pozitív vagy negatív alternatívát. Az eljárás során nem meglepő eredményre jutottam: a pozitív attitűd és a jövedelem közt nincs szignifikáns kapcsolat ($\text{sig}=0,118$), de a negatív attitűd és a jövedelem közt van ($\text{sig}=0,042$).¹⁴ Ez alapján az mondható el, hogy a magasabb jövedelem nem eredményez pozitívabb pénzügyi attitűdöt, viszont az alacsonyabb jövedelem összefüggésbe hozható a negatívabb pénzügyi hozzáállással.

A hipotézisem miatt a közgazdász és nem közgazdász hallgatók attitűdjét külön-külön is elemeztem, és arra az eredményre jutottam, hogy a pozitív attitűdben nincs szignifikáns kapcsolat ($\text{sig}=0,144$), viszont a negatív attitűddel kapcsolatban megfigyelhető szignifikáns kapcsolat ($\text{sig}=0,005$).¹⁵ Tehát nem bizonyult igaznak az a hipotézisem, hogy a közgazdászoknak a magasabb pénzügyi tudásuk miatt a pénzügyi attitűdjük is szignifikánsan pozitívabbnak tekinthető. Ez a következtetés nem meglepő az Econventio teszt eredményének ismeretében: a középiskolások esetén is a tudásteszten elért teljesítmény és attitűd közt szignifikáns kapcsolat van, miszerint a nagyobb érdektelenség a pénzügyekkel kapcsolatban gyengébb teljesítményt eredményezhet (Kovács és szerzőtársai 2013).

¹³ Előfeltétel teljesült, variancia-homogenitás nem, így Welch teszt sig értéke alapján döntöttem.

¹⁴ Előfeltételek nem teljesültek, így mindkét esetben a Kruskal-Wallis teszt sig értéke alapján döntöttem.

¹⁵ Előfeltételek nem teljesültek, így mindkét esetben a Mann-Whitney teszt sig értéke alapján döntöttem.

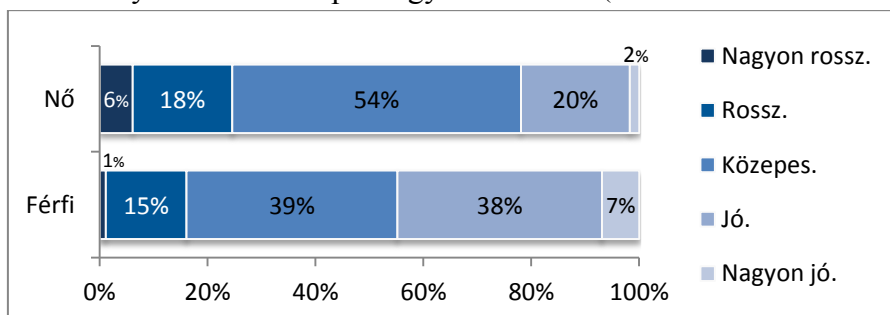
A családtól való pénzügyi függetlenség és a pénzügyi attitűd kapcsolatát megvizsgálva arra a következtetésre jutottam, hogy nincs szignifikáns kapcsolat a két tényező között sem pozitív ($\text{sig}=0,122$), sem negatív ($\text{sig}=0,744$) irányban.

2.5.3. Nemek közti különbségek

Általánosságban az mondható el, hogy a nemek közt szignifikáns különbség tapasztalható a pénzügyi kultúra szintjében a férfiak javára (Lusardi – Mitchell 2014). Azzal kapcsolatban már megoszlik a szakirodalom, hogy ez a különbség fiatal korban is megjelenik-e a nemek közt, de Luksander és szerzőtársai (2014) a felsőoktatásban tanulók közt is azt tapasztalták, hogy a férfiak átlagos pénzügyi ismeretszintje meghaladja a nőkéét. Kovács és szerzőtársai (2012) pedig a középiskolás fiúk és lányok pénzügyi tudása közt találtak szignifikáns különbséget a fiúk javára.

Talán meglepő jelenség az, hogy bár a nők a kutatásokban kevesebb kérdésre tudnak helyesen válaszolni, de nagyobb valószínűséggel vallják be azt, ha valamit nem tudnak (Lusardi – Mitchell 2014). Az előbb említett szerzők szerint a nők reálisabban látják a saját pénzügyi jártasságukat is, így esetükben a vélt és valós pénzügyi kultúrájuk szintje közelebb van egymáshoz. A primer kutatásomban az volt megfigyelhető, hogy azoknál a kérdéseknél, amelyeknél létezett helyes és helytelen válasz, a „nem tudom”-mal válaszolók aránya a nők közt szinte minden esetben magasabb volt, mint a férfiak körében. A fent említett, nemek közt tapasztalható különbségekkel összhangban van az az eredmény is, hogy az egyetemisták szubjektív pénzügyi jártassága és a nem közt szignifikáns kapcsolat ($\text{sig}=0,002$) van (40. ábra).

40. ábra Hányasra értékeled pénzügyi tudásodat? (Férfiak és nők összehasonlítása)

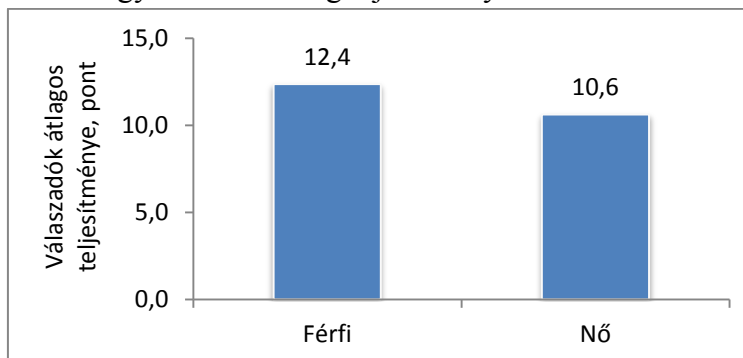

Forrás: saját szerkesztés

Amint az ábrán is látható, a válaszadó nők több mint háromnegyedének (78 százalék) saját bevallása szerint közepes vagy annál rosszabb a pénzügyi tudása, míg ez az arány a férfiaknál a válaszadók csupán 55 százalékát teszi ki.

Miután megismertük a férfiak és a nők vélt pénzügyi tudását, nézzük meg a valós pénzügyi tudásszintjüket a kutatásom alapján (41. ábra).

41. ábra Az egyetemisták átlagteljesítménye nemenként külön-külön

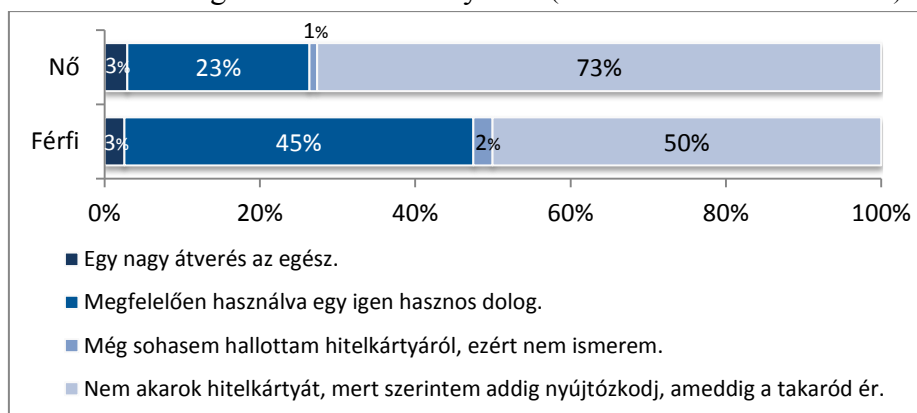

Forrás: saját szerkesztés

Amint azt a fenti ábra is szemlélteti, a férfiak és nők pénzügyi tudása közt szignifikáns különbség jelentkezett ($\text{sig}=0,001$).¹⁶ A férfiak átlagosan 12,4 pontot (65 százalékos teljesítmény), míg a nők átlagosan 10,6 pontot értek el a maximális 19 pontból (56 százalékos teljesítmény). Mindkét nem esetén az átlagteljesítmény szórása 3,7 pont volt.

Nemcsak a pénzügyi tudásnál, hanem a pénzügyekkel kapcsolatos attitűdnél is némi különbség jelentkezett a férfiak és nők közt. Összességében az mondható el, hogy a pozitív attitűdben nem volt szignifikáns különbség ($\text{sig}=0,066$), de a negatív attitűdben igen ($\text{sig}=0,045$).¹⁷ A nőknél általában a negatív attitűdöt jelző válaszok magasabb arányban jelentek meg a férfiakhoz képest. A hitelkártyával kapcsolatos attitűdöt pedig azért tartom érdemesnek kiemelni, mert ellentétes álláspontot mutat, mint Lyons (2004) kutatási eredménye, ami szerint a nők hajlamosabbak hitelkártya-adósság felhalmozására (42. ábra).

42. ábra Mit gondolsz a hitelkártyáról? (Férfiak és nők összehasonlítása)

Forrás: Saját szerkesztés

¹⁶ Előfeltételek nem teljesültek, így a Mann-Whitney teszt sig értéke alapján döntöttem.

¹⁷ Előfeltételek nem teljesültek, így a Mann-Whitney teszt sig értéke alapján döntöttem.

A 42. ábrán jól látható módon megjelenik a férfiak és a nők közti szignifikáns különbség ($\text{sig}=0,015$). A nők közel háromnegyede nem akar hitelkártyát (73 százalék), a férfiak körében ez az arány pont a kitöltők fele. Az egyetemista férfiak a nőknél 95,7 százalékkal magasabb arányban vélekedtek úgy a hitelkártyáról, hogy ez megfelelően használva egy igen hasznos dolog. Nagyon érdekes eredménynek tartom Béres és szerzőtársai (2013b) kutatásában a kölcsönrel kapcsolatos nemek szerinti attitűd elkülönítését: a nőkről általánosan elmondható, hogy a felvett kölcsönt igyekeznek minél hamarabb visszafizetni, ellenben a férfiak nagyobb mozgásteret engednek maguknak.

Luksander és szerzőtársai (2014) feltételezései szerint a férfiak magasabb pénzügyi kultúrája azzal magyarázható, hogy a férfiak jobban érdeklődnek a pénzügyek iránt és ennek köszönhetően tájékozottabbak a témában. Véleményem szerint ebben a különbségben a társadalmi elvárások és a hagyományos családmódel is szerepet játszanak, vagyis egy nőtől talán elfogadottabbnak számít az, ha nem érdeklődik a pénzügyek iránt, mint egy családfőtől.

Összegzés

A dolgozatom első részében először a pénzügyi kultúra fogalmát jártam körül, ezután a téma fontosságát emeltem ki, majd a fiatalok pénzügyi kultúrájával kapcsolatos legfontosabb ismereteket közöltem, végül kitértem a magyarországi kutatások közül az MNB és az Econventio fiatalok pénzügyi kultúráját célzó kutatásaira.

A dolgozat második részében az egyetemisták pénzügyi kultúráját vizsgáló kutatásom eredményeit mutattam be, lehetőség szerint összehasonlítva a középiskolások eredményeivel. A mérési dimenziók mentén három részre osztva mutattam be a legfontosabb eredményeim: általános gazdasági, megtakarítási és befektetési témakörben; banki és hitelezési témakörben; illetve munka világával, nyugdíjjal és biztosítással kapcsolatos témakörben. Ezután a legfontosabb következtetéseimet ismertettem a pénzügyi tudásszinttel és a pozitív, negatív attitűddel kapcsolatban, végül kitértem a nemek közti különbségekre.

A primer kutatásomat már abból a szempontból is hasznosnak találtam, hogy a kitöltők közül többen tanulságosnak vélték a kérdőívet, mert most szembesültek azzal, hogy mennyire nincsenek tisztában a pénzügyekkel.

Az első hipotézisem beigazolódott, vagyis az egyetemisták pénzügyi tudása az egyes kérdések tekintetében jobbnak bizonyult, mint a középiskolásoké. Az egyetemisták attitűdjével kapcsolatban viszont nem jelenthető ki, hogy a középiskolásokénál pozitívabb. A pénzügyi-gazdasági irányultságú tárgyak tanulása magasabb pénzügyi ismeretszintet eredményez, ami arra utal, hogy a felsőoktatási intézményekben zajló pénzügyi-gazdasági oktatás növeli a diákok ez irányú tudását (Luksander és szerzőtársai 2014). Azonban ez a nem túl erős kapcsolat azt jelzi, hogy szükség lenne az oktatás fejlesztésére a hatékonyság növelése érdekében, ami a középiskolai képzésre fokozottan igaz (Luksander és szerzőtársai 2014).

A második hipotézisemet részben elfogadtam, mert a GTK-sok szignifikánsan jobban teljesítettek, de az attitűdjük nem tekinthető pozitívabbnak a többi egyetemistánál, csupán kevésbé negatív az átlagos attitűdjük a többi hallgatóhoz képest.

Elfogadásra került a harmadik hipotézisem, tehát az öneltartó, szüleiktől pénzügyileg függetlenedett egyetemisták jártasabbak a pénzügyekben, mint az eltartottak. Érdekes eredmény viszont, hogy a családtól való pénzügyi függetlenedés sem a pozitív sem a negatív pénzügyi attitűddel nincs összefüggésben.

A negyedik hipotézist is elfogadtam, miszerint az albérletben lakók és kollégisták pénzügyi kultúrája közt nincs szignifikáns különbség.

Ötödik hipotézisem is részben igaznak bizonyult, mert az egyetemisták körében a jövedelmi helyzet alapján képzett csoportok közt szignifikáns különbségek vannak a pénzügyi tudás tekintetében, de a pénzügyi attitűd esetén csak negatív irányban figyelhető meg kapcsolat.

Hatodik hipotézisemet elvetettem, mert magasabb volt a devizahiteles családban élő fiatalok körében a hitellel már rendelkezők aránya, mint a devizahitel nélküli családból jövő fiatalok közt.

Hetedik hipotézisem beigazolódott, vagyis az egyetemista férfiak pénzügyi kultúrája szignifikánsan magasabb, mint a nőké. Továbbá a férfiakat kevésbé negatív pénzügyi attitűddel jellemezhetjük, mint női hallgatótársaikat. Luksander és szerzőtársai (2014) mérsékelhetőnek vélik ezt a különbséget olyan programokkal, amelyek a fiatal nők pénzügyek iránti érdeklődésének felkeltésére irányulnak.

Figyelemre méltó eredmény az, hogy a magasabb jövedelem és gazdasági képzésben részesülés nem hozható összefüggésbe pozitívabb attitűddel, de az alacsony jövedelműek és nem gazdasági képzésben résztvevők nagyobb valószínűséggel rendelkeznek negatív attitűddel a pénzügyekkel kapcsolatban.

Végül arra szeretném még felhívni a figyelmet, hogy a pénzügyi kultúra szempontjából – mint a dolgozatomban is megmutatkozott – a fiataloknak az adott témakörben szerzett saját tapasztalatai is nagy jelentőséggel bírnak, amely a pénzügyi függetlenedés folyamata során általában gyarapszik. A pénzügyi ismeretszint növekedésének viszont gátat szabhat a negatív pénzügyi attitűd és a pénzügyektől való éles elhatárolódás.

Továbbá elmondható az is, hogy a gyakorlati képzés fontossága a pénzügyekkel kapcsolatban vitathatatlan, és minden fiatal számára szükségesnek tartom ezt középiskola-típustól illetve egyetemi szakiránytól függetlenül. Ahogy a dolgozatomban is kirajzolódott, a pénzügyi kultúrának nagyon fontos összetevője a pénzügyi attitűd, ezért a pénzügyi érdeklődés növelését célzó programok szervezését látom az egyik legszükségesebb feladatnak mind a középiskolások mind az egyetemisták körében.

Felhasznált irodalom

- Atkinson, A. – Messy, F. (2012): *A pénzügyi kultúra mérése: Az OECD / Nemzetközi Pénzügyi Képzési Hálózata (INFE) kísérleti kutatásának eredményei*. OECD Pénzügyi, Biztosítási és Magán-nyugdíjpénztári Műhelytanulmányok, 15, 1-73. o.
- Béres D. – Huzdik K. – Kovács P. – Sági Á. – Németh E. (2013a): *Felmérés a felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúrájáról*. Állami Számvevőszék, Budapest.
- Béres D. – Huzdik K. – Kovács P. – Németh E. (2013b): *Hitel és attitűd: a magyar fiatalok viszonyulása a hitelekhez*. Kézirat.
- Botos K. – Botos J. – Béres D. – Csernák J. – Németh E. (2012): Pénzügyi kultúra és kockázatvállalás a közép-alföldi háztartásokban. *Pénzügyi Szemle*, 3, 291-309. o.
- Diákhitel Központ (2012): *Éves beszámoló*. Budapest.
- Habschick, M. – Seidl, B. – Evers, J. (2007): *Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27*, Evers&Jung, Hamburg, http://ec.europa.eu/internal_market/financeservices-retail/docs/capability/report_survey_en.pdf (Letöltve: 2014. október 03.)
- Hung, A. A. – Parker, A. M. – Yoong, J. K. (2009): *Defining and Measuring Financial Literacy*. Rand Working Paper, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/working_papers/2009/RAND_WR708.pdf (Letöltve: 2014. október 05.)
- Huston, S. J. (2010): Measuring Financial Literacy, *Journal of Consumer Affairs*, 2, 296-316. o.
- IRBD – OECD – DFID – CGAP (2009): *The Case for Financial Literacy in Developing Countries - Promoting Access to Finance by Empowering Consumers*. The WorldBank, Washington, https://www.globalbrigades.org/media/Financial_Literacy.pdf (Letöltve: 2014. október 07.)
- Kovács P. – Kosztópulosz A. – Révész B. – Kiss G. D. – Székelyhidi K. – Tulkán T. – Árva-Tóth A. (2011): *Középiskolások pénzügyi kultúrájának felmérése*. Összefoglaló tanulmány, Szeged.
- Kovács P. – Kosztópulosz A. – Révész B. – Kiss G. D. – Cseri Cs. (2012): *Középiskolások pénzügyi kultúrájának felmérése*. Összefoglaló tanulmány, Szeged.
- Kovács P. – Kosztópulosz A. – Révész B. – Kiss G. D. – Kincsesné Vajda B. – Farkas G. – Kazár K. – Kovács E. – Sági Á. (2013): *Középiskolások pénzügyi kultúrájának felmérése*. Összefoglaló tanulmány, Szeged.

Kovács P. – Kosztópulosz A. – Révész B. – Kiss G. D. – Kincsesné Vajda B. – Farkas G. – Ország G. – Sági Á. (2014): *Középiskolások pénzügyi kultúrájának felmérése*. Összefoglaló tanulmány, Szeged. Megjelenés alatt.

Luksander A. – Béres D. – Huzdik K. – Németh E. (2014): A felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúráját befolyásoló tényezők vizsgálata. *Pénzügyi Szemle*, 2, 237-258. o.

Lusardi, A. – Mitchell, O. S. – Curto, V. (2010): Financial literacy among the Young. *The Journal of Consumer Affairs*, 2, 358-380. o.

Lusardi, A – Mitchell, O. S. (2011): Financial Literacy Around the World: An Overview. *Journal of Pension Economics and Finance*, 4, 497-508. o.

Lusardi, A – Mitchell, O. S. (2014): The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature*, 1, 5-44. o.

Lusardi, A. – Tufano, P. (2009): *Debt Literacy, Financial Experiences, and Overindebtedness*. NBER Working Paper, 14808, <http://www.nber.org/papers/w14808.pdf> (Letöltve: 2014. szeptember 03.)

Lyons, A. C. (2004): A Profile of Financially At-Risk College Students. *The Journal of Consumer Affairs*, 1, 56-80. o.

Magyar Z. (2012): Pénzügyi kultúra – Közügy vagy magánügy? *Gazdasági és Társadalomtudományi Közlemények*, 2, 85-93. o.

Medgyesi M. (2005): *Nemzedékek közötti transzferek és a társadalmi státusz átörökítése*. Doktori értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest.

MNB (2006a): *A lakosság pénzügyi kultúrájának felmérése – Kvantitatív kutatás a 14-17, illetve a 18-30 évesek körében*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest.

MNB (2006b): *A lakosság pénzügyi kultúrájának felmérése – Kvalitatív kutatás a 15-17, illetve a 18-30 évesek körében*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest.

MNB (2008): *Együttműködési megállapodás a pénzügyi kultúra fejlesztés területén*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest.

OECD (2005): *Improving Financial Literacy: Analysis of issues and policies*. Organisation for Economic Cooperation and Development, Párizs.

OECD (2012): *Pisa 2012 Financial Literacy Framework*. Organisation for Economic Cooperation and Development, Párizs.

Pillai, K. R. – Carlo, R. – D'souza, R. (2012): Financial Prudence among Youth. *The Journal of Contemporary Management Research*, 2, 52-68. o.

Süge Cs. (2010): A pénzügyi kultúra mérhetősége. Tudomány napi előadás. In Tompáné Daubner K. – Miklós Gy. (szerk.): *Tudományos mozaik 7. Második kötet*. Tomori Pál Főiskola, Kalocsa, 1-11. o.
http://www.tpfk.hu/web/suge.csongor/publikaciok/Penzugyi_kultura_2010.pdf (Letöltve: 2014. szeptember 10.)

Székely L. (2010): *A holnap pénze - Pénzügyi kultúra az információs társadalomban*. Excenter, Budapest.

SZTE (2012): *A 2012. évi beszámoló szöveges értékelése*. Szegedi Tudományegyetem, Szeged.

Zsótér B. – Nagy P. (2012): Mindennapi érzelmeink és pénzügyeink. A pénzzel kapcsolatos attitűdök és a materiális irányultság szerepe a pénzügyi kultúra fejlesztésében. *Pénzügyi Szemle*, 3, 310-321. o.

1. Melléklet: Kérdőív

Kedves Kitöltő! A felsőoktatásban tanulók pénzügyi kultúráját vizsgálom. Ha van egy kis időd, rengeteget segítené a válaszod! A kérdőív anonim jellegű, de ha szeretnél visszajelzést kapni később a pénzügyi kultúrádról, a kérdőív végén megadhatod az e-mail címedet!

*Kötelező

Bemelegítő kérdések

1. Nemed?*

☐

Nő

☐

Férfi

2. Hány éves vagy?* Egész számot adj meg!

3. Melyik karra jársz?* Ha több karra is, azt válaszd, amelyik számodra fontosabb!

☐

SZTE-ÁJTK

☐

SZTE-JGYPK

☐

SZTE-ÁOK

☐

SZTE-MK

☐

SZTE-BTK

☐

SZTE-MGK

☐

SZTE-ETSZK

☐

SZTE-TTIK

☐

SZTE-FOK

☐

SZTE-ZMK

☐

SZTE-GTK

☐

Egyéb:

☐

SZTE-GYTK

4. Humán vagy reál képzésben részesülsz? *

☐

Reál.

☐

Humán.

☐

Nem tudom.

5. Fejezd ki néhány szóval, szerinted mit jelent a pénzügyi kultúra!

6. Hányasra értékelnéd pénzügyi tudásodat?*

1

2

3

4

5

nagyon rossz	☐	☐	☐	☐	☐	nagyon jó
--------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------

7. Legfőképpen honnan merítet a pénzügyi ismereteidet?*

Több választ is megjelölhetsz!

☐

Kurzusaimból.

☐

Amit a családtól látok.

☐

Interneten tájékozódom.

☐

Barátoktól.

☐

Saját tapasztalatomból.

☐

Egyéb forrásból.

☐

Nincsenek pénzügyi ismereteim.

8. Havi internet előfizetést kell kifizetned. Mit tennél?*

- ☐ Csekken befizetem a postán
- ☐ Átutalom (eseti vagy rendszeres megbízással).
- ☐ Meghatalmazom az internet szolgáltatót, hogy a bankszámlámról vonja le a díjat minden hónapban (csoportos beszedési megbízás).
- ☐ Bankkártyámmal a szolgáltató honlapján keresztül befizetem.
- ☐ Befizetem a szolgáltató ügyfélszolgálati irodáján.

Általános gazdasági kérdések

1. Mennyi ma a havi bruttó minimálbér Magyarországon?*

- ☐ 85.960 Ft
- ☐ 98.000 Ft
- ☐ 101.500 Ft
- ☐ 229.700 Ft
- ☐ Nem tudom.

2. Képzeld el, hogy a megtakarítási számládra 1% kamatot kapsz egy évre, az infláció pedig évi 2%. Mit gondolsz, 1 év múlva mennyit vásárolhatsz a számlán levő pénzedből?*

- ☐ Többet vásárolhatok, mint ma.
- ☐ Éppen ugyanannyit vásárolhatok, mint ma.
- ☐ Kevesebbet vásárolhatok, mint ma.
- ☐ Ennyi információból ez nem állapítható meg
- ☐ Nem tudom.

3. Mi a Magyar Nemzeti Bank elsődleges célja?*

- ☐ Pénzt nyomtat a költségvetési hiány fedezésére.
- ☐ Az, hogy a forint ne gyengüljön az euróval szemben.
- ☐ Az árstabilitás megőrzése: hogy ne emelkedjenek az árak.
- ☐ Könnyen elérhető lakossági hitel biztosítása.
- ☐ Nem tudom.

4. A jegybanki alapkamatnál a hitelkamatok...*

- ☐ általában alacsonyabbak.
- ☐ általában magasabbak.
- ☐ nem befolyásolják egymást.
- ☐ azonosak.
- ☐ Nem tudom.

5. Kell-e adózni, ha internetes aukción eladod a már megunt tárgyaidat?*

- ☐ Igen, minden esetben.
- ☐ Egyáltalán nem.
- ☐ Csak akkor, ha üzletszerűen teszem.
- ☐ Csak akkor, ha drágábban adom el, mint ahogyan vettem.
- ☐ Nem tudom.

Megtakarítással és befektetéssel kapcsolatos kérdések

1. Melyik elv áll hozzád a legközelebb?*

- ☐ Fontos, hogy az ember mindig tegyen félre, amikor megkapja a fizetését.
- ☐ Ha a hónap végén marad pénz, akkor azzal a megtakarításokat kell kiegészíteni.
- ☐ Felesleges megtakarítani pénzt, mert úgy az ember sose fogja élvezni a gyümölcsseit.
- ☐ Nem tudom megítélni.

2. Mit gondolsz a lakástakarék-pénztári megtakarításokról?*

- ☐ Nem tartom jónak, túl szigorúak a feltételek.
- ☐ Nem érdekel, nem tervezek lakást vásárolni/építeni.
- ☐ Úgyszincs pénzem, amit rendszeresen félre tudnék tenni.
- ☐ Nincs még ilyen megtakarításom, de szeretnék.
- ☐ Van már ilyen megtakarításom, nagyon hasznosnak tartom.
- ☐ Nem tudom, mi az a lakástakarék-pénztár.

3. Van 50.000 forintod, amit nehezebb időkre akarsz félretenni: mihez kezdesz vele?*

☐ Készpénzben tartom.	☐ Lekötöm.
☐ Részvényt veszek.	☐ Átváltom euróba.
☐ Befektetési jegyet vásárolok.	☐ Bankszámlán tartom.

4. Öt évre 100.000 forintot fektetsz be. Melyik feltétel esetén jársz jobban az ötödik év végén?*

- ☐ Ha minden évben 10.000 forint kamatot kapok.
- ☐ Ha minden évben 10 százalékos kamatos kamatot kapok.
- ☐ Ha minden évben fix 10 százalék kamatot kapok.
- ☐ Nincs különbség a három feltétel között.
- ☐ Nem tudom.

5. Van 100 ezer forintod, amit be szeretnél fektetni. Melyik a kockázatosabb az alábbiak közül?*

- ☐ Egyetlen vállalat részvényeiből vásárolok 10 darabot
- ☐ Egy olyan befektetési alaptól vásárolok, amelyik 10 különféle vállalat részvényeibe fektet.
- ☐ Az előző két lehetőség egyformán kockázatos.
- ☐ Nem tudom.

Bankokkal kapcsolatos kérdések

1. Mi alapján választottál bankot?*

- ☐ Családom tanácsára.
- ☐ Barátok tanácsára.
- ☐ Reklámok alapján.
- ☐ Utána jártam több bank ajánlatainak.
- ☐ Amelyikről a legtöbb jót hallottam.
- ☐ Amelyik banknál a legtöbb ismerősöm van.
- ☐ Egyéb:

2. Új bankszámlát szeretnél nyitni. Havonta kétszer veszel fel készpénzt és háromszor vásárolsz bankkártyával. Az alábbi ajánlatok közül melyiket választanád?*

- ☐ Havonta 500 forint számlavezetési díj, 100 forint díj minden készpénzfelvételnél, és ingyenes kártyás fizetési lehetőség.
- ☐ Havonta 600 forint számlavezetési díj, 40 forint díj minden készpénzfelvételnél, és ingyenes kártyás fizetési lehetőség.
- ☐ Nem tudom.

3. Mikor kérik el a megbízható internetes áruházak a bankkártya adatainkat e-mailben?*

- ☐ Egy adott szolgáltatásra való regisztráláskor.
- ☐ Ha regisztráció nélkül vásárlók egy internetes áruházban.
- ☐ Soha.
- ☐ Néha előfordul, mert ezzel bizonyosodnak meg róla, hogy valóban mi rendeltünk.
- ☐ Nem tudom.

4. Mikor lehet használni a PayPass-t?*

- ☐ Bármilyen vásárlásnál, amikor számlát szeretnénk kérni.
- ☐ Kisebb összegű vásárlásoknál, ilyenkor nem kell megadni a PayPass-os kártya pin-kódját.
- ☐ Nagy áruházláncok pontgyűjtő akcióinál.
- ☐ Ha nincs elég pénz a számlámon, ilyenkor rövidtávú hitel nyújtásával segíti a vásárlást.
- ☐ Nem tudom, mi lehet az a PayPass.

Hitelezéssel kapcsolatos kérdések

1. Laptopot szeretnél vásárolni, ami 100.000 forintba kerül. Erre az alábbi két lehetőség van. Melyik konstrukcióval lesz olcsóbb?*

- ☐ Felveszel most 100.000 Ft hitelt, és azonnal megveszed abból; a felvett hitelt pedig 12 hónapon belül kell visszafizetned 15 százalékos THM mellett.
- ☐ Egy év múlva veszed meg, addig félreraksz 60.000 forintot és a maradék 40.000 forintra hitelt veszel fel, amit 12 hónapon belül kell visszafizetned 20 százalékos THM mellett.
- ☐ Nem tudom.

2. Milyen céllal vennél fel hitelt? *

Több választ is megjelölhetsz!

☐ Lakásvásárlásra.	☐ Autóvásárlásra.
☐ Vállalkozás indítására.	☐ Vállalkozás további fejlesztésére.
☐ Nyaralásra, esküvőre.	☐ Továbbtanulásra.
☐ Semmilyen körülmények között nem vennék fel hitelt.	
☐ Egyéb: ____	

3. Rendelkezel diákhittel? *

- ☐ Igen, Diákhitel1 konstrukcióval.
- ☐ Igen, Diákhitel2 konstrukcióval.
- ☐ Nem.

4. Mit gondolsz a diákhitelről?*

- ☐ Nagyon megéri, most pénzhez jutok, aztán valahogy biztos visszafizetem majd.
- ☐ Szerintem megéri felvenni, mert a diplomával sokkal magasabb fizetésre számíthatok.
- ☐ Nem tartom rossznak, de különösen jó lehetőségnek sem.
- ☐ Nem nagyon rossz, de vannak jobb pénzszerzési lehetőségek is.
- ☐ Nagyon rossznak tartom adóssággal indítani a „nagybetűs életet”.
- ☐ Egyéb:

5. Rendelkezel hitelkártyával?*

- ☐ Igen.
- ☐ Nem.

6. Mit gondolsz a hitelkártyáról?*

- ☐ Egy nagy átverés az egész.
- ☐ Megfelelően használva egy igen hasznos dolog.
- ☐ Még sohasem hallottam hitelkártyáról, ezért nem ismerem.
- ☐ Nem akarok hitelkártyát, mert szerintem addig nyújtózkodj, ameddig a takaród ér.
- ☐ Nem tudom megítélni.

7. Rendelkezel egyéb hitellel?*

- ☐ Igen.
- ☐ Nem.

8. Van olyan közeli hozzátartozód, aki rendelkezik devizahittel? *

- ☐ Van.
- ☐ Nincs.
- ☐ Nem tudom.

9. Bankod felajánlja, hogy egy évig díjmentesen rendelkezhetsz hitelkártyával. Mire használnád?*

- ☐ Készpénz felvételre.
- ☐ Vásárolnék vele, és 30 napon belül visszafizetném.
- ☐ Vásárolnék vele, és havi részletekben fizetném vissza.
- ☐ Nem tudom.

10. Mire jó a folyószámlahitel?*

- ☐ Olcsó hitelforrás, elsősorban nagyobb kiadások esetén, mint pl. lakásvásárlás.
- ☐ Rövidtávú kiadások forrása lehet, elsősorban akkor, ha átmenetileg nincs elég pénzünk.
- ☐ Magas hozamú befektetések finanszírozására.
- ☐ Nem tudom.

A munka világával kapcsolatos kérdések

1. Alkalmazott vagy vállalkozó szeretnél lenni?* A legszimpatikusabb választ jelöld!

- ☐ Inkább alkalmazott, mert ekkor fix havi jövedelmet kapok.
- ☐ Inkább alkalmazott, mert megmondják, hogy mi a feladatom.
- ☐ Inkább vállalkozó, mert így többet kockáztatok ugyan, de ha jól csinálom, többet kereshetek.
- ☐ Inkább vállalkozó, mert így a magam ura lehetek.

2. Dolgozol tanulmányaid mellett? *

- ☐ Igen, teljes munkaidőben dolgozom.
- ☐ Igen, részmunkaidőben dolgozom.
- ☐ Igen, diákmunkát végzek rugalmas beosztásban.
- ☐ Nem, jelenleg csak a tanulmányaimra koncentrálok.

3. Életkorhoz kötött-e az adófizetési kötelezettség?*

- ☐ Igen, 16 évesen is lehet diákmunkából adófizetési kötelezettségem.
- ☐ Igen, 18 éves kortól.
- ☐ Igen, iskolakötelezettség elérésétől keletkezik adófizetési kötelezettség.
- ☐ Nem, életkortól független.
- ☐ Nem tudom.

4. Szerinted milyen esetben elfogadható adót csalni?* Több választ is megjelölhetsz!

- ☐ Ha mindenki más is ezt csinálja.
- ☐ Ha nem értek egyet azzal, ahogyan elköltik a beszedett pénzt.
- ☐ Ha túl magasak az adók.
- ☐ Egyáltalán nem elfogadható.

5. Kimennél-e külföldre dolgozni?* A legszimpatikusabb választ jelöld meg!

- ☐ Csak ha a körülmények úgy alakulnak.
- ☐ Nem, mert nem akarom itt hagyni a szeretteim.
- ☐ Nem, itthon is jó lehetőségek vannak.
- ☐ Igen, főleg szakmai fejlődés miatt.
- ☐ Igen, főleg a kaland miatt.
- ☐ Igen, de csak hogy megtakarítást halmozzak fel.
- ☐ Igen, akár örökre, mert külföldön jobb megélhetési lehetőségek vannak.

6. Két állásajánlatot kapsz. Melyik ajánlattal keresel több pénzt?*

- ☐ Lakhelyeden lévő munkahely havi nettó 200.000 Ft fizetésért, és mellette éves nettó 240.000 Ft cafeteria juttatással.
- ☐ Egy másik településen lévő munkahely havi nettó 250.000 Ft fizetésért, de mellette ki kell még fizetned havi 20.000 Ft munkabajárási költséget.
- ☐ Nem tudom.

7. Megkapod a fizetésed: 200.000 forint szerepel a bérpapírodon, ebből kézhez kapsz kb. 134.000 forintot, mindez a közterhek miatt a munkáltatódna kb. 254.000 forintba kerül. Mekkora ebben az esetben a bruttó béred?*

☐ 200.000 Ft	☐ 134.000 Ft
☐ 254.000 Ft	☐ Nem tudom.

8. Feltételezzük, hogy dönthetnél, melyik világban élsz. Az árak mindkét világban megegyeznek a jelenleg valóban érvényes árakkal, és a pénz is UGYANANNYIT ér. Melyiket választanád?*

- ☐ Ahol a jövedelmem 150.000 Ft, míg mások 75.000 Ft-ot keresnek.
- ☐ Ahol a jövedelmem 300.000 Ft, míg mások 600.000 Ft-ot keresnek.

Nyugdíjjal, biztosítással kapcsolatos kérdések

1. Mit gondolsz a biztosításokról?*

- ☐ Szerintem nagyon hasznosak, egyes biztosítások pedig kedvező megtakarítási lehetőségek is.
- ☐ Megnyugtató arra gondolni, hogy ha a kár bekövetkezne, legalább fizetne a biztosító.
- ☐ Nem tartom rossz dolognak, de különösen jónak sem.
- ☐ Pénzkidobásnak tartom, mert úgysem történik kár.
- ☐ Átverésnek tartom, mert úgysem fizet a biztosító a kár bekövetkeztekor.
- ☐ Egyéb:

2. Casco biztosítást kötsz az 1 millió forintot érő autódra, 10%, minimum 200.000 forint önrésszel. Mennyi pénzt kapsz a biztosítótól, ha az autódat ellopják?*

- ☐ 200.000 Ft-ot.
- ☐ 900.000 Ft-ot.
- ☐ Nem tudom.
- ☐ 800.000 Ft-ot.
- ☐ 1.000.000 Ft-ot.

3. Ha lakáshitelt veszel fel, milyen biztosítást fog kérni tőled a bank?*

- ☐ Balesetbiztosítást.
- ☐ Lakásbiztosítást.
- ☐ Nem tudom.
- ☐ Törlesztőrészlet biztosítást.
- ☐ Casco biztosítást.

4. Az állami nyugdíjrendszer fenntartásához a munkavállalók fizetéséből 10%-os nyugdíjjárulékot elvon az állam. Hogy használják fel ezeket a befizetéseket?*

- ☐ A befizetett pénzt személyenként félreteszik és nyilvántartják egy egyéni számlán, majd nyugdíjas korában az addig felhalmozott, kamatozott pénzt folyósítják az embernek.
- ☐ A befizetett pénz egy részét időskori betegellátásra fordítják a jelenben, a másik részét egyéni számlára félreteszik.
- ☐ A befizetett pénzből a jelenlegi nyugdíjasok nyugdíját fizetik.
- ☐ A befizetett pénzzel támogatás ad az állam az idős korban gyakran használatos gyógyszerekre, melyeket emiatt a nyugdíjasok sokkal olcsóbban vehetnek meg.
- ☐ Nem tudom.

Már csak pár levezető kérdés

1. Milyen képzésben veszel részt? *

- ☐ Nappali
- ☐ Levelező
- ☐ Távoktatás

2. Részesültél-e korábban pénzügyi oktatásban? *

- ☐ Igen, gazdasági középiskolába jártam.
- ☐ Igen, valamilyen pénzügyi továbbképzésen vettem részt.
- ☐ Igen, voltak ilyen kurzusaim.
- ☐ Nem.
- ☐ Egyéb:

3. Milyen képzési szinten tanulsz? *

- ☐ Felsőfokú szakképzés
- ☐ Mesterszak
- ☐ Posztgraduális, PhD képzés
- ☐ Alapszak
- ☐ Osztatlan képzés

4. Milyen finanszírozási formában veszel részt a felsőoktatásban? *

- ☐ Államilag finanszírozott formában.
- ☐ Önköltséges, költségtérítéssel formában.

5. Hol laksz? *

- ☐ Még a szüleimmel élek.
- ☐ Már elköltöztem otthonról.
- ☐ Egyéb:

6. Kivel/kikkel laksz együtt? *

- ☐ Még szüleimmel élek.
- ☐ Összeköltöztem házastársammal/élettársammal.
- ☐ Egyedül lakom saját lakásomban/házamban.
- ☐ Albérletben lakom.
- ☐ Kollégiumban lakom.
- ☐ Egyéb:

7. Ha a mindennapokra gondolsz, ki finanszírozza a megélhetésedet? *

- ☐ Csak szüleim/rokonaim finanszírozzák.
- ☐ Főként szüleim/rokonaim finanszírozzák.
- ☐ Részben szüleim/rokonaim támogatnak, hasonló részben saját keresetemből élek.
- ☐ Főként a saját jövedelmemre számíthatok.
- ☐ Kizárólag a saját jövedelmemre számíthatok.

8. Mekkora a havi nettó jövedelmed? Forintban add meg! Nem kötelező válaszolnod.

9. Mekkora a háztartásod havi nettó jövedelme? Forintban add meg! Nem kötelező válaszolnod.

10. E-mail címed?

Ha szeretnél visszajelzést kapni a pénzügyi kultúrádról, ezen a címen várhatod leveletem.

2. Melléklet: SPSS kimeneteket összesítő táblázatok

1. táblázat A pénzügyi tudás értékelése középiskolások, közgazdász és nem közgazdász hallgatók közt külön-külön

	Hányasra értékelnéd pénzügyi tudásodat? (háromfokú skála)			Összesen
	Rossz	Közepes	Jó	
Középiskolás	1624	6132	4261	12017
nem SZTE-GTK	40	74	33	147
SZTE-GTK	2	21	31	54
Összesen	1666	6227	4325	12218

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

2. táblázat A bruttó minimálbér ismerete középiskolások, közgazdász és nem közgazdász hallgatók közt külön-külön

	Mennyi ma a havi bruttó minimálbér Magyarországon?				Összesen
	85.960 Ft	98.000 Ft	101.500 Ft	229.700 Ft	
Középiskolás	3124	2610	2797	374	8905
nem SZTE-GTK	36	40	62	1	139
SZTE-GTK	6	8	39	0	53
Összesen	3166	2658	2898	375	9097

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

3. táblázat A bruttó minimálbér ismerete egyetem mellett dolgozók és nem dolgozók közt külön-külön

	Mennyi ma a havi bruttó minimálbér Magyarországon?		Összesen
	Helytelen válasz	Helyes válasz	
teljes munkaidőben dolgozik	9	17	26
részmunkaidőben dolgozik	15	19	34
diákmunkában dolgozik	14	15	29
Nem dolgozik	53	50	103
Összesen	91	101	192

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

4. táblázat Az MNB elsődleges céljának ismerete középiskolások, közgazdász és nem közgazdász hallgatók közt külön-külön

	Mi a Magyar Nemzeti Bank elsődleges célja?				Összesen
	Pénzt nyomtat...	Ne gyengüljön...	Az árstabilitás...	Lakossági hitel...	
Középiskolás	2036	3284	3089	2002	10411
nem SZTE-GTK	14	23	86	9	132
SZTE-GTK	1	8	43	0	52
Összesen	2051	3315	3218	2011	10595

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

5. táblázat Megtakarításhoz fűződő attitűd középiskolások, közgazdász és nem közgazdász hallgatók közt külön-külön

	Melyik elv áll hozzád a legközelebb?			Összesen
	Fontos, hogy...	Ha a hónap végén....	Felesleges...	
Középiskolás	6641	2880	462	9983
nem SZTE-GTK	98	40	8	146
SZTE-GTK	39	14	0	53
Összesen	6778	2934	470	10182

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

6. táblázat Befektetési formák népszerűsége közgazdász és nem közgazdász hallgatók esetén külön-külön

	Van 50.000 forintod, amit nehezebb időkre akarsz félretenni: mihez kezdesz vele?						Összesen
	Készpénz	Lekötés	Résztvény	Euró	Befektetési jegy	Bank-számlán	
nem SZTE-GTK	32	43	5	12	9	46	147
SZTE-GTK	3	20	4	6	8	13	54
Összesen	35	63	9	18	17	59	201

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

7. táblázat Bankválasztást befolyásoló tényezők közgazdász és nem közgazdász hallgatók esetén külön-külön

	Mi alapján választottál bankot?						Összesen
	Család	Barátok	Reklámok	Utána jártam	legtöbb jó	legtöbb ismerős	
nem SZTE-GTK	90	3	3	39	6	4	145
SZTE-GTK	25	2	3	21	2	0	53
Összesen	115	5	6	60	8	4	198

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

8. táblázat Kedvezőbb számlacsomag kiválasztása középiskolások, közgazdász és nem közgazdász hallgatók közt külön-külön

	Új bankszámlát szeretnél nyitni...		Összesen
	Havi 500 Ft...	Havi 600 Ft...	
Középiskolás	2610	6626	9236
nem SZTE-GTK	15	130	145
SZTE-GTK	4	50	54
Összesen	2629	6806	9435

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

9. táblázat Hitelkártya helyes használatának ismerete hitelkártyával rendelkezők és nem rendelkezők közt külön-külön

	Mire használnád a hitelkártyát?		Összesen
	Helytelen válasz	Helyes válasz	
Van hitelkártyája.	11	5	16
Nincs hitelkártyája.	51	44	95
Összesen	62	49	111

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

10. táblázat Hitelkártya helyes használatának ismerete középiskolások, közgazdász és nem közgazdász hallgatók közt külön-külön

	Mire használnád a hitelkártyát?			Összesen
	Késpénz felvételre.	30 napon belül...	havi részletekben...	
Középiskolás	4054	2594	2403	9051
nem SZTE-GTK	25	30	24	79
SZTE-GTK	5	19	8	32
Összesen	4084	2643	2435	9162

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

11. táblázat Hitelkártyához fűződő attitűd középiskolások, közgazdász és nem közgazdász hallgatók közt külön-külön

	Mit gondolsz a hitelkártyáról?				Összesen
	Egy nagy átverés...	Megfelelően használva...	Még sohasem...	Nem akarok...	
Középiskolás	648	5989	224	2877	9738
nem SZTE-GTK	5	37	2	83	127
SZTE-GTK	0	22	1	30	53
Összesen	653	6048	227	2990	9918

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

12. táblázat Diákhittel rendelkezés a családban levő devizahitel függvényében külön-külön

	Rendelkezel diákhittel?		Összesen
	Nem	Igen	
Van a családban devizahitel.	66	19	85
Nincs a családban devizahitel.	82	10	92
Összesen	148	29	177

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

13. táblázat Pénzügyi függetlenség a családban levő devizahitel függvényében külön-külön

	Ki finanszírozza a megélhetésedet?					Összesen
	Csak szüleim...	Főként szüleim...	Részben szüleim...	Főként a saját ...	Kizárólag a saját ...	
Van a családban devizahitel.	17	20	25	12	11	85
Nincs a családban devizahitel.	17	25	21	20	9	92
Összesen	34	45	46	32	20	177

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

14. táblázat Hitellel rendelkezés a családban levő devizahitel függvényében külön-külön

	Rendelkezel valamilyen hitellel?		Összesen
	Nem	Igen	
Van a családban devizahitel.	51	34	85
Nincs a családban devizahitel.	74	18	92
Összesen	125	52	177

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

15. táblázat Alkalmazott vagy vállalkozó szeretne-e lenni, középiskolások, közgazdász és nem közgazdász hallgatók közt külön-külön

	Alkalmazott vagy vállalkozó szeretnél lenni?				Összesen
	Alkalmazott, mert fix...	Alkalmazott, megmondják...	Vállalkozó, többet...	Vállalkozó, magam ura...	
Középiskolás	2256	3938	2874	534	9602
nem SZTE-GTK	70	16	26	35	147
SZTE-GTK	18	8	15	13	54
Összesen	2344	3962	2915	582	9803

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

16. táblázat Külföldi munkavállaláshoz fűződő attitűd középiskolások, közgazdász és nem közgazdász hallgatók közt külön-külön

Kimennél külföldre dolgozni?	Iskolatípus			Összesen
	Középiskolás	nem SZTE-GTK	SZTE-GTK	
Csak ha a körülmények...	2117	37	13	2167
Nem, mert nem akarom...	745	18	4	767
Nem, itthon is jó...	447	11	2	460
Igen, szakmai fejlődés...	1724	29	15	1768
Igen, a kaland...	681	11	5	697
Igen, megtakarítást...	1225	25	6	1256
Igen, akár örökre...	2657	16	9	2682
Összesen	9596	147	54	9797

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

17. táblázat Kedvezőbb állásajánlat kiválasztása középiskolások, közgazdász és nem közgazdász hallgatók közt külön-külön

	Melyik ajánlattal keresel több pénzt?		Összesen
	Lakhelyeden lévő...	Egy másik településen...	
Középiskolás	7495	2296	9791
nem SZTE-GTK	78	65	143
SZTE-GTK	25	29	54
Összesen	7598	2390	9988

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

18. táblázat Bruttó bér felismerése középiskolások, közgazdász és nem közgazdász hallgatók közt külön-külön

	...Mekkora ebben az esetben a bruttó béred?			Összesen
	200.000 Ft	134.000 Ft	254.000 Ft	
Középiskolás	1143	1061	1422	3626
nem SZTE-GTK	97	18	26	141
SZTE-GTK	46	3	4	53
Összesen	1286	1082	1452	3820

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

19. táblázat Kedvezőbb állásajánlat kiválasztása egyetem mellett dolgozók és nem dolgozók közt külön-külön

	Melyik ajánlattal keresel több pénzt?		Összesen
	Lakhelyeden levő...	Egy másik településen...	
Teljes munkaidő	13	14	27
Részmunkaidő	18	17	35
Diákmunka	13	15	28
Nem, tanul	59	48	107
Összesen	103	94	197

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

20. táblázat Bruttó bér felismerése egyetem mellett dolgozók és nem dolgozók közt külön-külön

	...Mekkora ebben az esetben a bruttó béred?		Összesen
	Helytelen válasz	Helyes válasz	
Teljes munkaidő	1	26	27
Részmunkaidő	8	26	34
Diákmunka	7	22	29
Nem, tanul	35	69	104
Összesen	51	143	194

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

21. táblázat Biztosításokhoz fűződő attitűd közgazdász és nem közgazdász hallgatók közt külön-külön

	Mit gondolsz a biztosításokról?					Összesen
	Nagyon hasznos...	Megnyugtató...	Nem tartom rossz...	Pénzkidobás...	Átverés...	
nem SZTE-GTK	28	64	38	5	12	147
SZTE-GTK	13	17	17	2	5	54
Összesen	41	81	55	7	17	201

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

22. táblázat Casco biztosítással kapcsolatos ismeretek megléte középiskolások, közgazdász és nem közgazdász hallgatók közt külön-külön

	Casco biztosítást kötsz...				Összesen
	200.000 Ft-ot.	800.000 Ft-ot.	900.000 Ft-ot.	1.000.000 Ft-ot.	
Középiskolás	1365	2544	3529	695	8133
nem SZTE-GTK	9	56	1	5	71
SZTE-GTK	2	25	0	4	31
Összesen	1376	2625	3530	704	8235

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

23. táblázat Nyugdíjrendszer ismerete középiskolások, közgazdász és nem közgazdász hallgatók közt külön-külön

	Az állami nyugdíjrendszer... ...Hogy használják fel ezeket a befizetéseket?				Összesen
	Személyen-ként...	Egy részét...	A befizetett...	Támogatást ad...	
Középiskolás	1993	1790	3441	561	7785
nem SZTE-GTK	7	13	98	1	119
SZTE-GTK	3	3	44	0	50
Összesen	2003	1806	3583	562	7954

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

24. A család pénzügyi ismeretek forrásaként megjelenő szerepe még velük élő és már elköltözött hallgatók közt külön-külön

	Pénzügyi ismeretek forrása? Családtól		Összesen
	Nem.	Igen.	
Még a szüleimmel élek.	30	73	103
Már elköltöztem otthonról.	34	64	98
Összesen	64	137	201

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

25. táblázat A válaszadó egyetemisták havi nettó jövedelme kategóriánként

	Gyakoriság	Megoszlás	Érvényes megoszlás	Kumulált megoszlás
0-50.000 Ft	51	25,4	57,3	57,3
50.001-100.000 Ft	18	9,0	20,2	77,5
100.001 Ft -	20	10,0	22,5	100,0
Összesen	89	44,3	100,0	
Hiányzó Nem adta meg	112	55,7		
Összesen	201	100,0		

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

26. táblázat Pénzügyi tudás értékelése nemenként külön-külön

	Hányasra értékelnéd pénzügyi tudásodat? (háromfokú skála)			Összesen
	Rossz	Közepes	Jó	
Férfi	14	34	39	87
Nő	28	61	25	114
Összesen	42	95	64	201

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

27. táblázat Hitelkártyához fűződő attitűd nemenként külön-külön

	Mit gondolsz a hitelkártyáról?				Összesen
	Átverés...	Megfelelően...	Még sosem...	Nem akarok...	
Férfi	2	35	2	39	78
Nő	3	24	1	74	102
Összesen	5	59	3	113	180

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

28. táblázat Független kétmintás T-próba eredményei

Változópárok		Levene-teszt Sig értéke	T-próba Sig értéke	Szignifikáns különbség (sig=0,05)
Átlagteljesítmény	Albérletben, kollégiumban lakók	0,856	0,744	nincs
	Egyetemi képzés finanszírozási formája	0,339	0,491	nincs

Megjegyzés: Átlagos teljesítmények: Albérletben lakók 11,34 pont; Kollégiumban lakók 11,11 pont; Államilag finanszírozott 11,27 pont; Költségtérítéses, önköltséges 11,74 pont

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

29. táblázat Nem-parametrikus tesztek: Mann – Whitney-próbák eredményei

Változópárok		Mann – Whitney Sig értéke	Szignifikáns kapcsolat (sig=0,05)
Átlagteljesítmény	Egyetemi kar típusa (SZTE-GTK, nem SZTE-GTK)	0,000	van
	Szüleivel lakik vagy már elköltözött?	0,259	nincs
	Neme	0,001	van
Pozitív pénzügyi attitűd	Egyetemi kar típusa (SZTE-GTK, nem SZTE-GTK)	0,144	nincs
	Neme	0,066	nincs
Negatív pénzügyi attitűd	Egyetemi kar típusa (SZTE-GTK, nem SZTE-GTK)	0,005	van
	Neme	0,045	van

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

30. táblázat Nem-parametrikus tesztek: Kruskal-Wallis próbák eredményei

Változópárok		Kruskal-Wallis Sig értéke	Szignifikáns kapcsolat (sig=0,05)
Átlagteljesítmény	Pénzügyi függetlenség mértéke	0,025	van
Pozitív pénzügyi attitűd	Havi nettó jövedelem	0,118	nincs
	Pénzügyi függetlenség mértéke	0,122	nincs
Negatív pénzügyi attitűd	Havi nettó jövedelem	0,042	van
	Pénzügyi függetlenség mértéke	0,744	nincs

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

31. táblázat Keresztábra-elemzés eredményei

Változópárok		Sig érték fajtája	Sig értéke	Szignifikáns különbség (sig=0,05)
Iskola típusa (középiskola, SZTE-GTK, nem SZTE-GTK)	Pénzügyi tudás értékelése	Pearson-féle próba	0,000	van
	Magyar Nemzeti Bank elsődleges céljának ismerete	Pearson-féle próba	0,000	van
	Megtakarításhoz fűződő attitűd	Pearson-féle próba	0,509	nincs
	Kedvezőbb számlacsomag kiválasztása	Pearson-féle próba	0,000	van
	Bankkártya-adatok e-mailben megadása	Pearson-féle próba	0,000	van
	Hitelkártya használatának ismerete	Pearson-féle próba	0,000	van
	Hitelkártyához fűződő attitűd	Valószínűségi arány	0,000	van
	Alkalmazott vagy vállalkozó szeretne lenni	Pearson-féle próba	0,000	van
	Kimenne-e külföldre?	Pearson-féle próba	0,003	van
	Kedvezőbb állásajánlat kiválasztása	Pearson-féle próba	0,000	van
	Bruttó bér felismerése	Pearson-féle próba	0,000	van
	Casco biztosítási összeg számolás	Pearson-féle próba	0,000	van
Egyetemi kar típusa: (SZTE-GTK, nem SZTE-GTK)	Nyugdíjrendszer működésének ismerete	Pearson-féle próba	0,000	van
	Bruttó minimálbér ismerete	Fisher-féle próba	0,000	van
	Megtakarításhoz fűződő attitűd	Pearson-féle próba	0,207	nincs
	Lakástakarék-pénztárhoz fűződő attitűd	Pearson-féle próba	0,254	nincs
	Kedvezőbb számlacsomag kiválasztása	Fisher-féle próba	0,373	nincs
	Bankkártya-adatok e-mailben megadása	Fisher-féle próba	0,564	nincs
	Kedvezőbb állásajánlat kiválasztása	Fisher-féle próba	0,191	nincs
	Biztosításokhoz fűződő attitűd	Pearson-féle próba	0,656	nincs
Dolgozik-e egyetem mellett?	Casco biztosítási összeg számolás	Fisher-féle próba	0,533	nincs
	Bruttó minimálbér ismerete	Pearson-féle próba	0,468	nincs
	Kedvezőbb állásajánlat kiválasztása	Pearson-féle próba	0,818	nincs
Közeli hozzátartozójának van-e devizahitele?	Bruttó bér felismerése	Pearson-féle próba	0,017	van
	Diákhitellel rendelkezés	Fisher-féle próba	0,031	van
	Pénzügyi függetlenség mértéke	Pearson-féle próba	0,586	nincs
Hitellel rendelkezés	Hitellel rendelkezés	Fisher-féle próba	0,002	van
	Diákhitellel rendelkezés	Diákhitelhez fűződő attitűd	Valószínűségi arány	0,000
Hitelkártyával rendelkezés	Hitelkártya használatának ismerete	Fisher-féle próba	0,198	nincs
Neme	Pénzügyi tudás értékelése	Pearson-féle próba	0,002	van
	Hitelkártyához fűződő attitűd	Valószínűségi arány	0,015	van
Szüleivel lakik vagy már elköltözött?	Pénzügyi ismeretek forrása a család	Fisher-féle próba	0,243	nincs

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

32. táblázat Varianciaanalízis eredményei

Változópárok		Levene-teszt Sig értéke	ANOVA Sig értéke	Welch-teszt Sig értéke	Szignifikáns kapcsolat (sig=0,05)
Átlagteljesítmény	Pénzügyi tudás értékelése	0,556	0,000	0,000	van
	Havi nettó jövedelem	0,011	0,009	0,001	van

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján

33. táblázat Normális eloszlás vizsgálat eredménye

Változó	Shapiro-Wilk teszt Sig értéke	Normális eloszlású?
Életkor	0,000	nem

Forrás: saját szerkesztés SPSS kimenet alapján